

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019 - 2021

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Veronika Michalová

Nepojistné dávky v sociálně vyloučených lokalitách

Praha 2022

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2019 - 2021

DIPLOMA THESIS

Veronika Michalová

Non - insurance benefits in socially excluded localities

Prague 2022

The Diploma Thesis Work Supervisor:

JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 21. února 2022

Veronika Michalová

Anotace

Diplomová práce se zabývá především rozbohem a podmínkami nároku na nepojistné sociální dávky, které jsou čerpány obyvateli sociálně vyloučených lokalit. Je zde mapována sociální situace osob závislých na sociálních dávkách žijících v sociálně vyloučené lokalitě Chanov. V praktické části diplomové práce je prostřednictvím dotazníkového šetření v sociálně vyloučených lokalitách na severu Čech mapováno a porovnáváno vnímání životních podmínek života ve vyloučených lokalitách jejich obyvateli.

Klíčové pojmy

Nepojistné sociální dávky. Sociální práce. Sociálně vyloučená oblast. Sociální vyloučení. Výchova. Vzdělání. Zaměstnání.

Anotation

The diploma thesis focuses mainly on an analysis and conditions of entitlement for non-insurance social benefits, which are used by inhabitants of socially excluded localities. The social situation of persons reliant on social benefits - living in the socially excluded locality of Chanov - is mapped here. In practical part of my diploma thesis, through the questionnaire survey across socially excluded localities in northern Bohemia, the perception of living conditions in excluded localities by their inhabitants is mapped and compared.

Keywords

Education. Employment. Family. Motivation. Schooling. Socially excluded localities. Socially expulsion.

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část	11
1 sociální vyloučení	11
1.1 bydlení.....	12
1.1.1 prostupné bydlení.....	12
1.1.2 Sociální bydlení versus dostupné bydlení.....	13
1.2 zaměstnanost	16
1.3 rodina.....	17
1.3.1 Rodičovská role	18
1.3.2 Přijetí rodičovské role	19
1.4 vzdělání	20
1.4.1 Vzdělávání dospělých	21
1.4.2 Možnosti vzdělávání dospělých.....	22
1.5 sociální služby	23
1.6 zdravotní péče	24
1.7 zadluženost.....	25
1.8 bezpečnost.....	26
1.9 komunitní práce.....	27
2 Sociálně vyloučená oblast.....	28
2.1 romové v sociálně vyloučené lokalitě.....	29
2.2 Sociálně vyloučená lokalita Chanov	30
2.2.1 Asistenti prevence kriminality v Chanově.....	31
2.2.2 Sociální situace rodin žijících v sociálně vyloučené lokalitě Chanov	32
2.2.3 Možnosti vzdělávání v Chanově.....	32

2.2.4	Neziskové organizace v Chanově	35
2.3	Jak bojovat proti vzniku sociálně vyloučených lokalit	38
2.3.1	omezení poskytování dávek v sociálně vyloučených lokalitách nově přistěhovaným.....	38
2.3.2	změna sociálního prostředí	41
2.3.3	sociální práce – dohled nad výchovou	42
3	system nepojistných sociálních dávek	43
3.1	žádosti	43
3.1.1	podání žádosti - obecné.....	44
3.1.2	Zahájení řízení na základě žádosti	44
3.1.3	náležitosti žádosti.....	45
3.1.4	Doklady.....	46
3.1.5	Lhůty	48
3.1.6	Vyjádření k podkladům rozhodnutí a možnost jejich doplnění	48
3.1.7	rozhodnutí	48
3.1.8	Náležitosti rozhodnutí.....	49
3.1.9	Lhůty pro vydání rozhodnutí	50
3.1.10	Doručování písemností a oznamování rozhodnutí.....	50
3.1.11	Odvolání.....	50
3.2	System pomoci v hmotné nouzi	51
3.2.1	Příspěvek na živobytí.....	56
3.2.2	Doplatek na bydlení	57
3.2.3	Mimořádná okamžitá pomoc	58
3.2.4	Částky životního minima a existenční minimum	60
3.2.5	Zvýšení částky živobytí z důvodu dietního stravování.....	60

3.2.6	Seznam příloh (podkladů) pro dávky pomoci v hmotné nouzi.....	61
	Empirická část.....	64
3.3	cíle.....	65
3.4	hypotézy.....	65
3.5	Charakteristika metody.....	66
3.6	Charakteristika respondentů.....	66
3.7	Analýza výsledků.....	67
3.8	Ověření hypotéz.....	95
	Závěr.....	98
	Literatura a zdroje.....	100
3.9	literatura.....	100
3.10	Ostatní zdroje.....	102
	Seznam tabulek.....	103
	Seznam grafů.....	103
	Seznam příloh.....	104

Úvod

Svou diplomovou práci jsem se rozhodla zaměřit na osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách pobírající nepojistné sociální dávky především z důvodu, že jsem vyrůstala ve městě, jehož velká část obyvatel je závislá na sociálních dávkách a k němuž náleží právě jedna z nejznámějších vyloučených lokalit v České republice – Chanov. Otázka sociálně vyloučených lokalit, problematika romského etnika a sociální dávky mi jsou velmi blízké, neboť jsem těmito problematikami zabírám již téměř deset let od ukončení studia na vyšší odborné škole. Problematikou dávek a vyloučených lokalit a prací s osobami ohroženými sociálním vyloučením jsem se rozhodla poznat nejen z perspektivy pracovníka neziskových organizací, pomáhajících při přímé péči o tyto osoby, ale věnovat se této tematice i z pozice pracovníka Úřadu práce ČR.

Převážnou část těchto obyvatel spojuje stejný životní styl a nejspíše i osud, a právě stylem jejich života a jejich převážně celoživotní závislostí na sociálních dávkách jsem se rozhodla ve své diplomové práci zabývat. Domnívám se, a ze své praxe si troufám konstatovat, že většina obyvatel těchto lokalit je závislá na sociálních dávkách, a to těch pojistných i nepojistných a nejeví zájem o změnu způsobu jejich životů. Nízká životní úroveň zapříčiněná špatnou finanční situací, nedostatečným vzděláním a nízkou finanční gramotností spojené s vysokou nezaměstnaností vedou k nárůstu kriminality vně vyloučené lokality, ale také i v jejím blízkém okolí. Domnívám se, že výchova dětí v sociálně vyloučených lokalitách vede pouze k předávání těchto stereotypů a nemožnosti vymanění se z nich, díky čemuž tak narůstá finanční zátěž pro stát, neboť další generace jsou závislé již téměř či zcela pouze na sociálních dávkách, neodpracovaná léta započítávající se do nároku na starobní důchod tak vede téměř k celoživotní závislosti na nepojistných sociálních dávkách, neboť výpočet starobních či invalidních důchodů závislý z poměrné části na odpracované době, vede k výpočtu výše důchodu, která je nedostatečná pro úhradu veškerých životních nákladů na potřeb. Domnívám se tedy, že za příčinou tohoto životního stylu stojí rodina a prostředí, v němž jedinec vyrůstá a utváří se jeho osobnost, neboť právě rodina a blízké okolí působící na jedince spolu s genetickými dispozicemi utvářejí a formují.

Cíle

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí - teoretické a praktické části. Cílem teoretické části práce je získat a zároveň poskytnout více informací o nepojistných sociálních dávkách poskytovaných obyvatelům České republiky (a za zákonem daných podmínek i osobám jiné státní příslušnosti), dozvědět se více informací o životě osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách a umožnit náhled do problematiky poskytování sociálních dávek v sociálně vyloučených lokalitách a nastínit některá možná východiska a řešení této situace.

Účelem výzkumné části diplomové práce je zmapovat a porovnat formou dotazníkového šetření vnímání životních podmínek života ve vyloučených lokalitách v severních Čechách jejich obyvateli.

Cílem této práce bylo nalézt, definovat a interpretovat problematické souvislosti života obyvatel v sociálně vyloučených lokalitách a volenými individuálními strategiemi řešení zjistit, zda se výrazně liší vnímání života v jednotlivých vyloučených lokalitách jeho obyvateli.

Pro zmapování životní spokojenosti obyvatel vyloučených lokalit byly použity předem formulované otázky cílené na danou problematiku a aplikovány byly ve vyloučené lokalitě Chanov, Janov, v ulici Mírová v Klášterci nad Ohří a ve čtvrti Předlice v Ústí nad Labem.

Teoretická část

1 sociální vyloučení

Sociální vyloučení může postihnout každého z nás, a to bez ohledu na barvu pleti, věk či vzdělání. Problémy se sociálním vyloučením se objevují v čím dál více obcích či městech v České republice.

„Sociálně vyloučení jsou ti občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci), jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu.¹“

Bez odborné intervence bude dále počet osob ohrožených sociálním vyloučením a osob již sociálně vyloučených narůstat.

„Specifickou rolí v sociálním vyloučení hraje etnicita, zejména etnicita přisouzená. Podstatná část obyvatel Česka se nesprávně domnívá, že v případě sociálního vyloučení se jedná primárně o problém etnický, nikoliv sociální. Zjednodušeně řečeno, že důvodem chudoby a sociálního vyloučení části romské populace není její sociální situace, ale etnický původ. Přitom v současné době je již zřejmé, že ne všichni Romové v České republice žijí v prostředí sociálního vyloučení a ne každý, kdo se v podmínkách sociálního vyloučení nalézá, je Rom.“²

„Stanovení toho, co je patologické, se odvíjí od pojetí normality akceptovaného danou společností.³“

„Sociálním vyloučením (exkluzí) rozumíme proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěšňovány na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje řadíme především zaměstnání, bydlení, sociální ochranu, zdravotní péči a vzdělání.⁴“

¹ Co je sociální vyloučení. Aktuálně - Agentura pro sociální začleňování [online]. Praha: Agentura pro sociální začleňování, [cit. 2021-10-04]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-jesocialni-vyloucení>

² Agentura pro sociální začleňování. [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/>

³ VYKOPALOVÁ, H. Sociálně patologické jevy v současné společnosti, s. 9.

⁴ BROŽ, M., KINTLOVÁ, P., TOUŠEK, L. Kdo drží Černého Petra, s. 6

Důvodem propadu na samotné sociální dno může být několik avšak jedno mají společné, zpravidla se jedná o nakumulování se více problémů (ztráta zaměstnání, nemoc, platební neschopnost..).

Aby se předešlo či případně došlo k integraci osob ze sociálně vyloučených lokalit, je zapotřebí komplexní práce v mnoha oborech za pomoci různých institucí (škol, úřadů ..).

Z tohoto důvodu je nejdůležitější zajistit podporu v těchto základních oblastech : bydlení, zaměstnanost, rodina, vzdělávání, sociální služby, zdraví, zadluženost, bezpečnost a komunitní práce.

1.1 bydlení

V dnešní době neustálého zdražování mnozí z nás balancují tzv. „nad propastí“ a jen krůček je dělí od chudoby a propadu na tzv. sociální dno. Ze statistik vyplývá, že čtvrtina Čechů nemá finanční rezervu, přičemž pouhá další čtvrtina má finanční rezervu v případě výpadku příjmů na pouhých pár měsíců.

Bydlení, jeho situování, kvalita a prostředí je jednou z nejvýznamnějších známek sociálního vyloučení. Místo, ve které člověk žije či vychovává další generace formuje jeho osobnost, neboť ať už vědomě či nevědomě se člověk přizpůsobuje okolí, ve kterém žije.

1.1.1 prostupné bydlení

„Přístup prostupného, vícestupňového bydlení či bydlení až po přípravě, je založený na předpokladu, že osoby bez domova je nutné nejprve na samostatné bydlení připravit. Osobám bez domova je umožněn vstup do systémů prostupného bydlení a prostup jednotlivými stupni systémů na základě splnění kritérií, obvykle zjišťujících míru jejich „kompetencí“ k bydlení. Získání standardního bydlení je tedy posledním krokem sociální integrace.

Tento přístup pojímá bezdomovectví jako dlouhodobý a složitý proces, nikoliv jako stav. Cílem je pomoci lidem v bytové nouzi (osobám ohroženým ztrátou bydlení a osobám bez domova) získat znovu standardní bydlení a integrovat je zpět do společnosti

za pomoci komplexního řešení jejich tíživé situace. Důraz se klade především na individuální přístup, zásluhovost a motivaci.⁵

1.1.2 Sociální bydlení versus dostupné bydlení

Od 90. let v ČR došlo ke snížení finanční dostupnosti nájemního i vlastnického bydlení a naopak k růstu výdajů na bydlení a někdy také kvůli nezaměstnanosti členů domácnosti některé rodiny nemohou bydlet ve standardním bydlení a mohou si dojit bydlet pouze v nekvalitním podstandardním obydlí, které zpravidla má záporný vliv na ně a jejich děti⁶(Lux a kol. 2002: 60).

Schválení zákona o sociálním bydlení bylo pro mnohé trnem v oku a pro mnohé zase pomyslným světlem na konci tunelu.

„Sociální bydlení je bydlení poskytované osobám v bytové nouzi nebo bytovou nouzí bezprostředně ohroženým, včetně lidí, kteří vynakládají na bydlení nepřiměřenou výši svých příjmů. Sociální bydlení je poskytováno za specifických smluvních podmínek nájmu a v souladu s určitými principy. Uživatelům sociálního bydlení je v případě potřeby poskytována podpora formou sociální práce. Sociální bydlení je na místní úrovni poskytováno vždy formou bydlení v bytech, přičemž může být propojeno na sociální služby.⁷“

Sociální byty jsou zkolaudované bytové jednotky, které se poskytují vybrané skupině obyvatel, a to převážně mimo vyloučené lokality, aby zde nedocházelo ke vzniku sociálně vyloučených lokalit, ale naopak k integraci těchto osob. Poskytnutí sociálního bytu je spojeno také se sociální prací zaměřenou individuálně dle potřeb daného klienta.

Příkladem v negativním slova smyslu tomuto může být město Most. Město Most jakožto jediný akcionář společnosti Mostecká bytová, a.s. vlastní několik panelových domů s bytovými jednotkami. Ke dni 19.09.2019 Mostecká bytová, a.s. vlastnila 9 panelových

⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydeni/zakladni-informace-o-sb/prostupne-bydeni>

⁶ Lux, Martin, Petr Sunega. 2007. Nástroje zvyšující dostupnost bydlení. Teoretické a empirické zhodnocení vybraných nástrojů bytové politiky. Studie pro Ministerstvo pro místní rozvoj. Praha: MMR ČR

⁷ Sociální bydlení. [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydeni/zakladni-informace-o-sb>

domů s celkem 252 bytovými jednotkami, z nichž bylo 173 obyvatelných. Všechny bytové jednotky se nacházely na území vyloučené lokality Chanov.⁸

Dostupné bydlení je založeno na stejném principu jako sociální bydlení, avšak pouze s jediným rozdílem, osoby využívající dostupného bydlení nepotřebují sociální práci. Tato skutečnost může být dána např. skutečností, že sociální byt byl přidělen rodině s dětmi z důvodu nevyhovujícího předchozího bydlení.

1.1.2.1 principy sociálního bydlení

Princip solidarity:

jedná se o základní princip sociální politiky státu. Společenská solidarita upevňuje sociální smír ve společnosti. V konceptu sociálního bydlení vede solidarita k tomu, že intervence státu je směřována k potřebným osobám.

Princip potřeby:

sociální bydlení má být přidělováno osobám, které se nacházejí v sociální nebo bytové nouzi, tedy na základě potřeby, nikoliv za tzv. zásluhy, které nesouvisí s bydlením (např. bezdlužnost, aktivní hledání si zaměstnání, školní docházka dětí apod.) Tento princip nicméně neznamená, že uživatel sociálního bydlení nemusí řádně plnit povinnosti nájemce sociálního bytu obsažené v nájemní smlouvě a zákonech. Tyto povinnosti zahrnují zejména řádné placení nájmu, služeb spojených s bydlením, řádnou péči o byt, dodržování domovního řádu apod., ale také spolupráci se sociálním pracovníkem nebo splacení dosavadních dluhů – jestliže jsou tyto povinnosti obsaženy ve smlouvě. Při přístupu k sociálnímu bydlení je nutné prioritizovat nejohroženější skupiny osob, jejichž bytová nouze je nejnaléhavější, aby se jejich sociální propad zabrzdil a bylo možné jejich situaci řešit. Pro tyto účely a z důvodu transparentnosti se obcím doporučuje vypracovat si nástroje pro hodnocení bytové nouze.

Princip bydlení v bytě:

cílem je zabezpečit bydlení pro všechny ve standardních bytech, nikoliv ubytování v substandardních podmínkách (např. v ubytovnách, azylových domech a podobně),

⁸ Magistrát města Mostu. [online]. [cit. 2022-01-03]. Lokální koncepce sociálního bydlení v Mostě.

kteří často sociální situaci zhoršují nejen pro osoby v situaci sociálního vyloučení, ale i pro celou komunitu.

Princip nediskriminace:

při poskytování sociálního bydlení je zákonem zakázána diskriminace z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru. Zakázána je přímá diskriminace – tj. situace (jednání, opomenutí), když některé z výše uvedených skupin není přístup k sociálnímu bydlení umožněn, nebo když jí je poskytováno méně vhodné sociální bydlení než jiným skupinám obyvatel. Za méně vhodné sociální bydlení může být považováno např. bydlení méně kvalitní, bydlení umístěné v sociálně vyloučené nebo stigmatizované lokalitě, v místě se zhoršeným přístupem k zaměstnání nebo ke kvalitním veřejným službám, zejména kvalitním školám a podobně. Za diskriminaci je považována také segregace, tj. veřejnými orgány způsobená koncentrace příslušníků některé skupiny (zejména etnické) na jednom místě. Příkladem přímé diskriminace může být praxe, když obec přiděluje romským žadatelům sociální byty jenom v určité lokalitě, přičemž neromským žadatelům přiděluje sociální bydlení v jiné lokalitě. Zakázána je také nepřímá diskriminace, tj. situace, když jsou sociální byty přidělovány na základě neutrálních pravidel, která ale v praxi vedou k znevýhodnění některé z výše uvedených skupin při přístupu k sociálnímu bydlení.

Individuální a diferencovaný přístup:

system a nástroje sociálního bydlení musí být schopny reagovat na různé potřeby různých osob – a to již od okamžiku ohrožení ztrátou bydlení (prevence) po návrat či vstup do běžného bydlení. Efektivní system sociálního bydlení by měl zahrnovat široké spektrum nástrojů – od poskytování informací přes podporu sociálních pracovníků až po faktické poskytování sociálního bydlení. Jednotlivé podpůrné služby mají být nabízeny na dobrovolné bázi všem osobám nebo domácnostem, které je budou využívat podle svých individuálních potřeb.

Princip nesegregace:

system sociálního bydlení bude podporovat bydlení v důstojných podmínkách ve snaze nepodporovat vytváření nových či rozšiřování již existujících sociálně vyloučených lokalit. Pořizování nových sociálních bytů nebo navyšování počtu obyvatel v sociálně

vyločených lokalitách není v souladu s pravidly Evropské unie Životní podmínky ve stávajících sociálně vyloučených lokalitách by měly být zlepšovány.

Princip posilování kompetencí:

podpora uživatelů sociálního bydlení by měla vést k vlastní odpovědnosti a ke schopnosti udržení si standardního bydlení. K naplnění tohoto principu je nutné zajistit sociální práci nebo sociální služby.[4] Součástí principu je i edukace směřující k šetrnému životnímu stylu (omezení plýtvání).

Princip prevence:

základní součástí efektivního systému sociálního bydlení je předcházení vzniku bytové nouze nebo jejího zhoršení až do situace, kdy bude k jejímu řešení nutné využít mechanismy krizových či sociálních bytů. Nástroje prevence zahrnují předcházení vystěhování, protidluhové poradenství, bydlení s podporou (sociální práce), sociální dávky a samozřejmě též provázanost jednotlivých nástrojů. Zásadní roli pro předcházení bytové nouze hraje zajištění a koordinace aktivit na místní úrovni. Preventivní aktivity jsou realizovány nejen v rámci systému sociální ochrany, ale musejí být vyvíjeny i v resortu zdravotnictví, místního rozvoje (bytová politika), školství aj.

Princip subsidiarity:

konkrétní výběr nástrojů systému sociálního bydlení i způsoby jejich aplikace v rámci funkčnosti systému je třeba ponechat v závislosti na místních podmínkách na volbě příslušné úrovně veřejné správy a samosprávy.⁹

1.2 zaměstnanost

Zaměstnanost jako taková je detailně upravována zákonem č. 435/2004 Sb., zákona o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zaměstnanosti“). Ustanovení § 10 zákona o zaměstnanosti nám říká, že právem na zaměstnání je právo fyzické osoby, která chce a může pracovat a o práci se uchází, na zaměstnání

⁹ Sociální bydlení. [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydeni/zakladni-informace-o-sb>

v pracovněprávním vztahu (dále jen "zaměstnání"), na zprostředkování zaměstnání a na poskytnutí dalších služeb za podmínek stanovených tímto zákonem.¹⁰

Jak uvádí ustanovení § 11 zákona o zaměstnanosti, fyzická osoba má právo si sama svobodně zvolit a zabezpečit zaměstnání a vykonávat je na celém území České republiky, nebo si může zabezpečit zaměstnání v zahraničí.¹¹

Lidé, kteří jsou starší 15 let a vydělávají (tzn. za svou práci pobírají mzdu nebo podnikají) se nazývají zaměstnaní (Pavelka, 2007, s. 117).

Nezaměstnanost lze charakterizovat jako skupinu lidí, kteří jsou schopni pracovat a tuto práci aktivně hledají (ÚP, nabídky na internetu, inzeráty atd.). Ovšem na trhu práce není pro ně přijatelné zaměstnání (Peštová, Rotport, 2004, s. 48).

Dle Českého statistického úřadu klesla obecná míra nezaměstnanosti ve čtvrtém čtvrtletí roku 2021 na 2,2% oproti čtvrtému čtvrtletí roku 2020, kdy obecná míra nezaměstnanosti činila 3,0%.

U dlouhodobě nezaměstnaných osob je důležité zaměřit se především na ztrátu motivace k nalezení zaměstnání. Úřad práce ČR a některé neziskové organizace (např. Dům romské kultury, o.p.s.) se za pomoci dotačních fondů EU snaží prostřednictvím rekvalifikačních kurzů zvýšit motivaci a zaměstnatelnost osob dlouhodobě nezaměstnaných.

1.3 rodina

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s níž se člověk poprvé setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.“¹²

„Z tohoto hlediska možno chápat rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené

¹⁰ Zákony pro lidi. [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>

¹¹ Zákony pro lidi. [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>

¹²MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha, SLON, 1997, ISBN 80-85850-24-9, s. 8

a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.“¹³

„Každá lidská kultura přizpůsobuje rodinu svým potřebám a tradicím. V ortodoxních zemích převládá tzv. velká rodina, v níž jsou téměř všechny pravomoci soustředěny do rukou muže. Ženám v rodině vládne pevnou rukou mužova matka. Pouto k matce má být, a ve skutečnosti pro jejího syna také je, silnější než pouto k manželce. Děti jsou vychovávány velkou skupinou příbuzných, pohromadě žijících osob. Jsou tak vystaveny více vlivům a nejsou natolik vydány všanc případným rodičovským výchovným chybám jako v naší civilizaci.“¹⁴

„Podobně jako v ortodoxních zemích to dříve vypadalo i v našich rodinách. Klasický byl tzv. vícegenerační model, kdy žilo několik generací rodiny pod jednou střechou. „Rodina byla útočištěm. Mohlo by se zdát, že toto postavení rodinu posilovalo. Nebylo tomu tak. Deformovaný stát vytváří deformované občany i deformované rodiny. Rodina nikdy není nedobytnou tvrzí, její vnější hranice má vždycky jistou propustnost. Čím je stát totalitnější, tím víc usiluje o proniknutí do soukromí rodiny a tím víc z rodiny dělá věc veřejnou.“¹⁵

„Rodina je ovšem křehčí organismus než společnost, zvláště rodina moderní. Jakmile v ní někdo začne intenzivně prosazovat požadavek společenského hnutí, je na nejlepší cestě k tomu rodinu rozložit.“¹⁶

1.3.1 Rodičovská role

„Schopnost žít v partnerském páru je v ideálním případě následována schopností přijmout důležitou životní roli, jakou je rodičovství. Tento postupný proces však není zdaleka jednoduchý a přímočarý. Předpokládalo se, že je řízen instinkty, že zde hraje roli tendence k zachování rodu, že existuje téměř všudypřítomný mateřský instinkt, který nutí ženu,

¹³DUNOVSKÝ, J., *Sociální pediatrie vybrané kapitoly*, Praha, GradaPublishing, 1999, ISBN 80-7169-254-9, s. 91-92

¹⁴MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha, SLON, 1997, ISBN 80-85850-24-9, s. 18

¹⁵MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha, SLON, 1997, ISBN 80-85850-24-9, s. 33

¹⁶MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, Praha, SLON, 1997, ISBN 80-85850-24-9, s. 16

aby v určitém období svého života cítila neodolatelnou touhu naplnit svůj život narozením dítěte.¹⁷

„Rodičovská role je důležitou součástí identity dospělého člověka, která je sociálně vysoce ceněna. K rodičovství mohou být lidé stimulováni jednak vnějším, sociálním tlakem, ale i různými individuálními motivy. Dítě může uspokojovat všechny základní psychické potřeby, ale a druhé straně může být překážkou uspokojení jiných potřeb. Narození dítěte přináší určitý psychický zisk, ale na druhé straně i zátěž nových povinností a zodpovědnosti. Mění se vzájemné vztahy obou rodičů i jejich životní styl.“¹⁸

1.3.2 Přijetí rodičovské role

Přijetí rodičovské role se týká téměř každého z nás. Především těch, co rodinu již mají, zakládají ji nebo ji plánují. Její přijetí není samozřejmostí a ne všichni se s ní dokáží ztotožnit. Již od dětství nás učí přijímat rodičovskou roli jako přirozený děj. Malé holčičky si hrají s panenkami, pořádají jim svatby apod. Přijetí rodičovské role by se dalo chápat také jako určitý znak dospělosti. Ale ne pro všechny je rodičovská role to, co by si přáli nebo co by si plánovali. Zejména v dnešní době je rodičovská role neustále oddalována. Dalo by se tím pádem říci, že dospíváme stále později, kdežto v dřívějších dobách, kdy antikoncepce a další různé antikoncepční pomůcky nebyly tak rozšířeny, přicházela rodičovská role mnohem dříve. I tak se ale mladí rodiče s touto rolí dokázali ztotožnit mnohem lépe než většina dnešních mladších rodičů. Tento problém je patrný zejména u adolescentních rodičů, kdy rodiče v dnešní době ještě na tuto roli nejsou připraveni a stále se chtějí bavit a ne se doma starat o dítě. Když už se adolescentní dívka rozhodne, že si dítě ponechá, dopadne to ve většině případů tak, že zůstane s dítětem sama, protože partner se s rolí otce nedokáže nebo nechce ztotožnit. Takovéto dívky pak většinou dospívají mnohem rychleji, nežli jejich vrstevnice.

„Každá žena má právo se svobodně rozhodnout, zda bude mít dítě, kolik jich bude mít a kdy je bude mít.“¹⁹

¹⁷DUNOVSKÝ, J., *Sociální pediatrie vybrané kapitoly*, Praha, GradaPublishing, 1999, ISBN 80-7169-254-9, s. 111

¹⁸VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*, 1.vyd., Praha, Portál, 2000, ISBN 80-7178-308-0, s. 372-373

¹⁹HRUŠKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., *České rodinné právo*, Brno, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2006, s.11

Charakteristika rodičovské role dle Marie Vágnerové (2000):

- Silná asymetričnost – rodič je pro své dítě autoritou, vychovává ho a dítě je zcela závislé na jeho péči
- Nevratnost role – člověk se stává rodičem napořád, i když se dítěte vzdá. Osvojením sice dojde ke zrušení právní odpovědnosti, ale člověk má neustále na mysli, že je rodičem a přivedl dítě na svět.
- Dítě trvale spojuje ženu a muže.
- Dochází ke změnám životního stylu²⁰

1.4 vzdělání

„Pod pojmem vzdělávání rozumíme samotný proces vzdělávání se. Výsledkem vzdělávání je potom vzdělání, jakožto vybraný a uspořádaný soubor poznatků, duchovních hodnot apod., jimiž se naplňuje myšlení těch, kterým se vzdělání dostává. Vzdělání se promítá do vnitřních kvalit projevujících se v osobnosti, což nazýváme vzdělaností.“²¹

(J. Průcha, E. Walterová, J. Mareš, 2001, s. 292) ve svém Pedagogickém slovníku udávají pět významů vzdělání:

1. Osobnostní pojetí- vzdělání je nezbytnou součástí socializace jedince,
2. Obsahové pojetí- pomocí škol a vyučovaných předmětů je předávána žákům soustava informací a činností,
3. Institucionální pojetí- vzdělání pomocí příslušné instituce,
4. Socioekonomické pojetí - „Z tohoto pohledu je vzdělání pojímáno jako jedna z kategorií, která charakterizuje danou populaci např. úroveň vzdělanosti, kvalifikační struktura obyvatelstva atd. „
5. Procesuální pojetí- vzdělávání jako proces, ten je zakončen dosáhnutím daného stupně

²⁰VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*, 1.vyd., Praha, Portál, 2000, ISBN 80-7178-308-0, s. 349

²¹ Infogram. [online]. [cit. 2021-11-10]. Dostupné z: <http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1612>

vzdělání.²²

1.4.1 Vzdelávání dospělých

Vzdělávání má pro každého jedince jiný význam, neboť každý z nás má jinak stanovený žebříček hodnot a v životě touží po něčem jiném. Jedincům má dopomoci k rozšiřování a prohlubování jejich kvalifikace, k možnosti nechat si formálně uznat v praxi získané znalosti a dovednosti či k získání nových kompetencí, které následně zvýší konkurenceschopnost jedince a zlepši jeho pozici na pracovním trhu. Vzdělaná pracovní síla pak podporuje rozvoj ekonomické dynamiky a zvýšení produktivity práce, což vede též ke zvýšení konkurenceschopnosti celé České republiky.²³

„Pojem „vzdělávání dospělých“ označuje celkový souhrn organizovaných vzdělávacích procesů jakéhokoliv obsahu, úrovně a metody, formálního nebo jiného, které prodlužují nebo nahrazují prvotní vzdělávání na školách, kolejích a univerzitách či v učňovských zařízeních, v nichž osoby, považované ve společnosti za dospělé, rozvíjejí své způsobilosti, obohacují znalosti, zdokonalují své technické a profesní kvalifikace, případně se orientují jiným směrem, mění své postoje a chování s cílem znásobení perspektivy plného osobního rozvoje a účasti na harmonickém a nezávislém sociálním, ekonomickém a kulturním rozvoji.“²⁴

„Vlády většiny zemí přijaly aktivní úlohu ve vzdělávání dospělých. Efektivní úloha státu při financování nebo poskytování vzdělávání dospělých se v jednotlivých zemích liší a uvnitř těchto zemí se odlišuje v průběhu času. Úloha vlády by měla být adaptivní a měla by odrážet měnící se potřeby uvnitř státu, které se opět liší podle stupně ekonomického a institucionálního rozvoje. Chápání této úlohy v každé zemi vyžaduje pečlivou analýzu, zaměřenou zejména na otázky slabých a silných stránek trhu, kapacity vzdělávacích institucí a na otázky sociální spravedlnosti.“²⁵

²² PRŮCHA, J., MAREŠ, J. a WALTEROVÁ, E. Pedagogický slovník. 3Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

²³ Průvodce dalším vzděláváním. Praha: MŠMT, 2010. 23 s. [online]. [cit. 2022-01-18] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/pruvodce-dalsim-vzdelavanim>

²⁴ PAVLÍK, O., CHALOUPKA, L., KOHOUT, K.: Vzdělávání dospělých, Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997, ISBN 37-0053-8048-8

²⁵ PAVLÍK, O., CHALOUPKA, L., KOHOUT, K.: Vzdělávání dospělých, Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997, ISBN 37-0053-8048-8

Jednou z velmi důležitých věcí u vzdělávání dospělých je pochvala. Vyučující by neměl čas od času zapomenout na pozitivní hodnocení. I nepatrnou pochvalou jsou studenti motivováni k lepším výkonům a další práci, protože obava z neúspěchu hraje u dospělých studentů velkou roli.

„Problémem bývá dospělého posluchače motivovat a udržet v odpoledních hodinách jeho pozornost.

Jedním z významných pravidel pro vyučování dospělých podporování jejich aktivity a samostatnosti. K tomu je nutné provádět pozitivní motivaci, vysvětlit jim, že vzdělávání může přinést znalosti, finance, zábavu, nové přátele, únik od stereotypu, ale také úspěch na trhu práce.

Demotivačními prvky mohou být naopak časová náročnost výuky, starosti a únava, ale přidat se může i nevhodné složení výukové skupiny nebo obava z neúspěchu. „²⁶

„Obsah vzdělávání dospělých musí co nejvíce odpovídat potřebám, možnostem, znalostem a představám účastníků.

Zatímco děti jsou učitelem formovanými „nepopsanými listy“, dospělí studenti jsou osobnostmi plnými zkušeností, jež nelze opomíjet. A právě uznávání již nabytých zkušeností a znalostí zájemců o vzdělání je jedním z hlavních principů, které je potřeba dodržovat.“²⁷

1.4.2 Možnosti vzdělávání dospělých

Dnešní doba nabízí nepřehledné množství možností vzdělávání. Mnozí „doplatili“ na to, že člověk se má ve věku kolem patnácti let rozhodovat co chce dále dělat a co by chtěl studovat, avšak pro mnohé je to příliš brzy a svého rozhodnutí později mohou litovat. Každý z nás se učí celý život a dnešní doba však umožňuje nepřehledné množství možností, jak získat či si zvýšit kvalifikaci, a to jak formální tak neformální formou.

Vzdělávání dospělých je proces, v kterém se dospělý člověk aktivně, systematicky a kontinuálně učí za účelem změny znalostí, názorů, hodnot, schopností a dovedností. Dospělým ve smyslu vzdělávání dospělých je osoba, která ukončila svou vzdělávací

²⁶ Infogram. [online]. [cit. 2021-11-10]. Dostupné z: <http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1341>

²⁷ Infogram. [online]. [cit. 2021-11-10]. Dostupné z: <http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1341>

dráhu ve formálním vzdělávacím systému. Institucionalizované učení není v tomto pojetí hlavní náplní životní činnosti účastníka vzdělávání dospělých. Vzdělávající se dospělý není redukován na žáka nebo studenta, jeho hlavní sociální role jsou ty, které vyplňuje v práci, rodině a v sociálním životě (Průcha 2006, s.159).

1.5 sociální služby

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“) rozlišujeme tři druhy sociálních služeb, které jsou uvedeny v ustanovení § 32 výše uvedeného zákona, a to sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Hlavním zřizovatelem sociální služby je tedy Ministerstvo práce a sociálních věcí, kraje hrají také významnou roli, jelikož vytvářejí regionální podmínky v rámci poskytování sociálních služeb. Obce jsou poté základními poskytovateli sociálních služeb. Následně existují také nestátní poskytovatelé sociálních služeb např. občanská sdružení, nadace, neziskové organizace atd.²⁸(Potůček 1995).

Cílem sociálních služeb je:

- zachovávat lidskou důstojnost klientů,
- vycházet z individuálně určených potřeb klientů,
- rozvíjet aktivně schopnosti klientů,
- zlepšit nebo alespoň zachovat soběstačnost klientů,
- poskytovat služby v zájmu klientů a v náležité kvalitě.²⁹

Množství, kvalita a především dostupnost sociálních služeb se místo od místa mohou lišit. Je samozřejmé, že v oblastech s výskytem většího množství sociálně patologických jevů, vyloučených lokalit, apod. je poskytováno více sociálních služeb. Je to také z důvodu, že prevence je vždy lepší a účinnější než-li represe.

Tyto sociální služby by pak měly být tzv. „šité na míru“ jednotlivým oblastem, neboť každá lokalita je svým způsobem specifická a potřebuje pomoc v různých

²⁸ Potůček, Martin. 1995. Sociální politika. Praha: SLON.

²⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [cit. 2022-01-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/socialni-sluzby-1>

oblastech. Nejčastěji však jedinci potřebují pomoc při vstupu na trh práce, při hledání lékařské péče, řešení dluhů či nalezení a udržení bydlení.

1.6 zdravotní péče

Zdravotní péče je v České republice poskytována všem občanům České republiky a cizincům žijícím na území České republiky na principu veřejného zdravotního pojištění, která je hrazena ze zdravotního pojištění, které je povinen každý hradit.

Dle Státního zdravotnického ústavu je nepříznivý zdravotní stav Romů následkem jejich způsobu života a ne jejich etnicity. Protože všichni chudí lidé všude na světě mají podobné indikátory zdraví:

- Kratší délku života – o 10-15 let než většinová populace dané země.
- Častější výskyt infekčních přenosných onemocnění (např. hepatitida A, dysenterie).
- Vyšší výskyt respiračních onemocnění u dětí.
- Vyšší výskyt onemocnění pohybového aparátu.
- Horší duševní zdraví - včetně následků nadužívání alkoholu.
- Jejich strava je založena na konzumaci cukrů a polysacharidů, masa, chybí zelenina, ovoce, ryby, nedostatečný je i příjem mléčných výrobků.
- Pohybová aktivita je velmi omezená, pokud není součástí zaměstnání.
- Trpí často bolestmi zubů a zubními kazy už od dětství, protože stomatologická péče je drahá všude.³⁰

Avšak z objektivního hlediska je mnohdy dostupnost lékařské péče pro osoby sociálně vyloučené hůře dostupná než pro ostatní. Může to být způsobeno několika faktory, např. horší dostupností zdravotního střediska, nedostatkem finančních prostředků na úhradu léků či chybějícími návyky preventivních prohlídek, které by mohly včas zachytit nástup nemoci.

³⁰ Státní zdravotní ústav. [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/nerovnosti/2016/Podpora_zdravi_ve_vyloucenych_lokalitach_jip_005_.pdf?highlightWords=%C5%BD%C3%A1dost+vyd%C3%A1n%C3%AD+osv%C4%9Bd%C4%8Den%C3%AD+autorizaci+hodnocen%C3%AD+zdravotn%C3%ADch+rizik+nebo+jeho+prodlou%C5%BEen%C3%AD

Dle Navrátila () jsou indikátory sociálního vyloučení u rodin s dětmi:

- vyšší počet dětí v domácnostech bez práce,
- nízká porodní váha dětí,
- vyšší dětská úmrtnost,
- nízká účast na výuce ve škole,
- horší výsledky ve škole,
- vyšší míra porodnosti u dívek v nižších věkových skupinách,
- vyšší počet dětí ve výchovných institucích.³¹

1.7 zadluženost

Zadluženost a její míra je velmi diskutovaným tématem dnešní doby. S určitou mírou zadluženosti se v dnešní době potýká téměř každý z nás, ať už je to spotřebitelský úvěr na pořízení menší či větší věci, kterou chceme či potřebujeme, či hypoteční úvěr na nové bydlení. Důležitá je ovšem únosná míra zadluženosti. Osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách se z valné většiny potýkají již s neúnosnou mírou zadluženosti, která přerůstá v přeúvěrování, neschopnost splácet a následné exekuce. Z tohoto důvodu bývá právě se sociálním vyloučením spojena chudoba. S chudobou je následně spojena neschopnost hradit ostatní závazky, díky čemuž může dojít k následné ztrátě bydlení a padnutí na tzv. sociální dno“.

Dle statistik České národní banky každoročně narůstá zadluženost českých domácností. Dluhy českých domácností přesáhly dokonce na konci roku 2021 dva biliony korun českých. Nejvyšší půjčené částky jsou na bydlení. Češi si však půjčují nejčastěji také na domácí spotřebiče a elektroniku, auta, apod. Tyto údaje vesměs potvrzují skutečnost, že dle Českého statistického úřadu více než čtvrtina domácností v České republice nemá finanční rezervu a další čtvrtina má finanční rezervu pouze na překlenutí pár měsíců.

Ať už pro jedince či pro rodiny je důležité včasné řešení nepříznivé finanční situace. Za tímto účelem vznikly dluhové poradny, které nabízejí bezplatné včasné řešení finančních problémů či již následné řešení exekucí.

³¹ Navrátil, P. a kol., Romové v české společnosti. Praha: Portál. s.35

1.8 bezpečnost

Bezpečnost sama o sobě vně vyloučených lokalit vysoká není. Jak je tomu na příkladu vyloučené lokality Chanov, jedinci zde žijící se zde velmi dobře znají, panuje zde i určitá hierarchie a když už se zde něco stane, její obyvatelé si jsou schopni tyto činy vyřešit vzájemně mezi sebou. Horší situace z hlediska bezpečnosti už je pak v okolí vyloučených lokalit. Vyloučená lokalita Chanov je velmi specifická, neboť se jedná o odlehle sídliště s veškerou dostupností (škola, lékař, obchod s potravinami ..) a lidé zde si žijí svým vlastním životem. Chanov je takový „stát ve státě“. Málokdy se sem odváží někdo jiný než policie, záchranná služba, hasiči či sociální pracovníci.

Vyloučené lokality, které se nacházejí přímo ve městech či obcích jsou pro ostatní obyvatelé o to nebezpečnější. Jedná se především o majetkovou trestnou činnost, násilné trestné činy či páchaní přestupků proti občanskému soužití, které ostatní obyvatelé žijící v okolí vyloučených lokalit postihují.

Bezpečnosti sociálně vyloučených lokalit a jejich okolí již mohou napomáhat obecně závazné vyhlášky vydávané obcemi a městy, a které se těmito nástroji snaží aktivně chránit bezpečnost svých obyvatel.

Ministerstvo vnitra se pak za pomoci Policie ČR snaží monitorovat a preventivně působit. Na všech 14 krajských ředitelstvích Policie České republiky působí specialisté na problematiku menšin – tzv. styční důstojníci pro menšiny. Na lokální úrovni má styčný důstojník k dispozici členy pracovní skupiny sestavené z jak z policejních specialistů, tak policistů zařazených na příslušných obvodních odděleních, v jejichž teritoriální působnosti se nachází sociálně vyloučená lokalita, díky nimž disponují ucelených přehledem mj. o výskytu sociálně vyloučených lokalit na území kraje a souvisejících problémech.

Hlavními úkoly styčných důstojníků pro menšiny je:

- a) monitoring výskytu příslušníků menšin v daném teritoriu včetně jejich problémů a kriminogenních faktorů,
- b) budování oboustranné důvěry mezi policií a příslušníky menšin,
- c) aktivní zapojení do komunitního plánování,

- e) řízení a koordinace činnosti pracovní skupiny pro menšiny,
- f) iniciace a podíl na realizaci preventivní činnosti policie ve vztahu k menšinám,
- k) iniciace součinnosti a spolupráce s orgány státní správy, územní samosprávy a nevládními organizacemi zabývajícími se problematikou menšin,
- l) poskytnutí potřebné součinnosti útvarům a organizačním článkům policie při řešení závažných případů souvisejících s menšinami.

Při řešení problematiky související s výskytem jakýchkoliv bezpečnostních problémů souvisejících s menšinami je v rámci Policie ČR naprosto zásadní využít kompetenci a znalostí těchto specialistů.³²

1.9 komunitní práce.

Sociální práce, a především terénní sociální práce je jedním z nejdůležitějších pilířů práce s osobami postiženými sociálním vyloučením. Díky terénní sociální práci mohou lidé dosud žijící v prostředí sociální exkluze začít řešit svou bytovou situaci, nalézt východisko z pasti zadluženosti, hledat i úspěšně získat zaměstnání, ulehčit svým dětem cestu ke vzdělání a sociálnímu vzestupu, vypořádat s parazity, kteří zneužívají jejich obtížné sociální situace, začít efektivněji komunikovat s úřady a vyřizovat své úřední záležitosti. To vše pak může významně přispět ke stabilizaci jejich sociální situace.³³

Sociální pracovník by měl s klienty pracovat v jejich přirozeném prostředí, tedy v místě, kde se nejčastěji klient vyskytuje³⁴(Matoušek 2003).

Některé rodiny nebo jejich členové mohou odmítat pomoc sociálního pracovníka nebo ji bojkotovat např. nedodržovat stanovené termíny konzultací³⁵(Matoušek 2003). Z tohoto důvodu je při jakékoliv sociální práci nejdůležitější, aby samotné osoby, které jsou ohroženy sociálním vyloučením samy chtěly svou situaci řešit.

³² Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/preventivni-aktivity-police-cr-v-kontextu-problematiky-socialni-exkluze.aspx>

³³ Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/socialni-sluzby-terenni-socialni-prace.aspx>

³⁴ Matoušek, Oldřich. 2003. Slovník sociální práce. Praha: Portál.

³⁵ Matoušek, Oldřich. 2003. Slovník sociální práce. Praha: Portál.

Dalším účinným nástrojem komunitní práce je komunitní plánování sociálních služeb, díky kterému lze cílit sociální služby tak, aby odpovídaly potřebám dané lokality a pomohly zlepšit sociální situaci cílové skupiny obyvatel. Komunitní plánování probíhá za účasti zástupců organizací a spolků působících v dané obci.

2 Sociálně vyloučená oblast

O určité sociální lokalitě můžeme říct, zda je či není ohrožena sociálním vyloučením, na základě určitých indikátorů. Mezi tyto indikátory patří:

- větší počet přelidněných bytů,
- nízké vzdělání obyvatel,
- větší výskyt kriminality (přepadení, loupeží a dalších přestupků a trestných činů),
- horší zdravotní stav obyvatel,
- nižší střední délka života,
- vyšší podíl obyvatel bez bankovních účtů.³⁶

Sociálně vyloučenými lokalitami se nazývají oblasti, které jsou velkou měrou obývány osobami, jež jsou sociálně vyloučené nebo tímto vyloučením ohrožené³⁷. Sociálně vyloučenou oblast můžeme najít prakticky kdekoliv, ve městě, na vesnici, případně přidruženou k městu, apod.

Sociálním vyloučením rozumíme proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim zamezován či pouze omezen přístup ke zdrojům, které jsou běžně dostupné ostatním členům společnosti. „Příčiny, které sociální vyloučení způsobují, jsou různorodé. Obecně je můžeme rozlišit na příčiny vnější a příčiny vnitřní. Vnější příčiny (vlivy) sociálního vyloučení jsou takové jevy, které jsou mimo dosah a kontrolu vyloučených osob. Takové vlivy nemohou sociálně vyloučení lidé ovlivnit vlastním jednáním, či tak mohou činit jen obtížně. Vnější příčiny jsou dány širšími společenskými podmínkami nebo vyplývají z jednání lidí, kteří se nacházejí vně sociálního vyloučení, tj. jsou to příčiny strukturální. Mezi takové příčiny patří především:

³⁶ NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8

³⁷ Srov. Sociálně vyloučená lokalita. Slovník sociálního zabezpečení [online]. Praha: MPSV. [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/socialne-vyloucena-lokalita.html>

trh práce a jeho charakter; bytová politika; sociální politika; praxe samospráv ve vztahu k sociální oblasti; rasismus a diskriminace na základě rasy, etnicity, národnosti, konfese atd.³⁸

Avšak sociálně vyloučenou osobou se může stát člověk na základě své osobní charakteristiky (jako názorná ukázka mohou sloužit lidé s handicapem), na základě svého jednání (sociálně vyloučenou se může stát mladistvá osamělá matka), na základě příslušnosti k určitému společenství (například příslušnost k romskému etniku) nebo na základě nedostatku finančních prostředků.³⁹

2.1 romové v sociálně vyloučené lokalitě

Pokud sociálně vyloučené osoby žijí na jednom izolovaném místě, a liší-li se navíc fyzickým vzezřením od většinové společnosti (tak jako se Romové bezpochyby etnický liší), jejich problémy tím narůstají a pro celkovou společnost se situace stává ještě hůře řešitelnou.⁴⁰

„Mnoho občanů České republiky se dost možná považuje za Romy, ale nevnímají své romství jako svou národnost, tj. necítí se být příslušníky jednotného romského národa“.⁴¹

Podle charakteristiky viditelné zvnějšku je za Roma považován ten, koho za něj považuje díky jeho typickému vzhledu velká část okolní společnosti. Z uvedeného vyplývá, že je důležité pro sociální pracovníky i ostatní úředníky jednajícími s Romy rozumět a rozlišovat, kdo je a kdo není Rom. Může totiž potom docházet k nejrůznějším nedorozuměním.⁴²

Dle výsledků výzkumu provedeného Šimíkovou, dosahují všechny ukazatele, které se běžně používají ke zjištění míry sociálního vyloučení, v prostředí vyloučených

³⁸ Antropoweb. [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>

³⁹ MAREŠ, Petr. Faktory sociálního vyloučení. 1. vyd. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-870-0715-8.

⁴⁰ HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK (eds.). "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-868-9876-8.

⁴¹ MORAVEC, Š. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In: HIRT, T., JAKOUBEK, M. „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, s. 16.

⁴² Srov. MORAVEC, Š. Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. In: HIRT, T., JAKOUBEK, M. „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení, s. 18.

lokalit ve všech sledovaných dimenzích extrémních hodnot. Jedná se o přístup na trh práce, chudobu a bydlení⁴³

V důsledku sociálního vyloučení jsou šance, které jsou většinové společnosti dostupné bez jakýchkoli komplikací, pro romské jedince, romské rodiny i celé komunity podstatně nižší.⁴⁴

2.2 Sociálně vyloučená lokalita Chanov

Chanov jakožto vyloučená lokalita patří k nejznámějším vyloučeným lokalitám v České republice vůbec. Těm jedněm z mála, kteří o této vyloučené lokalitě nevěděli ji do povědomí zanesl nedávno odvysílaný seriál Most!, který mimo jiné ukázal také záběry ze života osob žijících v této lokalitě.

Sídliště Chanov, které se nachází v severních Čechách při okraji města Mostu, a které bylo vystavěno jako vzorové sídliště s veškerou dostupností a dnes se stalo neblahou chloubou města Mostu.

Jedná se o dříve velmi problematickou lokalitu, jejíž obyvatelstvo je převážně tvořeno příslušníky romského etnika. Hlavními znaky tohoto neblaze proslulého sídliště jsou mimo jiné nízká vzdělanost, vysoká kriminalita, lichva, drogy, prostituce, nezaměstnanost, nízké vzdělání, žádná či nedostatečná kvalifikace, dluhy a mnohé jiné. Většinu z výše jmenovaných se již oproti dřívější době nyní daří snižovat díky systematické práci neziskových organizací a sociálních pracovníků působících v této lokalitě.

V současné době je Chanov jediným místem v Mostě, kde město vlastní bytové jednotky. Bytových jednotek se v Chanově v současné době nachází cca 215 a další ubytovací místa na ubytovně UNO. Většina bytových jednotek se vlivem životního stylu zdejších obyvatelů stala neobyvatelnou či zdevastovanou a nevhodnou k obývání.

„Pro Čechy je Chanov symbolem nepřizpůsobivosti a nekulturnosti Romů. V roce 1978 zářilo novotou. Pak obyvatelé Chanova úplně zdevastovali dva panelové domy a řada dalších domů vypadá jako po živelní pohromě.“⁴⁵ „Chanov byl postaven jako vzorové

⁴³ Srov. ŠIMÍKOVÁ, I. Mechanismy sociálního vylučování. In: ŠIMÍKOVÁ, I., VAŠEČKA, I. a kol. Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace, s. 133 – 134.

⁴⁴ NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8.

⁴⁵ Romové v České republice. [online]. [2021-11-18]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18303>

sídlíště, kde měli najít nový domov lidé ze starého Mostu, který byl "obětován" těžbě hnědého uhlí. Zpočátku v něm žili společně Romové s Čechy, ale podle starosty Mostu Jiřího Šulce se slušní Romové a Češi odstěhovali, protože to chanovském sídlíště nemohli vydržet. Z původních obyvatel tam podle romského poradce Milana Siváka zbylo jen torzo.⁴⁶

Z evidence neziskové organizace sídlící a působící ve vyloučené lokalitě Chanov dosáhla převážná většina obyvatel Chanova pouze základního vzdělání a jsou dlouhodobě evidovaní jako uchazeči o zaměstnání, což mimo jiné přispívá také ke zvyšování míry nezaměstnanosti na Mostecku. Výše uvedené skutečnosti tak již naznačují, že tyto osoby jsou pak zcela odkázáni na finanční pomoc státu v podobě sociálních dávek.

Rozporuplné emoce pak při návštěvě Chanova však může vzbuzovat skutečnost, že již od pohledu zde většina zdejších obyvatel chudě nevypadá. Značkové oblečení, auta zaparkovaná před domy, nové mobilní telefony, apod. mohou vzbuzovat mnohé otázky o příjmech těchto obyvatel. Zdejší obyvatelé však o svých příjmech před „přespolními“ zarytě mlčí.

Ještě před pár lety zde jako jedna z mála neporušených staveb stála pouze základní škola postavená přímo uprostřed sídlíště, kterou navštěvovaly zdejší děti. V posledních letech však Chanov začal procházet zcela zásadní proměnou. Ve spolupráci s Evropskou unií došlo k rekonstrukci Domu romské kultury, o.p.s., který následně zrekonstruoval Polyfunkční centrum, došlo ke zbourání již zcela zdemolovaných a vybydlených domů, které při vjezdu do Mostu nešlo přehlédnout, k obnově veřejného osvětlení a mnohých dalších změn vedoucích ke změně k lepšímu a k obnově Chanova.

2.2.1 Asistenti prevence kriminality v Chanově

Město Most se snaží zajistit co největší bezpečnost i mezi samotnými obyvateli Chanova, a to všemi možnými dostupnými prostředky. Vzhledem ke skutečnosti, že město nemá pravomoc zajistit neustálý dohled státní policie nad děním v Chanově, pověřilo městskou policií dohledem nad děním v Chanově. Městská policie má zřízenou stálou základnu přímo v ubytovně Uno sídlící v Chanově. Vzhledem ke skutečnosti, že stálí obyvatelé

⁴⁶ Romové v České republice. [online]. [2021-11-18]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18303>

Chanova, tvořící zde stálou komunitu, nemá zde městská policie dostatečný respekt. Město, vědomo si této skutečnosti, proto spolu s městskou policií zřídila nová pracovní místa spadající pod městskou policii – asistenty prevence kriminality. Pozice asistenta prevence kriminality je realizována od září roku 2009 za podpory Ministerstva vnitra a je upravována zákonem č. 553/1991 Sb. o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se zpravidla o obyvatele dané komunity, kteří jsou zaměstnanci městské policie, a kteří, jakožto dlouhodobí obyvatele Chanova a členové komunity, mají dostatečný respekt, aby je ostatní členové komunity respektovali a oni tak mohli dohlížet nad dodržováním pořádku v dané lokalitě.

2.2.2 Sociální situace rodin žijících v sociálně vyloučené lokalitě Chanov

Převážná většina obyvatel a rodin žijících v sociálně vyloučené lokalitě Chanov na severu Čech žijí v malých bytech čítajících převážně jednu či dvě místnosti, přičemž dle průzkumu zde průměrný počet obyvatel připadajících na obývání jednoho bytu se pohybuje mezi cca pěti až sedmi osobami. Nájemné je zde z převážné většiny hrazeno prostřednictvím nepojistných sociálních dávek. V domácnostech na území Chanova teče pouze studená voda, a proto jsou zdejší obyvatele, v případě, že mají zapojenou elektřinu, nuceni si vodu ohřívat (převážně v pračkách). Obyvatele zdejší lokality mají až na výjimky pouze základní vzdělání a kvalifikaci si zvyšují díky neziskové organizaci Dům romské kultury, o.p.s., která přímo v Chanově působí a poskytuje zde za pomoci Úřadu práce ČR a fondů Evropské unie rekvalifikační kurzy, z nichž některé jejich absolventy na určitou dobu zaměstnává.

2.2.3 Možnosti vzdělávání v Chanově

Již při založení sídliště Chanov zde byla vybudována základní škola, která zde slouží doposud. Jedná se taky o jednu z mála budov, které zde v průběhu „života“ sídliště zůstala nezdevastovaná a funguje. Vzhledem ke skutečnosti, že se v současné době jedná o lokalitu, ve které žijí sociálně slabé rodiny, je pro rodiny nejen z finančního hlediska nepřijatelné posílat děti do školy mimo Chanov. Dalšími důvody by byly také dřívější ranní vstávání a „normální“ fungování v majoritní společnosti. Chanovská škola je specifická především v přístupu ke svým žákům, neboť není známo, že by žádná jiná

škola v republice ráno rozhlasem svolávala žáky do školy. Každý vyučovací den škola v 7:45 hod. ráno pouští rozhlasem hudbu, čímž dává znamení rodičům, že je načase poslat děti do školy. V častých případech, kdy děti bez omluvy do školy nedorazí, vyražejí učitelé pro děti domů.

Cílem zdejšího vyučování bývá převážně to, aby děti splnili alespoň povinnou školní docházku, neboť až na pár výjimek v posledních letech děti neprojeví zájem o studium na střední škole. Jedním z důvodů může být to, že do dalšího vzdělávání se jim příliš nechce, neboť nemají důvod. Po vzoru rodičů, příbuzných a přátel z jejich okolí nemají vzor k tomu, aby se pokusili vymanit z tohoto prostředí či učinit „něco“ jinak. Nakonec i v případě, kdy by toto učinit chtěli, narazí opět na situaci, kdy jim finanční možnosti nedovolí denně dojíždět do města či si pořídit pomůcky potřebné ke studiu.

A právě tato situace je jednou z těch, která se v posledních letech změnila k lepšímu. V případě, kdy dítě nastoupí do školy a škola po něm požaduje zakoupení pomůcek ke studiu, je možnost požádat o mimořádnou okamžitou pomoc typu odůvodněných nákladů spojených se vzděláním.

Další velmi důležitý krok pak učinila nezisková organizace Dům romské kultury, o.p.s., která ve spolupráci se středním odborným učilištěm v Mostě vytvořila detašované pracoviště v Chanově.

Dům romské kultury, o.p.s. se rozhodl poskytnout prostory nově zrekonstruovaného Polyfunkčního centra k teoretické výuce a výuce odborných předmětů tak, aby těch pár žáků, kteří se rozhodnou po absolvování povinné školní docházky nadále vzdělávat, mělo tu možnost. Tato snaha vyplynula především z dlouholetého působení pracovníků Domu romské kultury, o.p.s., kteří se pokaždé setkali s tím, že u těch pár jedinců, kteří po absolvování zdejší základní školy nastoupili na odborné učiliště v Mostě, po krátké době ve studiu skončilo, neboť nezvládlo ranní dojíždění, neměli finanční prostředky na dojíždění a pod vlivem zdejšího stylu života od studia upustilo. Lidé zde mají jinak postavené hodnoty a i povinnou školní docházku považují jen za jakousi nutnost. Jen málo z nich jich usiluje o nalezení legálního zaměstnání a ve většině případů k tomu vzdělání nepotřebují.

ŠKOLICÍ A VZDĚLÁVACÍ CENTRUM CHÁNOV

„Základní myšlenkou vzdělávacího centra je vzdělávání příslušníků romské národnostní menšiny v dané oblasti s tím, že po ukončení rekvalifikace mohou absolventi nastoupit do zaměstnání, nebo zahájit samostatnou výdělečnou činnost. Další možností po ukončení rekvalifikace je nástup na některé nové pracovní místo vytvořené přímo společností Dům romské kultury o.p.s.

Školici a vzdělávací centrum Chánov metodicky i technicky připravuje a realizuje vzdělávací program, který je zahájen oslovením cílových skupin, vyhledáním vhodných uchazečů, diagnostikou a analýzou bariér, které stojí na trhu práce mezi příslušníky romské národnostní menšiny a pracovními příležitostmi. Nové metodologie vyplývající z této analýzy jsou podkladem pro další práci. Následně pak probíhá příprava a realizace Motivačního rekvalifikačního kurzu, který vybere a namotivuje potřebný počet adeptů připravovaných rekvalifikačních kurzů. Na závěr kurzu procházejí účastníci kurzu výstupním testem, který má za úkol zhodnotit jejich dosažené znalosti v průběhu kurzu. Tento test zároveň slouží jako zpětná vazba pro realizátory kurzu.

Stručně a jasně – Školici a vzdělávací centrum zajišťuje metodickou i technickou přípravu a realizaci vzdělávacího programu, který probíhá v několika kolech – vyhledání vhodných uchazečů, diagnostika a analýza bariér, motivační setkání, samostatná výuka a závěrečné zkoušky.

Ministerstvo Školství mládeže a tělovýchovy udělilo Školici a vzdělávacímu centru Chánov akreditaci vzdělávacích programů ve smyslu vyhlášky č. 21/1991 Sb. resp. č. 324/1992 Sb.⁴⁷

V současné době zde běží tři projekty, díky kterým mohou být prováděny tyto aktivity. Jedním z těchto tří projektů je Komplexní program, který se skládá ze sedmi klíčových aktivit, které jsou rozděleny mezi neziskové organizace působící v Mostě a Chánově. V Chánově se na tomto projektu podílejí Komunitní centrum Chánov, které poskytuje i terénní sociální práci, Diakonie, která zde dvakrát v týdnu poskytuje protidluhové poradenství a z velké části také Dům romské kultury, který se na tomto projektu podílí dvěma klíčovými aktivitami a poskytuje nejen sociální a pracovní poradenství, ale také

⁴⁷ Dům romské kultury, o.p.s. [online]. [2021-12-10]. Dostupné z: http://www.dumrk.cz/?page_id=20

volnočasové aktivity, které slouží současně k namotivování zdejších obyvatel, ale také jako prevence sociálně patologických jevů, především pro mladistvé ve věku 15-26 let. Dalším projektem probíhajícím v Chanově je Podpora k získání zaměstnání. V tomto projektu jsou též realizovány již výše zmíněné motivační kurzy, bilanční diagnostiky a poté rekvalifikační kurzy, z kterých se vždy několik účastníků kurzu zaměstnává přímo v Domě romské kultury. Dalším a nejnovějším zde probíhajícím projektem je Příprava na zaměstnání, který bude rovněž poskytovat motivační kurzy, bilanční diagnostiky a poté též rekvalifikační kurzy, z kterých budou účastníci zaměstnáváni rovněž jako z projektu Podpora k získání zaměstnání. Tento kurz probíhá teprve od března 2013 a první rekvalifikační kurz se bude konat již v dubnu téhož roku.

2.2.4 Neziskové organizace v Chanově

DŮM ROMSKÉ KULTURY, O.P.S.

Obecně prospěšná společnost Dům romské kultury, o.p.s. realizuje své cíleně zaměřené aktivity především na obyvatele vyloučené lokality Chanov.

Dům romské kultury vznikl především z důvodu absence instituce schopné řešit sociální situaci osob ohrožených sociálním vyloučením zevnitř, a tak byl iniciován vznik Domu romské kultury, o.p.s.

Dům romské kultury, o.p.s. poskytuje ve spolupráci s Úřadem práce ČR a za podpory evropských fondů rekvalifikační kurzy, které probíhají přímo v Chanově.

V současné době má Dům romské kultury, o.p.s. registrovanou sociální službu Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež od 6 do 26 let. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti: výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně

terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴⁸

Dále je zde zřízeno Středisko pro výkon alternativních trestů. Po domluvě s Probační a mediační službou ČR, středisko Most, vytvořila společnost Dům romské kultury o.p.s. v lednu 2004 Středisko pro výkon alternativních trestů v Chánově. Odsouzení si zde odpykávají alternativní tresty, ukládané soudem, ve formě obecně prospěšných prací. Práce které vykonávají odsouzení: Úklid vnějších prostor, v zimním období i úklid sněhu, úklid vnitřních prostor Domu romské kultury, Školícího a vzdělávacího centra, pomocné zednické, stavební práce, pomocné malířské a natěračské práce, zemní práce, demoliční práce. Veškerá činnost, kterou odsouzení vykonávají je orientována výhradně na obnovu a údržbu zařízení obecně prospěšné společnosti Dům romské kultury nebo na obnovu a údržbu majetku Statutárního města Most.⁴⁹

POLYFUNKČNÍ CENTRUM

Ze starého zdevastovaného nákupního střediska v centru Chanova bylo otevřeno Polyfunkční centrum, které vyjma místa působícího jako objektu pro prevenci patologických jevů, působí jako víceúčelové zařízení, jehož hlavní funkcí jsou služby a činnosti v oblasti sociální integrace pro obyvatele sociálně vyloučené lokality. Záměrem bylo rekonstrukcí spolu s účelným vybavením objektu vyhovět stále se zvyšující poptávce po zázemí pro volnočasové, zájmové, vzdělávací aktivity, sociálně právní poradenství apod. Realizací projektu vzniklo celkem 1423,61 m² užitné plochy, zahrnující: zámečnickou, keramickou a textilní dílnu, truhlárnu, učebny, kuchyňku pro výuku, knihovnu, výstavní galerii, zasedací místnost, plně vybavenou posilovnu, denní místnosti, billiard, stolní tenis, sociální šatník, včetně nezbytného sociálního a technického zázemí. PC učebnu, zámečnickou dílnu, učebnu a skleník využívá SŠT Most, jako odloučené pracoviště pro výuku žáků v učebních oborech Operátor skladování a Zahradnické práce.⁵⁰

⁴⁸ Dům romské kultury, o.p.s. [online]. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://www.dumrk.cz/?page_id=510

⁴⁹ Dům romské kultury, o.p.s. [online]. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://www.dumrk.cz/?page_id=19

⁵⁰ Dům romské kultury, o.p.s. [online]. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://www.dumrk.cz/?page_id=28

Poničená budova byla v roce 2003 zakoupena právě neziskovou organizací Dům romské kultury, o.p.s., jejímž cílem byl a rekonstrukce objektu, ve kterém by mohly být poskytovány sociální a vzdělávací služby. Dříve objekt tzv. občanské vybavenosti v ulici Zlatnická č. p. 187, jenž byl vybudován a dříve sloužil jako nákupní středisko v centru Chanova, byl nyní zrekonstruován a bylo vybudováno centrum pro vzdělávání a sociální integraci, které je zaměřeno především na sociální integraci a práci s romskou komunitou.

Polyfunkční centrum se stejně jako jeho zřizovatel Dům romské kultury, o.p.s. nachází v samém centru Chanova, vzdáleni od sebe cca 50 metrů. Tato bezprostřední vzdálenost dává jednoznačnou výhodu realizování veškerých volnočasových a vzdělávacích aktivit pořádaných Domem romské kultury, o.p.s. a bezesporu lze také hovořit o pozitivním vlivu na místní komunitu, a to nejen co se zvyšování motivace zdejších obyvatel týče, ale také celkovým působením na celkové estetické vnímání zdejšího prostředí. Postupná rekonstrukce objektů, jakými dřív bylo právě nákupní centrum či rekonstrukce základní školy, kterými došlo k odstranění estetické a funkční zátěže, je vzorem péče o veřejný majetek.

Vzhledem ke skutečnosti, že objekt tohoto typu v dané čtvrti zcela chyběl, byla jeho absence ve zdejší lokalitě více než citelná.

Vybudováním zdejšího centra vznikla široká škála možností nejen volnočasových aktivit pro děti a mládež, ale také školící a vzdělávací středisko, které dává naději a perspektivu k postupnému zlepšení života, životní úrovně a vzdělání obyvatel dříve zanedbané vyloučené lokality Chanov.

Obrázek 1 : Polyfunkční centrum před rekonstrukcí

Zdroj: Dům romské kultury, o.p.s.

Obrázek 2 : Polyfunkční centrum po rekonstrukci

Zdroj: Google maps

2.3 Jak bojovat proti vzniku sociálně vyloučených lokalit

Jak již bylo výše zmíněno, jednou z možností boje proti vzniku sociálně vyloučených lokalit je poskytování sociálních bytů v dostatečné vzdálenosti od sebe tak, aby se zabránilo shlukování těchto osob, avšak vzhledem ke skutečnosti, že ne ve všech místech je toto možné (viz. výše uvedené příklad města Mostu) bylo rozhodnuto proti vzniku vyloučených lokalit bojovat i na zákonné úrovni..

2.3.1 omezení poskytování dávek v sociálně vyloučených lokalitách nově přistěhovaným

Vzhledem k nárůstu vyloučených lokalit v České republice a s tím spojenému nárůstu osob závislých na nepojistných sociálních dávkách, se Česká republika v roce 2017 rozhodla začít proti vzniku vyloučených lokalit bojovat dosti radikálním způsobem na zákonné úrovni. Dne 5. 4. 2017 vešla v platnost novela zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 98/2017 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, ve které byl s účinností od 1. 6. 2017 uvedeno ustanovení § 33 odst. d) oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, který v odstavci jedna uvádí, že obec, na jejímž území se nacházejí místa, ve kterých se ve zvýšené míře vyskytují sociálně nežádoucí jevy, může požádat pověřený obecní úřad, v jehož územním obvodu se tato místa nacházejí, o vydání opatření obecné povahy, jímž se vyhláší oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů (dále jen „opatření obecné povahy“). Žádost musí obsahovat: a) identifikaci míst, ve kterých se ve zvýšené míře vyskytují sociálně

nežádoucí jevy, a b) odůvodnění, v čem je spatřován zvýšený výskyt sociálně nežádoucích jevů; za sociálně nežádoucí jevy se považuje zejména porušování veřejného pořádku, nepříznivé vlivy působící na děti, výskyt osob pod vlivem návykových látek apod.⁵¹ Na výše uvedené ustanovení zákona poté navazuje nové ustanovení výše uvedeného zákona, a to ustanovení § 33 odst. 9, které na základě ustanovení § 33 písm. d), určuje, že nárok na doplatek na bydlení nevznikne, pokud se byt, jiný než obytný prostor podle odstavce 6 věty první nebo ubytovací zařízení nachází v oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů vyhlášené opatřením obecné povahy podle § 33d. Ustanovení věty první se nepoužije na případy, kdy vlastnické právo nebo právo na užívání bytu, jiného než obytného prostoru podle odstavce 6 věty první nebo ubytovacího zařízení vzniklo před vydáním opatření obecné povahy podle § 33d.“⁵²

Tato nově vzniklá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi dala příležitost mnohým městům po celé České republice, aby mohla vlastními silami bojovat proti nově přistěhovaným či „kočovným“ obyvatelům, zcela závislým na dávkách pomoci v hmotné nouzi, kteří se nově přistěhovali do jejich města, sestěhovali se spolu s dalšími obdobně žijícími obyvateli, a dávali tak vzniku nových vyloučených lokalit.

2.3.1.1 Město Most v boji proti nepřizpůsobivým nájemníkům

Oficiálně má město Most jednu vyloučenou lokalitu – Chanov a celkem šest deprivovaných lokalit, ve kterých žije velké množství nezaměstnaných osob a osob ohrožených sociálním vyloučením a závislých na dávkách pomoci v hmotné nouzi.

Díky memorandu o spolupráci s pronajímateli bytů se rozhodlo město Most bojovat proti nepřizpůsobivým nájemníkům. „Na základě podnětů od domovního výboru společenství vlastníků jednotek, městské policie a dalších institucí bude majiteli bytu doporučováno ukončení nájemních smluv s osobami, které se opakovaně dopouštějí porušování domovního řádu a páchají přestupky.“⁵³

K tomuto bylo přistoupeno poté, co město Most a další města řešící problémy s vyloučenými lokalitami přišla o účinnou zbraň v boji proti nepřizpůsobivým

⁵¹ Zákony pro lidi. [online] [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-98>

⁵² Zákony pro lidi. [online] [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-98>

⁵³ Město Most. [online] [cit. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/mesto-most-chce-zasadne-zmenit-stale-se-zhorsujici-situaci-v-socialne-deprivovanych-lokalitach-vybor-nasel-reseni/d-38311>

nájemníkům, která spočívala v podobě Opatření obecné povahy podle ustanovení § 33d zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“).

Výše uvedené ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi pojednávalo o oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, ve které není možné poskytovat dávku doplatek na bydlení. Ve věci oprávnění podání žádosti obce o vydání opatření obecné povahy bylo nutné řádné odůvodnění oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Oblastí se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů se rozumí přesně identifikované místo, ve kterém se ve zvýšené míře vyskytují sociálně nežádoucí jevy a zároveň muselo být řádně odůvodněno, v čem a jakým způsobem byl spatřován zvýšený výskyt sociálně nežádoucích jevů. Důsledné odůvodnění žádosti o ustanovení oblasti jako oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů bylo důležité především proto, že ustanovení této oblasti jako oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů má či může mít především negativní dopad na majitele nemovitostí v dané lokalitě či jejich nájemníky (např. snížením tržní ceny bytů v dané lokalitě).

A právě toto byl také jeden z důvodů zrušení výše uvedeného ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Lidé, kteří se tak nastěhovali do jiné než nájemní nebo vlastnické formy bydlení v oblasti se zvýšeným výskytem nežádoucích jevů, především na ubytovnu, tak přišli o jedinou pomoc od státu s úhradou nákladů na bydlení, neboť na úhradu nákladů na bydlení v takovýchto formách bydlení nelze přiznat dávku státní sociální podpory příspěvek na bydlení. Jedním z důvodů odůvodňujících zrušení ustanovení § 33d zákona o pomoci v hmotné nouzi byla také skutečnost, že dle článku 11 odst. 1 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech: „Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek. Smluvní státy podniknou odpovídající kroky, aby zajistily uskutečnění tohoto práva, uznávající pro dosažení tohoto cíle zásadní důležitost mezinárodní spolupráce, založené na svobodném souhlasu.“⁵⁴

⁵⁴ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. [online]. [2022-01-14]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>.

Jedním z dalších důvodů pro zrušení ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi řešícího opatření obecné povahy byla skutečnost, že smyslem a podstatou práva, především zákona o pomoci v hmotné nouzi je zajištění přiměřeného dostupného bydlení, a právě díky tomuto ustanovení se bylo možné domnívat, že je odmítáním přiznání dávky doplatek na bydlení tato možnost osobám odpírána, čímž je popírán smysl a význam zákona o pomoci hmotné nouzi.

2.3.2 změna sociálního prostředí

Stejně jako je tomu u psychologie davu, je tomu obdobně i u nepřizpůsobivých obyvatel vyloučených lokalit, kteří mohou být nebezpeční pouze ve skupinách, kdy se cítí jisti a jsou podněcováni ostatními jedinci, avšak pokud pobývají sami, nemají problém přizpůsobit se majoritní společnosti. Z tohoto důvodu je důležité dbát na to, aby osoby ohrožené sociálním vyloučením či již sociálně vyloučené byly shlukovány do stejného místa.

2.3.2.1 agentura pro sociální začleňování

Agentura pro sociální začleňování je jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR., která byla založena roku 2008 za účelem podpory obcí řešících velkou míru sociálního vyloučení a pomoci při mapování a rozpoznávání problémů sociálně vyloučených lokalit a jejich obyvatel, při přípravě a nastavování dlouhodobějších procesů pro jejich řešení a při získávání financí na tyto postupy za účasti místních subjektů (neziskové organizace, úřady obce, školy apod.), které vzájemně propojuje.⁵⁵

Účinnou systematickou „zbraní“ je strategický plán sociálního začleňování.

2.3.2.2 Strategický plán sociálního začleňování

Strategický plán sociálního začleňování je široce pojatou strategií integrující oblasti vzdělávání, bydlení, zaměstnanosti, bezpečnosti, dluhové problematiky, sociálních služeb i obecně podpory sociální soudržnosti a rozvoje obce či regionu v kontextu dostupných zdrojů. Má proto řadu styčných ploch s různými typy strategických

⁵⁵ srov. Agentura pro sociální začleňování. [online]. [2021-11-26]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/>

dokumentů, v praxi nejčastěji s komunitními plány sociálních služeb, integrovanými plány rozvoje měst, plány prevence kriminality obcí i krajů, obecními a krajskými plány integrace Romů a dalších menšin, apod. SPSZ je vzhledem k ostatním strategickým dokumentům jistou zastřešující strategií, zavedené strategické dokumenty však bude respektovat, pokud plán nebudou oslabovat nebo zužovat.⁵⁶ Klíčovou roli zde sehrává město či obec, které na svém území chtějí systematicky řešit problém sociálního vyloučení, a které se musí přihláškou řádně přihlásit do výběrového řízení pořádaného Agenturou pro sociální začleňování, řádně ji zdůvodnit a uvést též záměr využití finančních prostředků.

2.3.3 sociální práce – dohled nad výchovou

Největší vliv na vývoj jedince má rodina. Její působení zasahuje totiž dětství a dospívání, dvě nejtvárnější období života. Naneštěstí existují i disfunkční rodiny, jejichž vliv bývá vyloženě negativní. Častěji však rodina hraje ve vývoji člověka pozitivní roli.⁵⁷

První roky jsou zásadní v mnoha ohledech vývoje dítěte. Mnohé zvyky na celý život se vytvářejí v předškolní nebo školní vývojové fázi. Velmi důležité oblasti, jako je např. vytváření charakteru, mnohých osobnostních rysů i základních kamenů inteligence, mají původ v prvních osmi až deseti letech lidského života.⁵⁸

Děti mají pozoruhodnou schopnost učit se nápodobou a imitováním, díky čemuž přebírají vzorce chování, které od narození vidí ve svém okolí. To, jak se rodiče k sobě chovají, jak se chová jejich sociální prostředí, či to, jak spolu hovoří a jednají, odpozorují a nápodobou se takto chovají, a přebírají tyto vzorce chování za vlastní. Právě proto, že děti odkoukávají své chování od lidí ve svém okolí, jsou to právě rodiče, kdo zásadním způsobem ovlivňuje, co se děti naučí.⁵⁹

Z tohoto důvodu je právě důležitý včasný zásah orgánu sociálně právní ochrany dětí, který je povinen v případě, kdy se dozví o nepříznivých vlivech působících na výchovu a vývoj dítěte, zasáhnout. Orgán sociálně právní ochrany dítěte je orgánem obecních

⁵⁶ Agentura pro sociální začleňování. [online]. [2021-11-26]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/metodika-koordinovaneho-pristupu-k-socialne-vyloucenym-lokalitam/>

⁵⁷ MELGOSA, J., POSSE, R., Umění výchovy dítěte, Praha: Advent-Orion, 2003, s. 15

⁵⁸ MELGOSA, J., POSSE, R., Umění výchovy dítěte, Praha: Advent-Orion, 2003, s. 16

⁵⁹ SEVERE, S., *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*, Praha: Portál, 2000, s. 28

a krajských úřadů a má několik funkcí, a to preventivní a poradenskou funkci a dále jestliže je dítě vystaveno nedostatku, či páchání duševního či tělesného násilí ze strany rodiče, či v případě, že je podán návrh na osvojení či svěření dítěte do péči, vykonává funkci opatrovníka či poručníka a vydává opatření na ochranu dítěte.

V případech preventivní funkce, kdy se dozví o nepříznivých vlivech působících na výchovu a vývoj dítěte, působí ve spolupráci s neziskovými organizacemi působícími v místě bydliště, aby dohlíželi na řádný vývoj a výchovu dítěte, a byly tak rodině nápomocny při zvládnání nepříznivého životního období, které by mohlo mít negativní vliv na vývoj dítěte.

3 systém nepojistných sociálních dávek

Nepojistné sociální dávky se od pojistných sociálních dávek (starobní důchod, invalidní důchod..) liší tím, že ke vzniku nároku na ně není posuzována odpracovaná doba. Nárok na dávku vzniká splněním podmínek stanovených zákonem. Nepojistnými sociálními dávkami rozumíme konkrétně dávky státní sociální podpory (příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, porodné, pohřebné), dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky pro osoby závislé na pomoci jiné osoby (příspěvek na péči), dávky pro osoby zdravotně postižené (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku) a dávky pěstounské péče (odměna pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek při ukončení pěstounské péče).

3.1 žádosti

Žádosti jsou všem volně přístupné na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí, na stránkách Úřadu práce ČR či v tištěné formě na každé pobočce Úřadu práce ČR. Žádosti musí být uplatněny na tiskopisech předepsaných ministerstvem. Tyto formuláře, včetně potřebných příloh, jsou k dispozici v tištěné podobě na všech pobočkách Úřadu práce České republiky a dále jsou k dispozici ke stažení, případně i k přímému vyplnění v elektronické podobě je naleznete na internetové adrese portal.mpsv.cz/forms.

3.1.1 podání žádosti - obecné

Při podání žádosti o nepojistné sociální dávky je nejtěžší vůbec samotné podání žádosti. Mnohé odradí už jen vůbec ten pocit, že si musejí jít vůbec žádat, či předsudky o úřednících a jejich chování. Další část žadatelů odradí pak jen samotná příprava veškerých dokladů potřebných pro vyřízení žádosti.

Žadatele se však nemusí bát, pracovníci Krajské pobočky Úřadu práce České republiky jsou povinni klientovi pomoci s vyplněním žádosti, informovat klienta o podmínkách nároku a vždy žádost přijmout. Pouze na základě podané žádosti a po zhodnocení plnění podmínek může být rozhodnuto, zda má nebo nemá klient na danou dávku nárok. Pracovníci jsou dále povinni klientovi předat včetně tiskopisů i seznam dokladů, které musí doložit k vyhodnocení dávky - lze zaškrtnout doklady přímo dle dané situace klienta.

3.1.2 Zahájení řízení na základě žádosti

Řízení o přiznání dávky se dle ustanovení § 69 odst. 1 zákona o pomoci v hmotné nouzi zahajuje na základě písemné žádosti žadatele a je zahájeno dnem, kdy byla žádost podána věcně i místně příslušnému správnímu orgánu.

3.1.2.1 Místní příslušnost

K podání žádosti o dávku je místně příslušná dle ustanovení § 67 zákona o pomoci v hmotné nouzi krajská pobočka úřadu práce dle místa trvalého pobytu, u cizinců dle místa, kde je žadatel hlášen podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů.

V případě žádosti o dávku mimořádné okamžité pomoci je místní příslušnost stejná, s výjimkou situace, kdy dojde k události, která vyžaduje poskytnutí mimořádné okamžité pomoci mimo působnost krajské pobočky dle trvalého pobytu. V tomto případě je místně příslušnou krajská pobočka, v jejímž správním obvodu k události došlo.

Místní příslušnost je tedy vázána ke krajské pobočce nikoliv ke kontaktnímu pracovišti, klient tedy může uplatnit veškerá podání na kterémkoliv kontaktním pracovišti v rámci krajské pobočky.

Dle ustanovení § 71 je možné podání či jiný úkon učinit též prostřednictvím tiskopisu v elektronické podobě, který zveřejnilo MPSV, pokud je toto podání podepsané uznávaným elektronickým podpisem. Používání elektronického podpisu upravuje zákon č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu, ve znění pozdějších předpisů.

V případě, že elektronické podání neobsahuje zaručený elektronický podpis, je třeba do 5 dnů podání doplnit písemně, ústně do protokolu nebo v elektronické podobě podepsané zaručeným elektronickým podpisem. Pokud žadatel podání nedoplní, správní orgán se podáním dále nezabývá.

3.1.2 Zahájení řízení z moci úřední

Zahájení řízení z moci úřední upravuje v obecné rovině správní řád v ustanovení § 46, ze kterého vyplývá, že je řízení zahájeno dnem oznámení zahájení správního řízení účastníku řízení, tj. doručením nebo ústním prohlášením (do protokolu při osobním jednání s účastníkem řízení).

Oznámení o zahájení řízení musí obsahovat označení správního orgánu, předmět řízení, jméno, příjmení a funkci nebo služební číslo a podpis oprávněné úřední osoby.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi pak přímo upravuje řízení o dávkách vedená z moci úřední, a to o změně výše již přiznané dávky, o odnětí dávky a o zastavení výplaty dávky (tato řízení však mohou být zahájena i na návrh příjemce, zvláštního příjemce a osoby společně posuzované).

oznámení o zahájení správního řízení může být spojeno s jiným úkonem v řízení dle jednotlivých situací: ustanovení zvláštního příjemce či přeplatek nebo doplatek na dávce.

3.1.3 náležitosti žádosti

Náležitosti žádosti jsou uvedeny v ustanovení § 72 zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“), nelze použít podklady z jiných předchozích správních řízení, bez toho,

aby správní orgán klientovi umožnil seznámit se s danými použitými podklady rozhodnutí a vyjádřit se k nim, jelikož se jedná o nové řízení a nové skutečnosti.

Žádost a související tiskopisy musí být vyplněny kompletně, tzn., že v případě, kdy některý z údajů v nich uvedených neodpovídá „situaci klienta“ je nutné toto pole proškrtnout, aby bylo zřejmé, že nedošlo pouze k opomenutí

Samotná žádost pak nesmí být pracovníkem bez vědomí žadatele upravována. Pokud je oprava uvedených údajů nutná, je nutné tento údaj žadatelem jednou čarou přeškrtnout a uvést správný údaj a tuto opravu se stvrdit podpisem osoby, která opravu provedla, tedy žadatelem.

Osobní údaje žadatele a společně posuzovaných osob je nutné zkontrolovat dle občanského průkazu, cestovního pasu, povolení pobytu cizinců, u dětí pak z rodného listu ihned při podání žádosti, popř. na další schůzce či sociálním šetření v domácnosti.

3.1.4 Doklady

Žadatel předkládá doklady potřebné pro vyhodnocení dávky v originále, z nichž pořídí pracovník kopii, popř. záznam o jejich obsahu a ověření.

Dle údajů uvedených v žádosti je nutné provést kontrolu, zda jsou doloženy všechny potřebné doklady, např.:

zdravotní stav – zda byl předložen průkaz osoby se zdravotním postižením,

stupeň invalidity – zda byl doložen doklad o přiznání invalidního důchodu nebo doklad, prokazující uznání žadatele či osoby společně posuzované invalidním, ale bez nároku na výplatu důchodu či důchodový výměr,

starobní důchod – zda byl doložen doklad o přiznání starobního důchodu a aktuální důchodový výměr,

důchodový výměr péče – zda byl doložen doklad o tom, že je pečující osobou o dítě, které nemůže být umístěno do jeslí nebo mateřské školy (např. potvrzení ošetřujícího lékaře dítěte), popř. osobou pečující o osobu pobírající příspěvek na péči,

dieta – zda bylo doloženo řádně vyplněné potvrzení odborným lékařem na předepsaném tiskopise MPSV. V tomto případě je nutná kontrola odbornosti lékaře, který potvrzení vydal,

majetek – klient vyplní tiskopis Prohlášení o celkových sociálních a majetkových poměrech. Dle informací uvedených v tomto prohlášení pak musí být doložen např. velký technický průkaz, výpis z katastru nemovitostí, u stavebního spoření výpis z účtu, výpis z bankovního účtu, atd.

příjem – v případě příjmů má žadatel povinnost doložit tiskopis MPSV Doklad o výši měsíčních příjmů za žadatele a všechny společně posuzované osoby a řádně uvést veškeré příjmy osob.

bydlení – je nutné doložit tiskopis Informace o užívaném bytu. Je důležité důsledně zkontrolovat, zda jsou v tiskopise uvedeny všechny požadované údaje a zda jsou tyto údaje v souladu s doloženými podklady (nájemní smlouva, smlouva o ubytování, výpis z katastru nemovitostí, kupní smlouva, evidenční list, smlouva o dodávkách energií, atd.)

vyživovací povinnost - v případě, že žadatel či některá z osob společně posuzovaných uvedla v kolonce na žádosti o dávku vyživovací povinnosti ANO, je nutné aby byl doložen tiskopis MPSV Prohlášení o vyživovací povinnosti a jejím plnění splatností k poslednímu dni předchozího kalendářního měsíce, pravomocný rozsudek soudu o stanovené výši výživného, popř. dohodu rodičů o výši výživného,

zdravotní péče – zda bylo doloženo potvrzení o hospitalizaci,

rodinný stav – je v případě podání žádosti o dávku nutné ověřit dle občanského průkazu, popř. rozsudkem soudu s nabytí právní moci. Dále je nutné v případě, kdy okruh společně posuzovaných osob tvoří nezaopatřené děti, které byly žadateli nebo jiné společně posuzované osobě svěřeny soudem do péče doložit toto rozhodnutí soudu s nabytí právní moci.

nezaopatřenost – V případě nezaopatřenosti žadatele či osoby společně posuzované je nutné na tiskopisu MPSV Potvrzení o studiu (týká se dětí starší 15 let) doložit potvrzení školy.

V případě, že žadatel je nezletilý, je nutné doložit zákonným zástupcem rodný list. V případě, že žadatel v žádosti o dávku uvede, že má zástupce, je nutné předložit plnou

moc. V případě, že je ustanoven opatrovník je žadatel povinen doložit rozsudek soudu o ustanovení opatrovníka, příp. opatrovnickou listinu.

3.1.5 Lhůty

Úřad práce po konečném vyhodnocení správní orgán vydá oznámení či rozhodnutí o přiznání dávky nebo rozhodnutí o nepřiznání dávky. Rozhodnutí je povinen vydat v souladu s ustanovením § 71 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“), který nám říká, že správní orgán je povinen vydat rozhodnutí bezodkladně. V případě, že nelze rozhodnutí vydat bezodkladně, postupuje správní orgán v souladu s ustanovením 71 odst. 3 písm. a) správního řádu, který nám říká, že pokud nelze rozhodnutí vydat bezodkladně, je správní orgán povinen vydat rozhodnutí nejpozději do 30 dnů od zahájení řízení, k nimž se připočítává doba až 30 dnů, jestliže je zapotřebí nařídít ústní jednání nebo místní šetření, je-li třeba někoho předvolat, někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat, nebo jde-li o zvlášť složitý případ.

3.1.6 Vyjádření k podkladům rozhodnutí a možnost jejich doplnění

Dle ustanovení § 36 správního řádu jsou účastníci řízení oprávněni navrhnout důkazy, činit jiné návrhy a vyjadřovat své stanovisko po celou dobu řízení až do vydání rozhodnutí.

Dle tohoto ustanovení musí být účastníkovi řízení před vydáním rozhodnutí dána možnost seznámit se s podklady řízení a k podkladům rozhodnutí se vyjádřit. Tato povinnost neplatí, pokud je účastníkovi plně vyhověno nebo pokud se svého práva vzdal.

Dle ustanovení § 74 zákona o pomoci v hmotné nouzi je povinnost seznámení s podklady pro rozhodnutí vyplývající ze správního řádu dále zúžena na případy, kdy je rozhodováno i na základě jiných podkladů, než správnímu orgánu předložil účastník řízení sám.

3.1.7 rozhodnutí

Rozhodnutí se vyhotovuje kromě zákonem stanovených výjimek v písemné formě a musí mít správním řádem stanovené náležitosti uvedené v ustanovení § 68 správního řádu:

výroková část – obsahuje řešení otázky, která je předmětem řízení, hmotněprávní předpisy podle kterých je rozhodováno, řádné označení účastníků řízení, umožňující jejich identifikaci a lhůta a jiné údaje potřebné ke splnění ukládané povinnosti.

V případech, kdy je odkladný účinek odvolání vyloučen ze správního řádu, uvede se tato informace též do výrokové části rozhodnutí. Výroková část může mít jeden i více výroků. Výrok rozhodnutí by měl být dostatečně jasný, přesný, srozumitelný a určitý, aby mohl být závazný, vykonatelný a přezkoumatelný v odvolacím řízení

Odůvodnění – jedná se o část rozhodnutí, ve kterém je rozvedena výroková část, tzn., že obsahuje důvody výroku, podklady pro jeho vydání, úvahy, kterými se správní orgán řídil při jejich hodnocení a při výkladu právních předpisů. Dále musí obsahovat informace o tom, jak se správní orgán vypořádal s návrhy a námitkami účastníků řízení.

poučení účastníků – obsahuje informace o možnosti opravných prostředků, tzn., zda je odvolání možné, v jaké lhůtě je možné jej učinit, prostřednictvím kterého správního orgánu se odvolání podává a který správní orgán o odvolání rozhoduje. Pokud odvolání nemá odkladný účinek, musí být tato skutečnost v poučení uvedena⁶⁰

3.1.8 Náležitosti rozhodnutí

Z obecného hlediska dle ustanovení § 67 odst. 1 správního řádu rozhodnutím správní orgán zakládá, mění nebo ruší práva nebo povinnosti, nebo v zákonem stanovených případech rozhoduje o procesních otázkách formou usnesení⁶¹.

zákon o pomoci v hmotné nouzi definuje dvě formy rozhodnutí:

Rozhodnutí – využívá se v případě nepřiznání žádosti o dávku, popř. v případě přiznání v nižší výši než byla požadována, odejmutí dávky, snížení dávky, zastavení výplaty dávky, přeplatku na dávce, a dalších.

Oznámení o dávce a její výši se vydává ve všech ostatních případech. Proti tomuto oznámení lze uplatnit „námitku“ a to do 15 dnů ode dne výplaty přiznané dávky u správního orgánu, který dávku přiznal. K námitkám podaným opožděně se nepřihlíží.

⁶⁰ Úplné znění č. 1457. Správní řád, Soudní řád správní, Přestupky. Ostrava: Sagit. 2021. ISBN 978-80-7488-495-5.

⁶¹ Úplné znění č. 1457. Správní řád, Soudní řád správní, Přestupky. Ostrava: Sagit. 2021. ISBN 978-80-7488-495-5.

Reakcí na námitku je rozhodnutí ve věci, vydané do 30 dnů od podání námitky, proti kterému následně lze podat řádný opravný prostředek, kterým je odvolání.

3.1.9 Lhůty pro vydání rozhodnutí

Dle ustanovení § 71 správního řádu je správní orgán povinen vydat rozhodnutí bez zbytečného odkladu, pokud to není možné, mělo by být ve věci rozhodnuto **do 30 dnů od zahájení řízení**. Lhůtu lze prodloužit **až na 60 dnů v případech, kdy je nutné:**

- nařídít ústní jednání
- nařídít místní šetření
- je-li třeba někoho předvolat nebo předvést
- doručovat veřejnou vyhláškou
- jde-li o zvlášť složitý případ

Vydáním rozhodnutí se rozumí jeho předání k doručení.

3.1.10 Doručování písemností a oznamování rozhodnutí

Písemnost doručuje správní orgán, který ji vyhotovil. Může tak učinit sám osobně, elektronicky nebo prostřednictvím provozovatele poštovních služeb

Správní orgán má povinnost doručovat datovou schránkou, pokud ji má účastník řízení zřízenou. Doručování prostřednictvím datové schránky má přednost před „klasickým“ poštovním doručováním.

Obecné doručování je pak upraveno v ustanovení § 19 správního řádu.

3.1.11 Odvolání

V případě, že zákon nestanoví jinak, má účastník řízení právo podat proti rozhodnutí správního orgánu odvolání, jako řádný opravný prostředek ve lhůtě 15 dnů ode dne doručení rozhodnutí prostřednictvím správního orgánu, který vydal napadené rozhodnutí.

Práva na podání odvolání účastník řízení pozbývá v případě, kdy se tohoto práva vzdal a jestliže vzal podané odvolání zpět.

Odvoláním lze napadnout pouze výrokovou část rozhodnutí. Odvolat se pouze proti odůvodnění rozhodnutí tedy není možné.

Podání odvolání musí splňovat obecné náležitosti podání uvedené v ustanovení § 82 správního řádu, musí z něj být patrné:

- proti kterému rozhodnutí správního orgánu směřuje
- v jakém rozsahu jej napadá
- v čem spatřuje odvolatel rozpor s právními předpisy, nesprávnost rozhodnutí či řízení
- pokud odvolání nemá předepsané náležitosti, správní orgán zašle podateli výzvu k odstranění nedostatků (v případě, kdy nejsou odstraněny nedostatky, jedná se o odvolání nepřijatelné a jako takové je odesláno odvolacímu orgánu)⁶²

Z hlediska odvolacího orgánu je posuzování odvolání dávek pomoci v hmotné nouzi náročné, neboť jak již bylo zmíněno výše, zákon o pomoci v hmotné nouzi nechává velkou míru pro správní uvážení, musí se tedy posuzovat nejen zda-li správní orgán postupoval v souladu se zákonem, ale také zda-li správní uvážení, na základě kterého bylo rozhodováno není v rozporu se zákonem.

3.2 Systém pomoci v hmotné nouzi

Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou nejvíce a nejčastěji vyplácenými dávkami osobám žijícím v sociálně vyloučených lokalitách..

Dávky pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“) a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o životním a existenčním minimu“) a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi nechává na rozdíl od ostatních zákonů velký prostor pro správní uvážení správního orgánu. Je to dáno zejména také proto, že dávky pomoci

⁶² Úplné znění č. 1457. Správní řád, Soudní řád správní, Přestupky. Ostrava: Sagit. 2021. ISBN 978-80-7488-495-5.

v hmotné nouzi jsou formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, které by měly motivovat tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb, avšak pouze za předpokladu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení.

Nedílnou součástí systému pomoci v hmotné nouzi je sociální práce s klienty. V rámci sociální práce některé úkoly kromě Úřadu práce České republiky vykonávají rovněž obecní úřady, které mají blíže k občanům a mohou tak v rámci sociální práce efektivněji reagovat na jejich problémy.

Osoba v hmotné nouzi

Když hovoříme o hmotné nouzi, rozumíme tomu tak, že jde v zásadě o stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (vlastní prací, uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním.⁶³

V hmotné nouzi není osoba (§ 3 ZPHN):

- která prokazatelně neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním
- která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnání, a to podobu 3 měsíců následujících po měsíci, ve kterém k odmítnutí došlo
- které nevznikl nárok na nemocenské nebo jí náleží ve snížené výši, a to z důvodu, že si přivodila pracovní neschopnost úmyslně

⁶³ Úplné znění č. 1474. Sociální zabezpečení 2022. Ostrava: Sagit. 2021. ISBN 978-80-7488-513-6.

- která je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění
- které za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky byla uložena sankce
- která nastoupila výkon zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby (a tato skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc)
- které byla dávka odejmuta pro neplnění povinností, vyplývajících ze zákona o pomoci v hmotné nouzi, popř. osoba, které byla dávka vyplácena neprávem na základě nepravdivě uvedených informací
- která není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání, popřípadě osoba, která je v pracovním nebo obdobném vztahu, ale nemá z těchto vztahů v rozhodném období příjem s výjimkou:
 - osoby starší 68 let,
 - poživatele starobního důchodu,
 - osoby invalidní ve třetím stupni,
 - osoby pobírající peněžité dávky nemocenského pojištění z důvodu těhotenství a mateřství nebo rodiče celodenně, osobně a řádně pečujícího alespoň o 1 dítě a z důvodu této péče pobírajícího rodičovský příspěvek, a to po dobu trvání nároku na rodičovský příspěvek a po této době takto pečujícího o dítě, které z vážných důvodů nemůže být umístěno v jeslích nebo v mateřské škole nebo obdobném zařízení,
 - osoby osobně pečující o dítě ve věku do 10 let závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I nebo osoby osobně pečující o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III, IV,
 - poživatele příspěvku na péči ve stupni II, III, IV,
 - nezaopatřeného dítěte,
 - osoby uznané dočasně práce neschopnou,
 - osoby práce neschopné z důvodu, který by byl u pojištěnce pojištěného podle zákona o nemocenském pojištění důvodem pro rozhodnutí ošetřujícího lékaře o vzniku dočasné pracovní neschopnosti,

- zaměstnancem, jemuž zaměstnavatel nevyplatil mzdu, plat, odměnu za práci nebo jejich náhradu v termínu jejich splatnosti

Nárok na dávku dle ustanovení § 5 zákona o pomoci v hmotné nouzi má:

- osoba, která je na území ČR hlášena k trvalému pobytu nebo která má na území ČR trvalý pobyt (podle zákona o pobytu cizinců) + bydliště
- osoba, které byl udělen azyl nebo doplňková ochrana + bydliště
- azyl a doplňková ochrana jsou dva druhy mezinárodní ochrany, která se uděluje cizincům, kteří se nacházejí v České republice a kteří se z určitých důvodů nemohou vrátit zpět do své země. V případě získání mezinárodní ochrany tedy bude především umožněno legálně pobývat na území České republiky.
- základním rozdílem mezi azylem a doplňkovou ochranou je délka jejího trvání. V případě doplňkové ochrany se totiž, na rozdíl od azylu jedná o ochranu dočasnou
- azyl- osoba disponuje trvalým pobytem, může se prokázat průkazem o povolení pobytu azylanta
- doplňková ochrana - osoba se může prokázat průkazem o povolení pobytu
- cizinec, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícím rezidenta Evropského společenství na území jiného členského státu EU, a jeho rodinný příslušník, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky + bydliště
- rezident na území Evropského společenství je cizinec ze třetí země, který má v některé členské zemi nepřetržitý pobyt na území nejméně pět let a byla mu kladně vyřízena žádost o povolení k trvalému pobytu. Dlouhodobě pobývajícím rezidentům je přiznáno zcela rovné zacházení jako státním příslušníkům členského státu, kde bylo rezidentství uděleno. Tato garance se však vztahuje jen k tomuto konkrétnímu členskému státu
- ověření je možné na základě cizincem předloženého cestovního dokladu, nebo průkazem o povolení k pobytu
- cizinec bez trvalého pobytu na území ČR, kterému tento nárok zaručuje mezinárodní smlouva (evropská sociální charta)

- mezi osoby „kryté“ tímto předpisem řadíme osoby, které na území ČR legálně bydlí nebo řádně pracují a jsou příslušníky některého ze smluvních států
- občan členského státu Evropské unie a jeho rodinný příslušník, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu podle zvláštního právního předpisu po dobu delší než 3 měsíce, nevyplývá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství (Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 492/2011 - migrující výdělečně činné osoby)
- podmínky nároku vyplývající z nařízení č. 492/2011
- nařízení se vztahuje na migrující výdělečně činné občany jiných členských států EU, zemí Evropského hospodářského prostoru (Island, Lichtenštejnsko, Norsko) a Švýcarska a jejich rodinné příslušníky, bez ohledu na jejich občanství
- za výdělečně činnou osobu je považována osoba zaměstnaná, osoba samostatně výdělečně činná, osoba disponující smlouvou o práci, osoba vedená v evidenci uchazečů o zaměstnání s nárokem na podporu v nezaměstnanosti nebo na podporu při rekvalifikaci a to po dobu pobírání podpory
- u těchto osob nezkoumáme neodůvodnitelnou zátěž systému

Výjimku představují dávky mimořádné okamžité pomoci, na které mají nárok také osoby pobývající na území ČR na základě zákona o pobytu cizinců - jde o osoby, které pobývají na území ČR v některém z „legálních režimů“, který je upraven v zákoně o pobytu cizinců a u dávky mimořádné okamžité pomoci z důvodu újmy na zdraví je možnost poskytnutí i dalším osobám (např. nachází-li se osoba v ČR „nelegálně“, resp. mimo režim zákona o pobytu cizinců, jde např. o oběť obchodu s lidmi, únos apod.)

dávky mimořádné okamžité pomoci

Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou

- **příspěvek na živobytí,**
- **doplatek na bydlení,**
- **mimořádná okamžitá pomoc.**

Dávky mimořádné okamžité pomoci jsou stěžejní dávky pro osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách či pro osoby sociálně vyloučené. Dávky pomoci v hmotné nouzi

jsou tzv. záchytným bodem pro každého, kdo se ocitne bez příjmů, bez zaměstnání či bez domova. Jsou určeny na úhradu základních životních potřeb, hygienických pomůcek, ošacení, na úhradu odůvodněných nákladů na bydlení či při prokázané ztrátě občanského průkazu, apod.

3.2.1 Příspěvek na živobytí

Je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině s nedostatečnými či žádnými příjmy. Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí.

Příspěvek na živobytí se poskytuje jednotlivcům či osobám na úhradu základních životních potřeb, potravin, ošacení, hygienických pomůcek, zdravotnických pomůcek, léků, apod.

Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima upravené zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o životním a existenčním minimu“).

Částka živobytí osoby je tvořena několika částkami a zvyšuje se, např. pokud zdravotní stav osoby vyžaduje podle doporučení příslušného odborného lékaře zvýšené náklady na dietní stravování.

Naopak částka živobytí u osoby, která dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší než trojnásobek stanovené měsíční splátky, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Částka živobytí u osoby, která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a v posledních 6 kalendářních měsících před podáním žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi jí byl skončen základní pracovněprávní vztah z důvodu porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jí vykonávané práci zvláště hrubým způsobem nebo s ní byl skončen jiný pracovní vztah z obdobného důvodu, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Částka živobytí u osoby, které je poskytována zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení po celý kalendářní měsíc, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Dle ustanovení § 23 zákona o pomoci v hmotné nouzi se výše příspěvku na živobytí stanoví jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení, přičemž přiměřenými náklady na bydlení se rozumí odůvodněné náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny.

3.2.2 Doplatek na bydlení

Další dávkou pomoci v hmotné nouzi je doplatek na bydlení, dávka, která řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Dle ustanovení § 33 zákona o pomoci v hmotné nouzi poskytována vlastníkově bytu, který jej užívá nebo jiné osobě, která užívá byt na základě smlouvy, rozhodnutí nebo jiného právního titulu, pokud má nárok na příspěvek na živobytí.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi také umožňuje poskytnout doplatek na bydlení i v případě, kdy nárok na příspěvek na živobytí nevznikl z důvodu „vysokých příjmů“, v případě, kdy výše příjmu společně posuzovaných osob či jednotlivce nepřesahuje hranici 1,3 násobku částky živobytí.

Doplatek na bydlení lze také poskytnout i v případě užívání jiného než obytného prostoru splňujícího standardy kvality bydlení („stavební“ standardy), dlouhodobého ubytovacího zařízení („hygienické“ standardy), pokud s jeho užíváním vyslovila souhlas obec, na jejímž území se nachází a části bytu (např. při pronájmu jedné místnosti) či také na úhradu nákladů na bydlení osobám ubytovaným v azylových domech.

Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií, ve výši stanovené zákonem o pomoci v hmotné nouzi) zůstala osobě či rodině částka živobytí.

Dle ustanovení § 35 zákona o pomoci v hmotné nouzi se výše doplatku na bydlení stanoví tak, že výše doplatku na bydlení za kalendářní měsíc činí rozdíl mezi částkou

odůvodněných nákladů na bydlení, sníženou o příspěvek na bydlení¹²) vyplacený v měsíci bezprostředně předcházejícím aktuálnímu kalendářnímu měsíci, a částkou, o kterou příjem.⁶⁴

3.2.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Dávka mimořádné okamžité pomoci je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit, a na které nebylo možné se s dostatečným časovým předstihem připravit. Zákon stanoví šest takových situací:

mimořádná okamžitá pomoc typu ohrožení vážnou újmou na zdraví

K poskytnutí tohoto typu mimořádné okamžité pomoci není potřeba, aby byly splněny podmínky hmotné nouze, pro přiznání opakujících se dávek pomoci v hmotné nouzi - příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení, ale posuzuje se, zda v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima). Poskytuje se jednotlivci, bez vazby na okruh společně posuzovaných osob.

mimořádná okamžitá pomoc typu ohrožení vážnou mimořádnou událostí

Dávka mimořádné okamžité pomoci typu postižení vážnou mimořádnou událostí se poskytuje v případech uvedených v ustanovení § 2 odst. 4 zákona o pomoci v hmotné nouzi jako jsou např. živelná pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod. Dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce.

V současné době v reakci na situaci spojenou s pandemií Covid-19 se poskytuje také mimořádná okamžitá pomoc typu ohrožení vážnou mimořádnou událostí spojenou s Covid-19, jejíž účelem je především poskytnout finanční prostředky osobám přímo postiženým dopady pandemie, tj. osobám, kterým v důsledku pandemie výrazně a prokazatelně poklesly příjmy, či o příjmy přišli úplně, např. ztrátou zaměstnání bez nároku na výplatu, či platební neschopnosti zaměstnavatele.

⁶⁴ Úplné znění č. 1474. Sociální zabezpečení 2022. Ostrava: Sagit. 2021. ISBN 978-80-7488-513-6.

mimořádná okamžitá pomoc typu jednorázového výdaje

Výše uvedený typ mimořádné okamžité pomoci se poskytuje v případě nedostatku prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků náklady spojené s úhradou jízdného do místa bydliště, popř. nezbytného noclehu. Dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje. Poskytuje se jednotlivci, bez vazby na okruh společně posuzovaných osob.

mimořádná okamžitá pomoc typu nezbytného nebo odůvodněného nákladu

Výše uvedený typ mimořádné okamžité pomoci se poskytuje jedinci či rodině v za účelem nákupu nebo opravy předmětů dlouhodobé potřeby v případě nedostatku finančních prostředků. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 38 600 Kč. V praxi se jedná např. o rodinu s nezletilými dětmi, které se prokazatelným způsobem rozbije pračka a je potřeba finanční podpory na zakoupení nové.

mimořádná okamžitá pomoc typu nezbytného nebo odůvodněného nákladu spojeného se vzděláním

Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje také v případě nedostatku finančních prostředků k úhradě odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 38 600 Kč.

mimořádná okamžitá pomoc v případě ohrožení sociálním vyloučením

V případě poskytnutí mimořádné okamžité pomoci tohoto typu jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí, popř. u osob bez přístřeší. Dávku lze poskytnout až do výše 1000 Kč. V průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima jednotlivce. Poskytuje se jednotlivci, bez vazby na okruh společně posuzovaných osob.

3.2.4 Částky životního minima a existenčního minimumu

Životní minimum	Částky v Kč za měsíc od 1. 1. 2012
Jednotlivec	3 860
První dospělá osoba v pořadí	3 550
Druhá a další dospělá osoba v pořadí, u osoby od 15let věku, která není nezaopatřeným dítětem	3 200
Nezaopatřené dítě do 6 let	1 970
Nezaopatřené dítě od 6 do 15 let	2 420
Nezaopatřené dítě od 15 do 26 let	2 770
Existenční minimum	2 490

3.2.5 Zvýšení částky živobytí z důvodu dietního stravování

Typ dietního stravování	Obor lékaře příslušného k potvrzení	Zvýšení částky v Kč za měsíc od 1. 1. 2012
Nízkobílkovinné	Vnitřní lékařství; nefrologie	1 380
Při dialýze	Oddělení zdravotnického zařízení, kde je osoba v dialyzačním programu	1 000
Nízkocholesterové	Vnitřní lékařství; endokrinologie	1 050

Diabetické	Diabetologie; praktický lékař, který má osobu s ohledem na tuto diagnózu v dispenzární péči	1 130
Při onemocnění fenylketonurií	Vnitřní lékařství; gastroenterologie; u dětí a mládeže lékař poskytující osobě specializovanou ambulantní péči v oboru dětská gastroenterologie a hepatologie; registrující praktický lékař pro děti a dorost, který má osobu s ohledem na tuto diagnózu v dispenzární péči	2 220
Při onemocnění celiakií	Vnitřní lékařství; gastroenterologie; u dětí a mládeže lékař poskytující osobě specializovanou ambulantní péči v oboru dětská gastroenterologie a hepatologie; registrující praktický lékař pro děti a dorost, který má osobu s ohledem na tuto diagnózu v dispenzární péči	2 800
Při osteoporóze	Vnitřní lékařství; endokrinologie; revmatologie; ortopedie; gynekologie; porodnictví	1 090
Při laktózové intoleranci	Gastroenterologie	1 070
V těhotenství a při kojení do 1 roku věku dítěte	Gynekologie; porodnictví; registrující lékař pro děti a dorost	1 100

65

3.2.6 Seznam příloh (podkladů) pro dávky pomoci v hmotné nouzi

- Občanský průkaz žadatele, rodný list nezaopatřených dětí, průkaz osvědčující druh pobytu na území ČR všech společně posuzovaných osob
- Rozsudky o rozvodu, o stanovení výživného na dítě, výživné rozvedeného manžela, výživné nerozvedeného manžela, výživné neprovdané matky apod., na nichž je

⁶⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#mop>

vyznačena právní moc (popř. návrhy k soudu na plnění uvedených vyživovacích povinností), popř. dohoda o plnění vyživovacích povinností

- Doklad o omezení svéprávnosti osoby a určení opatrovníka
- Plná moc na základě, které bude klient zastupován jinou osobou, bez ověřeného podpisu
- Důchodový výměr – invalidní důchod v I., II. nebo III. stupni, starobní, vdovský, vdovecký, sirotčí
- Pracovní smlouva, dohoda o pracovní činnosti, dohoda o provedení práce
- Doklad o dočasné pracovní neschopnosti
- Doklad o čistých příjmech za předcházející 3 měsíce na předepsaném tiskopise (nebo potvrzení od zaměstnavatele, případně výplatní pásky, atd.)
- Doklad o ukončení pracovního poměru
- Doklady o samostatné výdělečné činnosti: živnostenský list, doklad o přerušení nebo ukončení živnosti, daňové přiznání za poslední rok, v případě statutárního orgánu, jednatele atp. potvrzení o odměnách, doklad o ukončení této činnosti, jiný pracovní právní vztah (např. smlouva o dílu, výkon funkce jednatele)
- Doklad o tom, že byt, jiný než obytný prostor nebo ubytovací zařízení jsou užívány na základě smlouvy, rozhodnutí nebo jiného právního titulu, (nájemní nebo podnájemní smlouva, výpis vlastnictví z katastru nemovitostí, kupní smlouva atd.)
- Evidenční list, doklad o výši nájemného a o výši pravidelných úhrad za služby bezprostředně spojené s užíváním bytu pro příslušný rok, popřípadě o výši obdobných nákladů spojených s vlastnickou formou bydlení (faktury od dodavatelů, doklad o poplatku za svoz komunálního odpadu, doklad o výši uhrazené daně z nemovitostí, vývoz jímky, vodné a stočné, apod.)
- Rozpis záloh za dodávku elektrické energie, plynu, popřípadě za jiný druh paliv (uhlí, dřevo, brikety apod.)
- V případě vlastnictví – výpis z katastru, automobilu, motocyklu – velký technický průkaz (popř. leasingovou smlouvu)
- V případě vlastnictví bankovního účtu – výpisy z účtu za 3 měsíce zpětně, stavebního spoření – smlouvu o stavebním spoření a výpis o aktuálním stavu účtu, jiného spoření nebo životního pojištění apod. smlouvu a výpis o aktuálním stavu účtu

- Doklady o příjmech a výpisy z účtu se dokládají za 3 předcházející kalendářní měsíce.

Rozhodování o přiznání či nepřiznání dávek pomoci v hmotné nouze, na rozdíl od ostatních nepojistných sociálních dávek, závisí také mimo jiné z části na uvážení správního orgánu. Zákon o pomoci v hmotné nouzi nechává velké pole působnosti právě na úvaze správního orgánu, který musí posoudit celkovou sociální a majetkovou situaci žadatele a přihlídnout ke všem skutečnostem udávaným žadatelem a informacím zjištěným vlastní činností správního orgánu (např. vyžádání výpisu z registru vozidel, výpis z katastru nemovitostí, apod.). Své úvahy a podklady vedoucí k danému rozhodnutí však musí být řádně odůvodněny.

Empirická část

V teoretické části byly objasněny pojmy jako sociální vyloučení, sociálně vyloučená oblast a přiblíženy informace o nepojistných sociálních dávkách, které jsou poskytovány úřadem práce. V poslední části byla přiblížena problematika nepojistných sociálních dávek.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na porovnání kvality života a spokojenosti jeho obyvatel ve vyloučené lokalitě Chanov, Janov, v ulici Mírová v Klášterci nad Ohří a ve čtvrti Předlice v Ústí nad Labem.

Úřad vlády ČR ve Shrnutí závěrečných zpráv expertních skupin pro identifikaci relevantních indikátorů kvality života v ČR stanovil indikátory, které jsou ukazatelem kvality života – jedná se o jedenáct bodů, na základě, kterých lze srovnat kvalitu života obyvatel jednotlivých zemí (příjem a bohatství, zaměstnanost, bydlení, zdraví, sladování pracovního a soukromého života, vzdělávání, mezilidské vztahy, občanská angažovanost a dobré vládnutí, životní prostředí, bezpečnost a osobní pohoda).

Pro porovnání kvality života a spokojenosti obyvatel vyloučených lokalit jsem se rozhodla vybrat několik z níže uvedených kritérií, která nejlépe mohou poukázat a srovnat spokojenost obyvatel vyloučených lokalit s danými podmínkami, a to dle kritérií příjem a bohatství, zaměstnanost, bydlení, zdraví, vzdělávání, mezilidské vztahy, životní prostředí, bezpečnost a osobní pohoda.

Na základě těchto ukazatelů jsem se rozhodla provést porovnání vnímání kvality života a životního prostředí osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách a zároveň zjistit, zda osoby zde žijící tu žijí pouze z důvodu špatné finanční situace, či zda zde žijí od narození a jsou se zdejšími podmínkami a životem spokojeni.

3.3 cíle

Účelem výzkumné části diplomové práce je zmapovat a porovnat formou dotazníkového šetření vnímání životních podmínek života ve vyloučených lokalitách v severních Čechách jejich obyvateli.

Cílem této práce je nalézt, definovat a interpretovat problematické souvislosti života obyvatel v sociálně vyloučených lokalitách a volenými individuálními strategiemi řešení zjistit, zda se výrazně liší vnímání života v jednotlivých vyloučených lokalitách jeho obyvateli.

Pro zmapování životní spokojenosti obyvatel vyloučených lokalit byly použity předem formulované otázky cílené na danou problematiku a aplikovány byly ve vyloučené lokalitě Chanov, Janov, v ulici Mírová v Klášterci nad Ohří a ve čtvrti Předlice v Ústí nad Labem.

Dalšími dílčími cíli práce je poukázat na rozdílnost jednotlivých vyloučených lokalit a jejich obyvatel, i přesto, že jsou spojováni z převážné většiny stejnými obecnými faktory, prokázání, že typickým příjemcem dávek je převážně člověk v produktivním věku bez objektivních důvodů k setrvávání ve vyloučené lokalitě a prokázání příčinné souvislosti mezi nedostatečnou infrastrukturou (školství, zdravotnictví, doprava) vyloučené lokality a náklady státu ve formě nepojistných sociálních dávek.

3.4 hypotézy

1. V sociálně vyloučené lokalitě Chanov žije na rozdíl od ostatních posuzovaných lokalit většina obyvatel od narození.
2. Vyloučené lokality nenabízí dostatek pracovních příležitostí pro materiální zabezpečení rodin, na základě čehož jsou rodiny odkázány na sociální pomoc státu.
3. Převážná většina obyvatel vyloučených lokalit je ve svém prostředí spokojená a nemá potřebu se adaptovat do majoritní společnosti, či způsob svého života měnit.

4. Ačkoliv je v daných lokalitách k dispozici dostatek příležitostí ke vzdělávání a pracovních nabídek, jsou osoby zde žijící závislé na sociálních dávkách, a to i přes chybějící objektivní důvody.

3.5 Charakteristika metody

Formu zjišťování a ověřování stanovených hypotéz jsem zvolila kvantitativní formu dotazníkového šetření. Dotazník je složen ze dvaceti otázek, na základě jejichž odpovědí bude porovnáváno vnímání života obyvatel v jednotlivých vyloučených lokalitách na severu Čech.

Distribuce a sběr dotazníků proběhl kontaktní formou vzhledem k omezenému přístupu dotazovaných k informačním technologiím.

3.6 Charakteristika respondentů

Dotazníkové je zaměřen na osoby v mladé a střední dospělosti, tj. ve věku 20 -45 let žijící ve čtyřech vyloučených lokalitách na severu Čech. Hodnoceno bude celkem 100 respondentů žijících ve vyloučené lokalitě Chanov, Janov, v ulici Mírová v Klášteci nad Ohří a Předlicích v Ústí nad Labem.

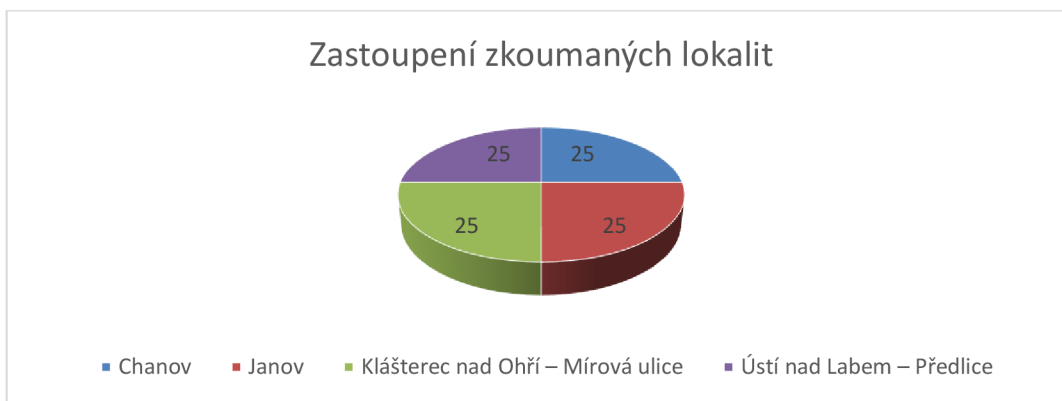
3.7 Analýza výsledků

1. ve které z níže uvedených lokalit žijete?

Tabulka 1 - rozlišení lokalit

Chanov	Janov	Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	Ústí nad Labem – Předlice
25	25	25	25

graf 1 – zastoupení zkoumaných lokalit

Dotazníkové šetření bylo cíleno na stejný počet respondentů ve všech posuzovaných vyloučených lokalitách, tj. 25 respondentů z každé z posuzovaných vyloučených lokalit.

2. žijete v dané lokalitě od narození?

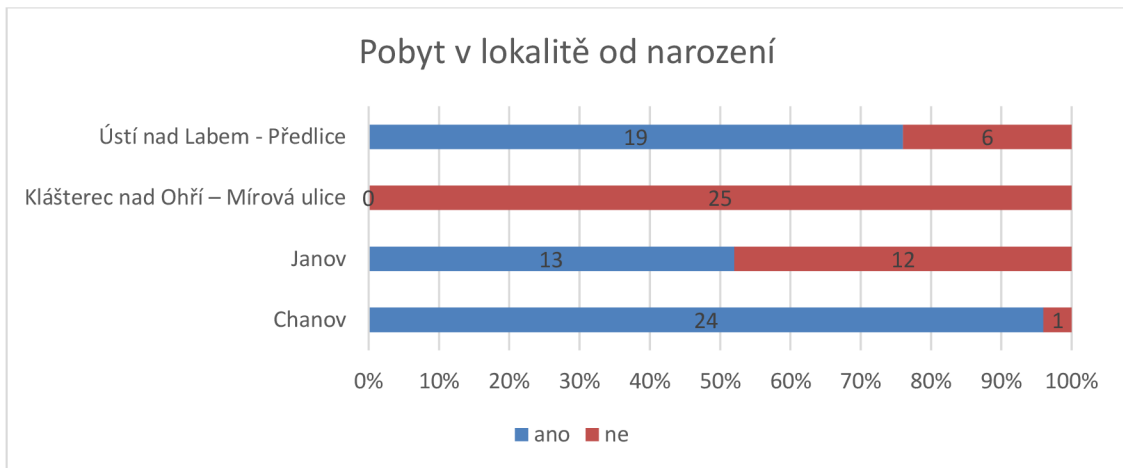
Tabulka 2 - původ

	ano	ne
Chanov	24	1
Janov	13	12
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	0	25
Ústí nad Labem - Předlice	19	6
celkem	56	44

Z dotazníkového šetření, zda respondenti žijí ve vyloučené lokalitě od narození je patrné, že od narození žije nejvíce dotazovaných osob v Chanově, kde oproti ostatním dotazovaným žije celkem 24 z 25ti dotázaných. Oproti tomu ve vyloučené lokalitě v Klášterci nad Ohří je tomu právě naopak, fluktuace osob zde žijících je oproti ostatním posuzovaným lokalitám vyšší. Od narození zde nežije nikdo z dotazovaných respondentů.

Z celkového hlediska poměr přistěhovaných osob do vyloučených lokalit je téměř shodný s počtem osob, které ve vyloučených lokalitách žijí již od narození. Rozdíl činí o pouhých 6% více osob, které v daných lokalitách žijí již od narození.

graf 2 - původ

graf 3 – poměr přistěhovaných respondentů

3. v případě, že jste na předchozí otázku odpověděli ne, bylo Vaším předchozím bydlištěm také vyloučená lokalita?

Tabulka 3 -předchozí bydliště

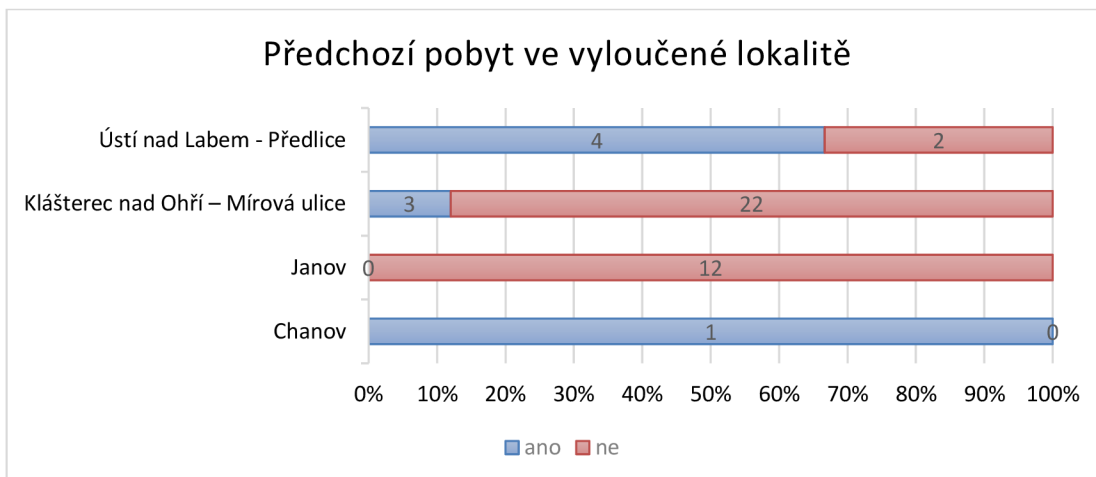
	ano	ne
Chanov	1	0
Janov	0	12
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	3	22
Ústí nad Labem - Předlice	4	2

pozn. dva z dotázaných respondentů neodpovědělo, kde bylo jejich předchozí bydliště. Další z dotázaných odpověděli Most, Chomutov, Bílina, Ústí nad Labem a Kadaň.

Následující grafické zobrazení nám ukazují poměr osob, které v případě, že v posuzované vyloučené lokalitě nežili již od narození, žili již dříve ve vyloučené lokalitě.

Jak můžeme vidět v níže uvedeném grafu č. 4, jsou to opět především lokality Chanov a Předlice, jejichž obyvatelé, kteří sice nažijí od narození v dané lokalitě, však již dříve žili ve vyloučených lokalitách.

graf 4 – předchozí bydliště

Níže uvedený graf č. 5 nám názorně zobrazuje, že celých 82 % všech dotázaných žijících v současné době ve vyloučené lokalitě dříve ve vyloučené lokalitě nežili. Tento počet

tvoří především respondenti z vyloučené lokality Mírová ulice v Klášterci nad Ohří a v Janově, kde jak vyplývá z odpovědí respondentů dochází k větší fluktuaci osob.

graf 5 – poměr osob již dříve žijících ve vyloučených lokalitách

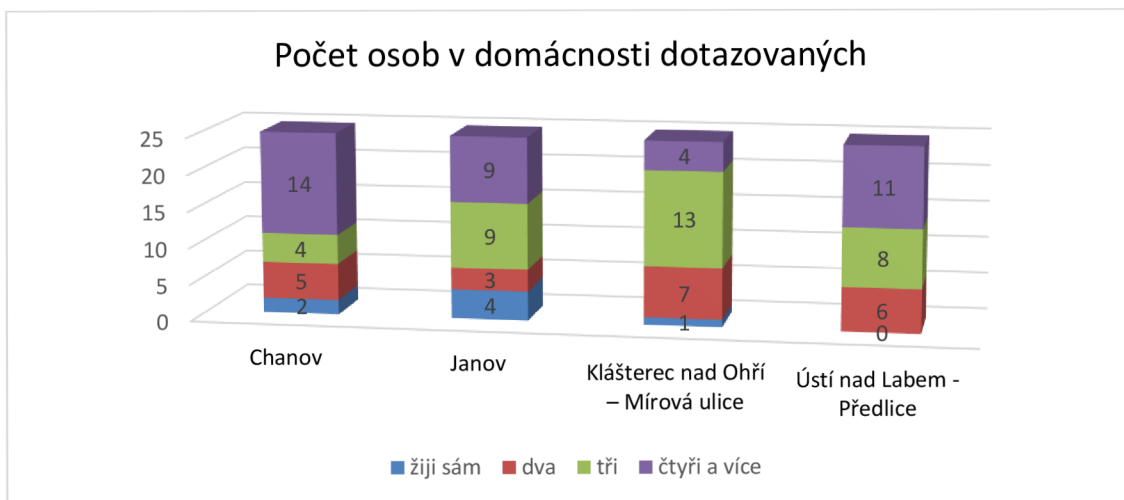
4. kolik členů má Vaše domácnost?

Tabulka 4 - počet členů v domácnosti

	žiji sám	dva	tři	čtyři a více
Chanov	2	5	4	14
Janov	4	3	9	9
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	1	7	13	4
Ústí nad Labem - Předlice	0	6	8	11

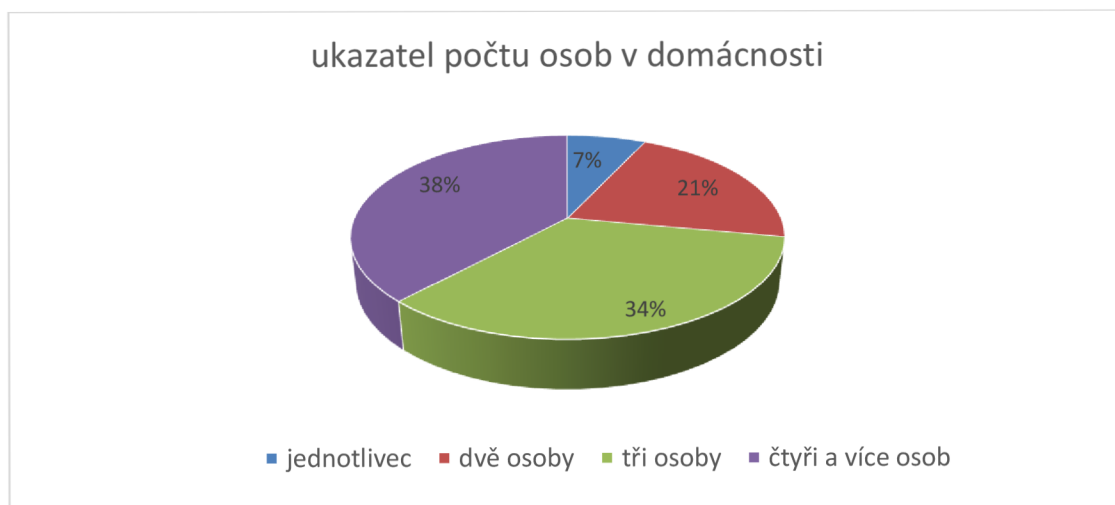
Níže uvedený graf č. 6 nám graficky zobrazuje odpovědi respondentů na dotaz, kolik členů má jejich domácnost. Z uvedených odpovědí vyplývá, že nejpočetnější domácnosti, tj. čítající čtyři a více osob mají rodiny v Chanově a v Předlicích. Tří členných rodin je poté nejvíce v Mírové ulici v Klášterci nad Ohří a oproti tomu nejvíce jednočlenných domácností z posuzované skupiny se nachází v Janově.

graf 6 – počet členů v domácnosti

V grafu č. 7 můžeme vidět procentuální zobrazení počtu osob v jednotlivých domácnostech v posuzovaných lokalitách. Nejvíce domácností (38%) čítá čtyři a více osob ve všech vyloučených lokalitách, v těsném závěsu pak druhým počtem domácností jsou ty se třemi osobami (34 %). 21% z celkového počtu respondentů pak žije ve dvoučlenné domácnosti a pouhých 7% dotázaných žije samo.

graf 7 – počet osob v domácnosti

5. Jste spokojeni s bytem/domem, ve kterém žijete?

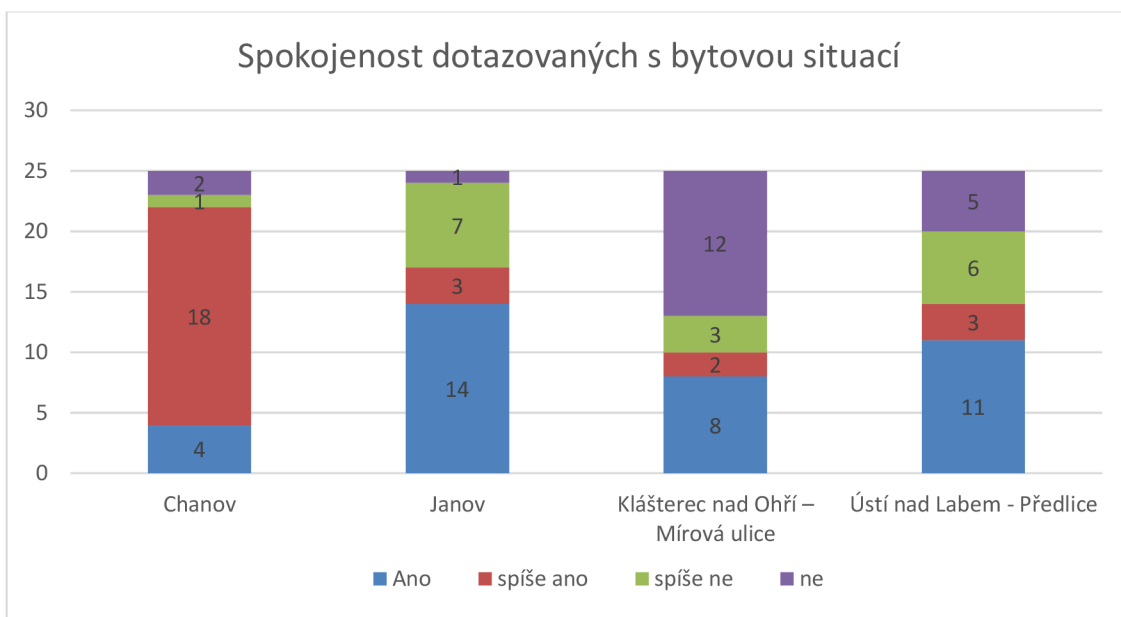
Tabulka 5 – spokojenost s bytovou situací

	Ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	4	18	1	2
Janov	14	3	7	1
Klášterec nad Ohří – Mírová ulice	8	2	3	12
Ústí nad Labem - Předlice	11	3	6	5

Pozn.: 11 z dotázaných, kteří odpověděli na otázku ne, neuvedlo důvod. Další z dotázaných, kteří odpověděli, že nejsou spokojeni s bytem/domem, ve kterém žijí uvedli „feťáci“, „bordel“, „špína“ a pár dalších vulgárních názvů obyvatel.

V grafu č. 8 můžeme vidět názorně zobrazený počet odpovědí zobrazující spokojenost obyvatel s místem jejich bydliště. Z odpovědí vyplývá, že nejvíce spokojeni jsou se svými byty/domy obyvatele Janova (celkem 17 respondentů odpovědělo ano a spíše ano) a Chanova (22 respondentů odpovědělo ano a spíše ano).

graf 8 – spokojenost s bytovou situací

Následně můžeme v grafu č. 9 vidět procentuální zobrazení spokojenosti respondentů s domy, ve kterých žijí. Celkem 63% všech dotázaných je spokojených s byty/domy, ve kterých žijí, z toho 37% je naprosto spokojených a celých 26% odpovědělo, že jsou spíše spokojeni. Z celkového počtu všech 100 dotázaných respondentů z posuzovaných lokalit však s místem svého bydliště spokojeno není. Celých 20% odpovědělo, že vůbec nejsou spokojeni a 17% na tento dotaz odpovědělo spíše ne.

graf 9 – spokojenost s bydlením

6. Cítíte se ve svém bydlišti bezpečně?

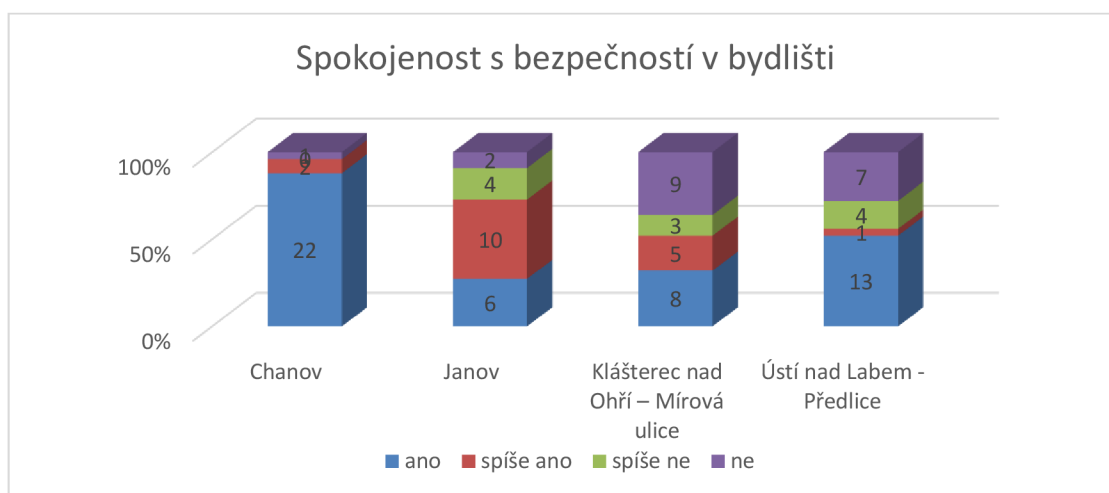
Tabulka 6 - bezpečnost

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	22	2	0	1
Janov	7	11	5	2
Kláštrec nad Ohří – Mírová ulice	8	5	3	9
Ústí nad Labem - Předlice	13	1	4	7

Pozn.: Z celkového počtu všech 19 respondentů, kteří na výše uvedenou otázku odpověděli ne, pouze jeden uvedl důvod, a to, že jeho byt vyloupili, když spal.

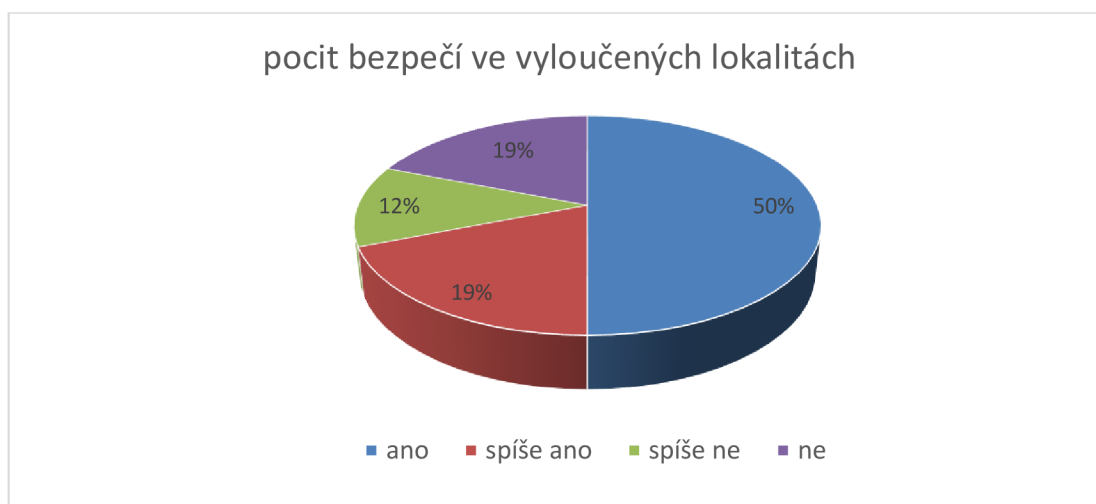
Níže uvedený graf č. 10 vypovídá o počtu dotázaných osob dle jednotlivých zkoumaných lokalit, kteří se ve svých domácnostech cítí bezpečně či nikoliv. Jak je z grafu patrné, nejbezpečněji se cítí lidé ve vyloučené lokalitě Chanov (22 respondentů) následován rozporuplnými Předlicemi, ve kterých se cítí zcela bezpečně 13 dotázaných, avšak celkem 12 respondentů se zde zcela či z části bezpečně necítí. Oproti tomu nejméně bezpečně se cítí obyvatelé Mírové ulice v Klášterci nad Ohří (celkem 12 respondentů).

graf 10 - bezpečnost

Dále můžeme v grafu č. 11 vidět grafické a procentuální zobrazení pocitu bezpečnosti všech dotázaných ve vyloučených lokalitách. Celkem 69% všech dotázaných žijících ve zkoumaných vyloučených lokalitách zde má pocit bezpečí a rovných 50% všech dotázaných se zde cítí zcela bezpečně. Pouhých 19% ze všech respondentů se ve svém bydlíšti necítí v bezpečí.

graf 11 – bezpečnost v lokalitách

7. Odkud pochází finanční prostředky, které tvoří příjem Vaší rodiny?

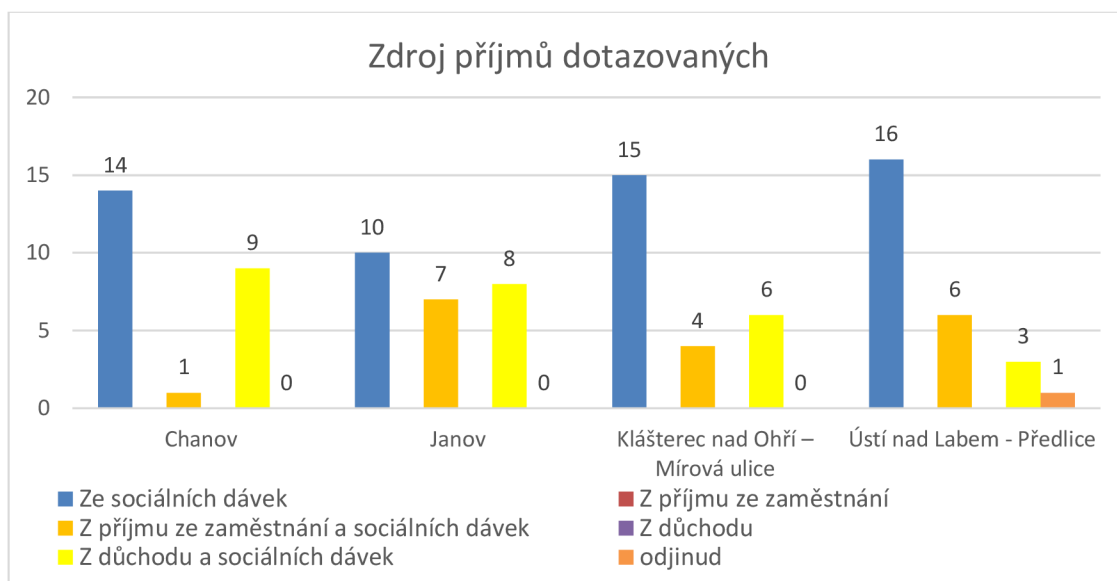
Tabulka 7 - původ příjmů rodiny

	Ze sociálních dávek	Z příjmu ze zaměstnání	Z příjmu ze zaměstnání a sociálních dávek	Z důchodu	Z důchodu a sociálních dávek	odjinud
Chanov	14	0	1	0	9	0
Janov	10	0	7	0	8	0
Klášterec nad Ohří – Mírová ulice	15	0	4	0	6	0
Ústí nad Labem - Předlice	16	0	6	0	3	1

Pozn.: Jeden z respondentů odpovídající, že jeho příjmy pocházejí z jiných zdrojů do poznámky však neuvedl odkud jeho příjmy pocházejí.

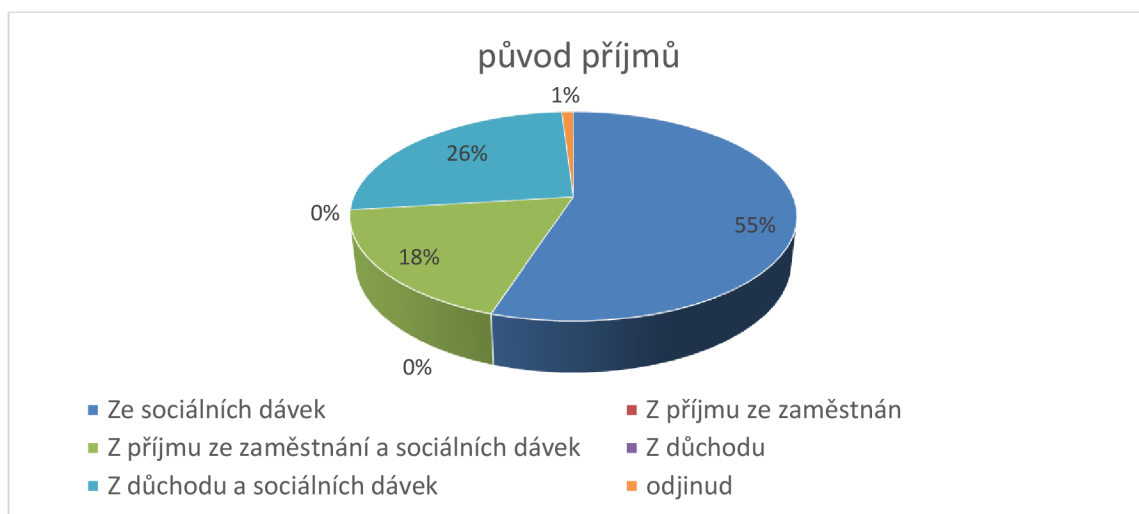
Graf č. 12 nám názorně ukazuje procentuální počet dotázaných na jejich příjmy. Jak je z grafu sestaveného z odpovědí respondentů patrné, nejvíce ve všech zkoumaných lokalitách tvoří nejčastější příjem osob sociální dávky a sociální dávky v kombinaci s důchody. Jedinou výjimkou je posuzovaná lokalita Ústí nad Labem, kde příjem respondentů nejvíce tvoří sociální dávky (16 respondentů) a následně jsou dále nejčastěji příjmy tvořeny příjmem ze zaměstnání doplněné sociálními dávkami (6 respondentů).

graf 12 – původ příjmů rodiny

Celkové porovnání původu příjmy bez rozdělení na jednotlivé lokality nám pak ukazuje graf č. 13, ve kterém můžeme názorně vidět, že celých 55% všech dotazovaných žije pouze ze sociálních dávek, dalších 26% žije z důchodů doplácených sociálními dávkami, 18% ze všech dotázaných je pak zaměstnáno a jejich příjmy jsou doplňovány sociálními dávkami a příjmy pouhého 1% ze všech dotázaných pocházejí z jiných zdrojů, které však dotázaný nevedl.

graf 13 – původ příjmů rodiny

8. V případě, že jste v předchozí otázce odpověděli, že Vaše příjmy pocházejí ze zaměstnání, jedná se o:

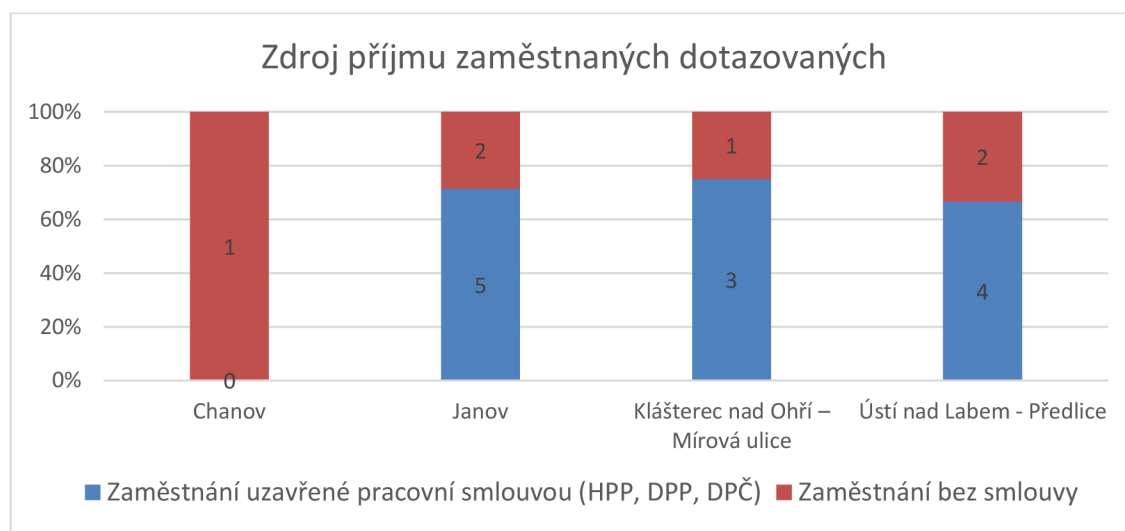
Tabulka 8 -zaměstnání

	Zaměstnání uzavřené pracovní smlouvou (HPP, DPP, DPČ)	Zaměstnání bez smlouvy
Chanov	0	1
Janov	5	2
Klášteřec nad Ohří – Mírová ulice	3	1
Ústí nad Labem - Předlice	4	2

V níže uvedeném grafu můžeme vidět nejen početní, ale i procentuální zobrazení počtu osob dle jednotlivých lokalit, dříve odpovídajících, že jejich příjmy pocházejí ze zaměstnání, zaměstnaných na smlouvu či bez smlouvy, tzv. „načerno“. Ve vyloučené lokalitě Chanov odpověděl jeden respondent, že je zaměstnán a na otázku, zda má

uzavřenu smlouvu o zaměstnání či pracuje bez smlouvy, uvedl, že je zaměstnán bez pracovní smlouvy. V lokalitě Janov je oproti Chanovu zaměstnáno celkem sedm respondentů, z nichž celkem pět má uzavřenou pracovní smlouvu. V Mírové ulici v Klášterci nad Ohří z celkového počtu čtyř pracujících osob, mají tři respondenti uzavřenou pracovní smlouvu. Ve vyloučené lokalitě Předlice v Ústí nad Labem odpovědělo šest dotázaných, že pracují. Z počtu šesti respondentů pracují pouze dva bez uzavřené pracovní smlouvy.

graf 14 - zaměstnání

9. vyberte z níže uvedených, jaké dávky v současné době pobíráte

Tabulka 9 - dávky

	Příspěvek na živobytí	Doplatek na bydlení	Příspěvek na bydlení	Rodičovský příspěvek	Přídavek na dítě	jiné
Chanov	16	7	23	4	17	0
Janov	10	16	18	6	10	0
Klášterec nad Ohří – Mírová ulice	15	21	24	2	5	0
Ústí nad Labem - Předlice	18	13	20	1	9	1

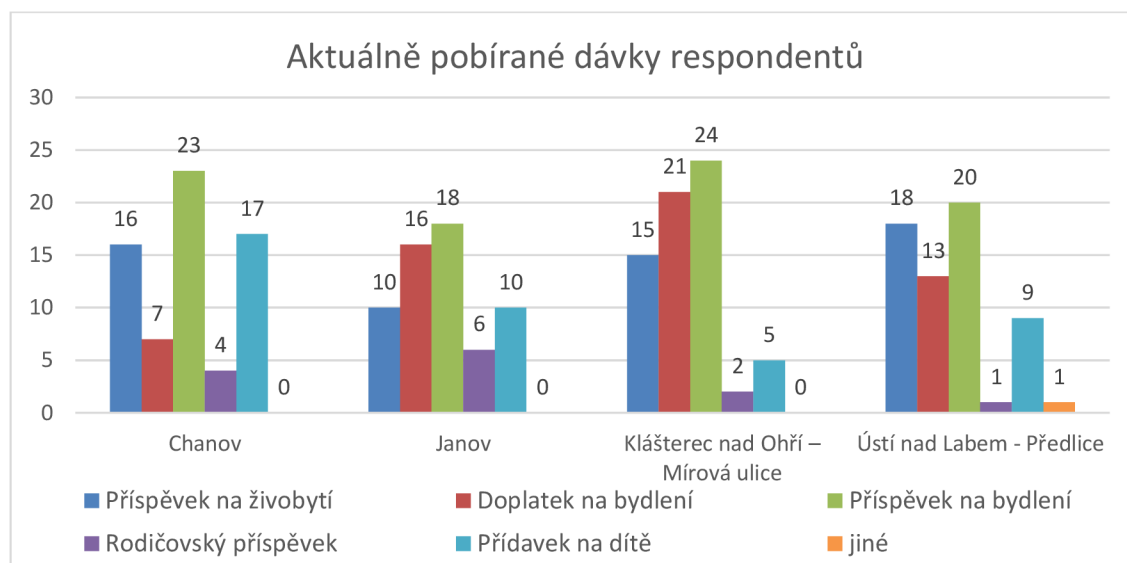
Pozn. Jediný respondent v lokalitě Předlice uvedl, že pobírá jiné dávky a uvedl náhradní výživné.

V níže uvedeném grafu č. 15 můžeme vidět, že nejčastěji poskytovanou dávkou ve všech lokalitách je dávka pomoci v hmotné nouzi příspěvek na živobytí, kterou pobírá celkem 85 ze všech dotázaných respondentů, nejvíce osob (18) je poté pobírána v Předlicích v Ústí nad Labem, následována 16 respondenty z lokality Chanov, 15 respondenty z ulice Mírová v Klášterci nad Ohří a 18 z Janova. Jak vyplývá z odpovědí respondentů, stejný počet všech dotázaných, tj. 85 respondentů pobírá také dávku státní sociální podpory příspěvek na bydlení. Nejčastěji je tato dávka poskytována v Mírové ulici v Klášterci nad Ohří (24 respondentů), následována Chanovem (23), Předlicemi (20) a poté Janovem, kde jak uvedlo, jej pobírá 18 respondentů. Další velmi často poskytovanou dávkou je, jak vyplývá z odpovědí všech dotázaných, dávka pomoci v hmotné nouzi doplatek na bydlení, kterou pobírá 57 respondentů. Nejvíce dotázaných dávku doplatek na bydlení pobírá v ulici Mírová v Klášterci nad Ohří, kde ji pobírá 21 respondentů, následováno 16 respondenty v Janově, 13 v Předlicích a 7 respondenty v Chanově.

Rodičovský příspěvek je poskytován 13 respondentům, nejčastěji pak v Janově, kde jej pobírá šest z dotázaných. Dávka státní sociální podpory přídavek na dítě je poskytována celkem 41 ze všech dotázaných, nejčastěji v Chanově, kde jej pobírá celkem 17 z dotázaných. Oproti tomu v ulici Mírová v Klášterci nad Ohří jej pobírá pouze 5 z dotázaných respondentů.

Výše uvedené dávky se mohou kombinovat vzájemně mezi sebou, či se poskytovat i v případě, kdy je osoba zaměstnána či pobírá některý z důchodů.

graf 15 - dávky

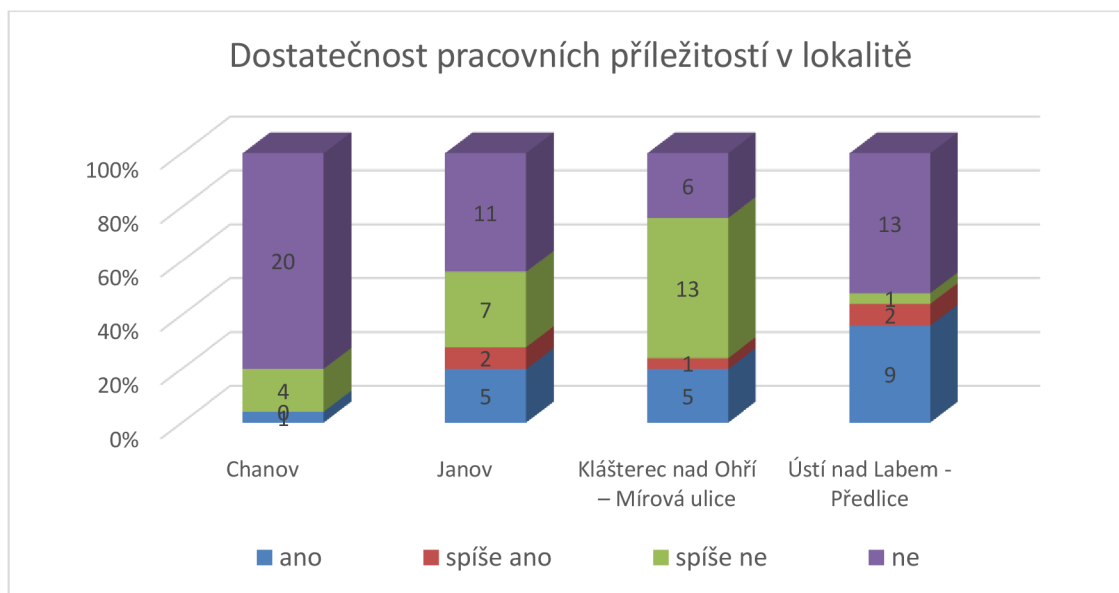
10. Nabízí Vaše lokalita dostatek pracovních příležitostí pro materiální zabezpečení?

Tabulka 10 – pracovní příležitosti

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	1	0	4	20
Janov	5	2	7	11
Klášterec nad Ohří – Mírová ulice	5	1	13	6
Ústí nad Labem - Předlice	9	2	1	13

Jak vyplývá z výše uvedených počtů odpovědí názorně uvedených v grafu č. 16 v lokalitě Chanov se celkem 24 z 25ti dotázaných domnívá, že v jejich lokalitě není dostatek pracovních příležitostí. Obdobně je tomu v Janově, kde se celých 18 ze všech 25ti dotázaných domnívá, že v jejich lokalitě pracovní příležitosti nejsou. Další lokalitou, kde mají respondenti stejný názor jsou respondenti z ulice Mírová v Klášterci nad Ohří, a to celých 19 respondentů. Alespoň trochu více příležitostí k nalezení zaměstnání mají respondenti z Předlic v Ústí nad Labem, kde se 11 ze všech 25ti dotázaných domnívá, že v jejich lokalitě je dostatek pracovních příležitostí.

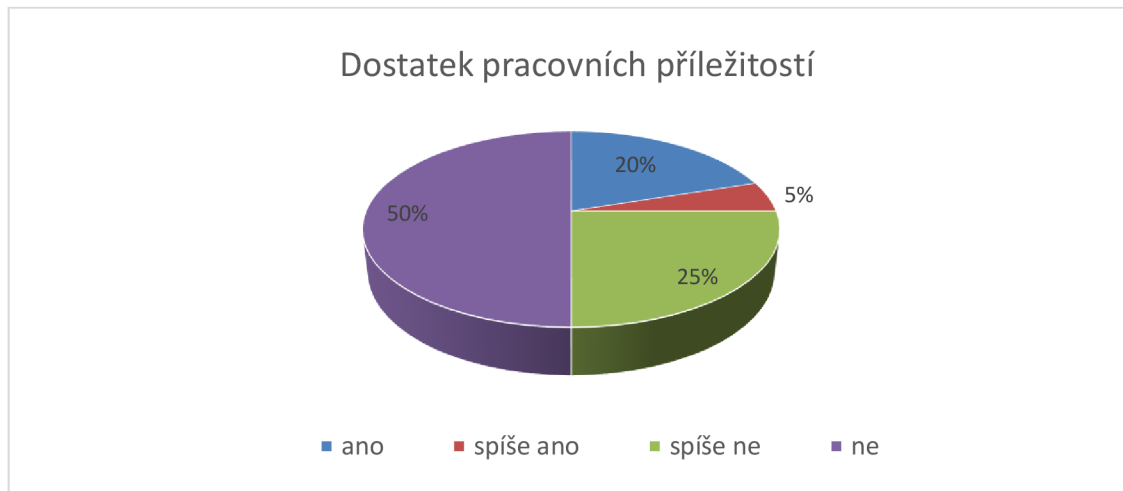
graf 16 – pracovní příležitosti

Na níže uvedeném grafu č. 17 pak můžeme sledovat procentuální poměr všech dotázaných respondentů bez ohledu na lokalitu. Celých 75% ze všech dotázaných se domnívá, že v jejich místě bydliště není dostatek pracovních příležitostí, oproti tomu

se pouhých 25% z dotázaných domnívá, že není problém nalézt v místě jejich bydliště zaměstnání.

graf 17 – pracovní příležitosti

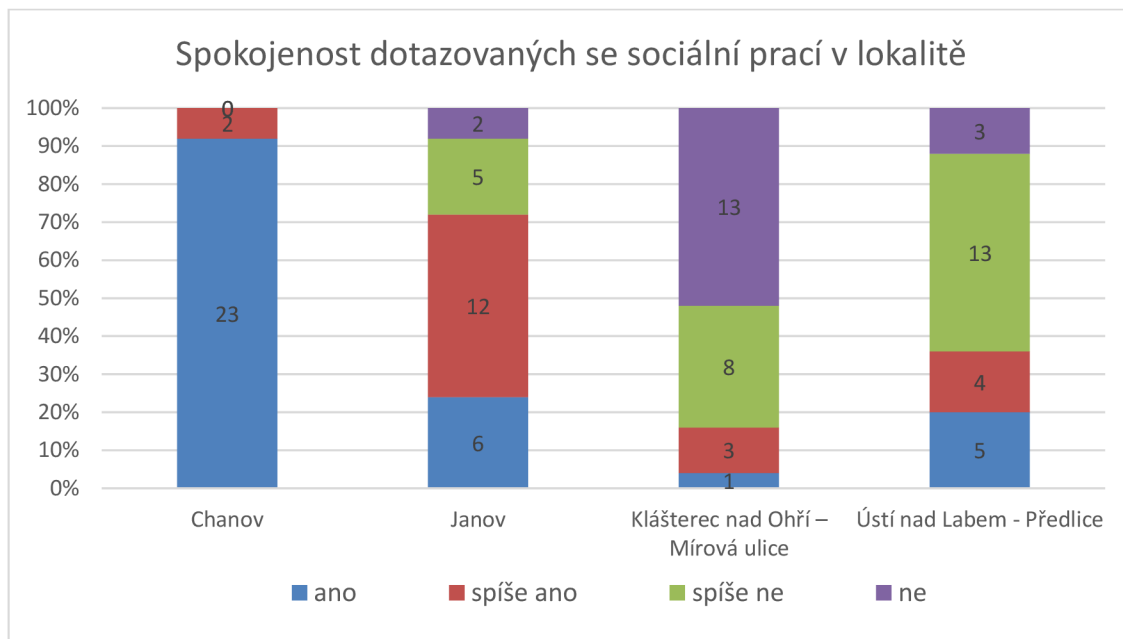
11. jste spokojeni s úrovní sociální práce ve Vaší lokalitě?

Tabulka 11 – sociální práce

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	23	2	0	0
Janov	6	12	5	2
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	1	3	8	13
Ústí nad Labem - Předlice	5	4	13	3

Níže uvedených graf č. 18 pojednává o spokojenosti respondentů s kvalitou sociální práce v lokalitě, ve které žijí. Dle výsledků průzkumu jsou se sociální prací nejvíce spokojeni obyvatelé Chanova, kde jsou se sociální prací spokojeni všichni dotázaní. Více než polovina všech z 25ti dotázaných obyvatel Janova jsou také spokojeni se sociální prací, celkem 18 respondentů. Opačná situace pak panuje ve vyloučené lokalitě v ulici Mírová, kde se sociální prací není spokojeno celých 21 ze všech 25ti dotázaných. Obdobně je tomu také ve vyloučené lokalitě Předlice, kde se sociální prací není spokojeno 16 z dotázaných.

graf 18 – sociální práce

12. Využíváte služby nabízené neziskovými organizacemi působícími ve Vaší lokalitě? (např. potravinová pomoc, rekvalifikační kurzy, apod.?)

Tabulka 12 -využívání služeb

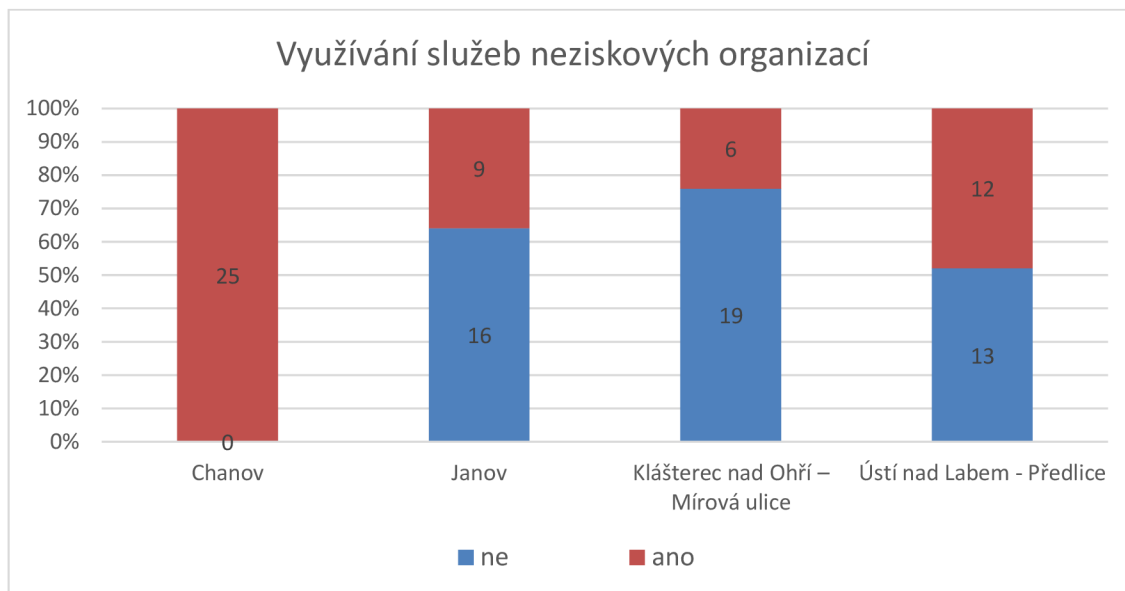
	ne	ano
Chanov	0	25
Janov	16	9
Klášterec nad Ohří – Mírová ulice	19	6
Ústí nad Labem - Předlice	13	12

Pozn.: nejčastějšími odpověďmi, které se opakovaly v případě odpovědí, že jsou služby nabízené neziskovými organizacemi využívány byly: potravinová pomoc, pomoc s vyplňováním formulářů a dluhová poradna.

Jak vyplývá z výše uvedených údajů znázorněných v grafu č. 19 korelují odpovědi na otázku č. 12 s odpověďmi na otázku č. 11, ve které byli respondenti dotázáni, zda jsou spokojeni se sociální prací v místě jejich bydliště. Jak vyplývá z uvedených údajů, V Chanově, kde bylo všech 25 respondentů spokojeno se sociální prací odpovědělo

i na otázku č. 12, že služby nabízené neziskovými organizacemi využívají. Nejčastějšími odpověďmi z dané lokality pak bylo biliard, kurzy, fitness a potravinová pomoc.

graf 19 – využívání služeb

13. Je dle Vašeho názoru zdravotní péče snadno dostupná v blízkosti Vašeho bydliště? (docházková vzdálenost)

Tabulka 13 – dostupnost zdravotní péče

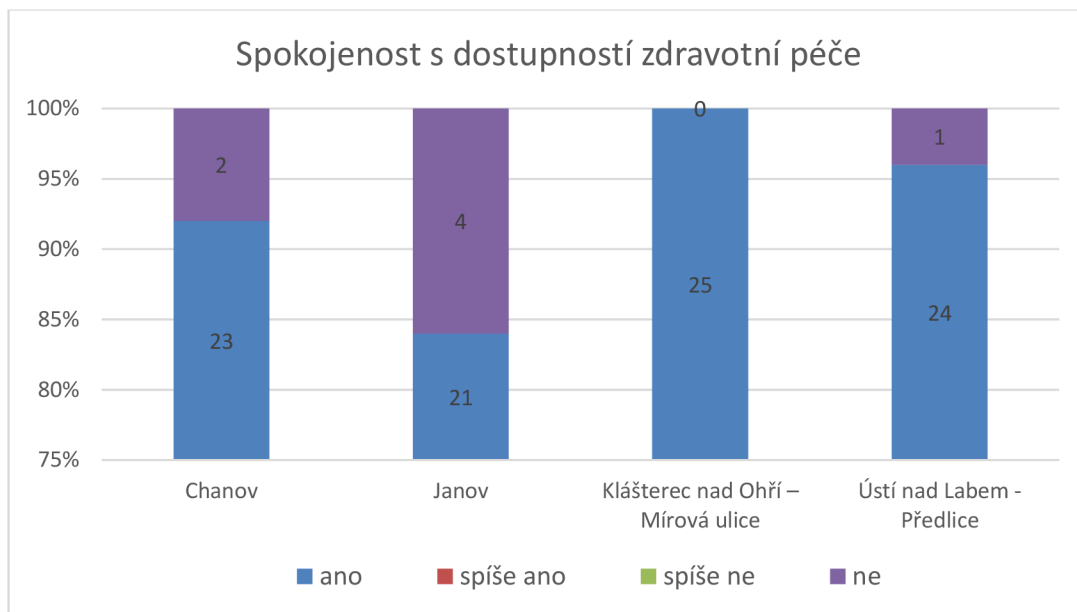
	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	19	4	2	0
Janov	20	1	3	1
Klášterec nad Ohří – Mírová ulice	25	0	0	0
Ústí nad Labem - Předlice	17	3	4	1

Jak vyplývá z níže uvedených grafů č. 20 a č. 21 ve všech posuzovaných vyloučených lokalitách je zdravotnická péče dle převážné většiny všech dotázaných snadno dostupná v docházkové vzdálenosti. Nejhorší z posuzovaných lokalit je zdravotnická péče dostupná

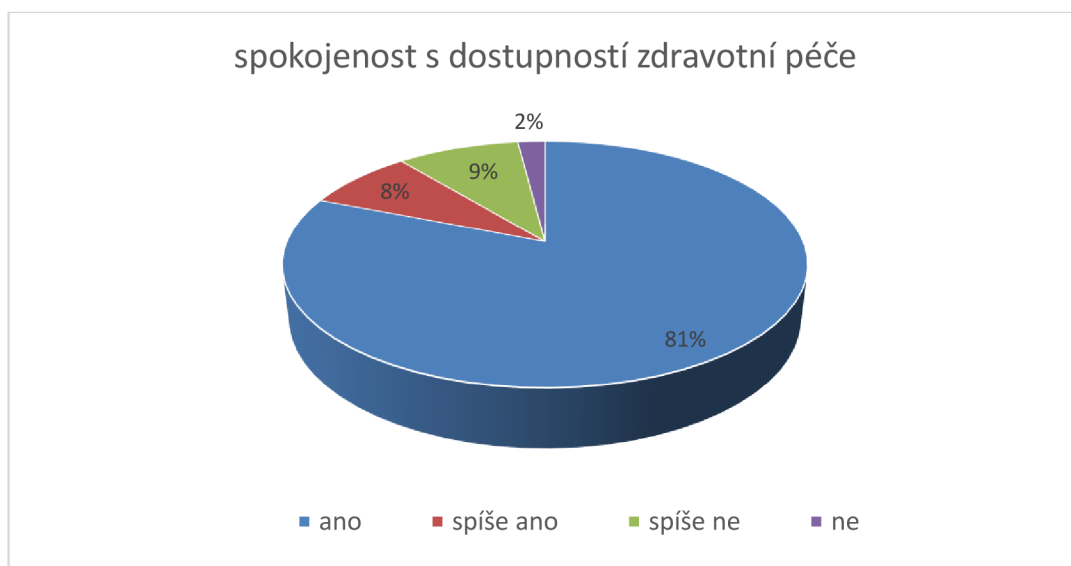
v lokalitě Předlice, kde dle pěti z 25ti dotázaných zdravotnická péče není snadno dostupná v docházkové vzdálenosti.

Jak můžeme vidět na grafu č. 21, celých 90% všech dotázaných se však domnívá, že je zdravotnická péče velmi dobře dostupná.

graf 20 – dostupnost zdravotní péče

graf 21 – dostupnost zdravotní péče

14. jste spokojeni s prostředím v bezprostřední blízkosti Vašeho bydliště?

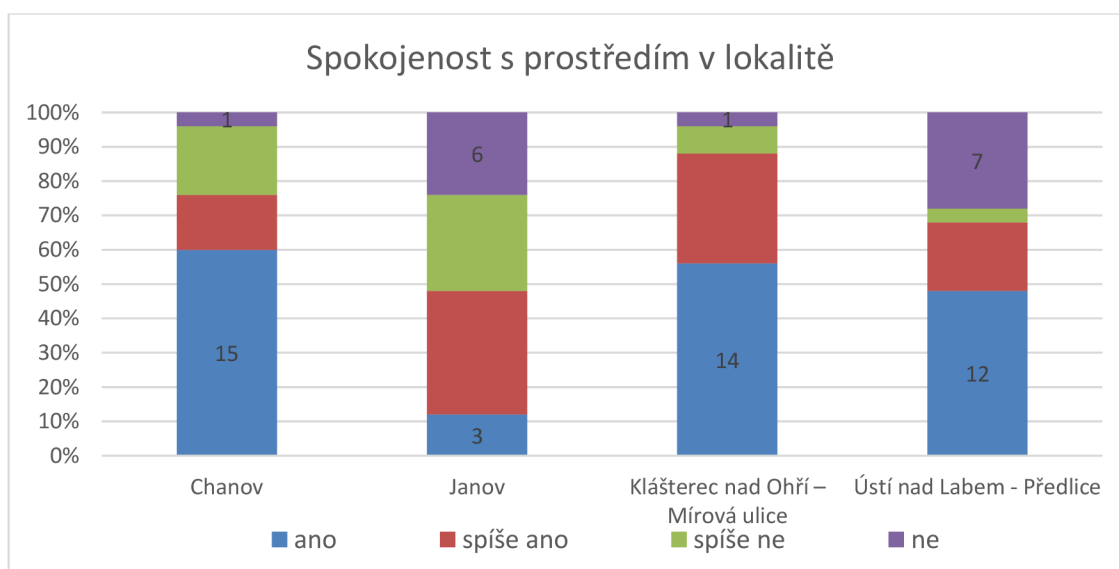
Tabulka 14 – spokojenost s prostředím

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	15	4	5	1
Janov	3	9	7	6
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	14	8	2	1
Ústí nad Labem - Předlice	12	5	1	7

Pozn. Nejčastějšími odpověďmi respondentů, kteří na danou otázku, zda jsou spokojeni s prostředím v bezprostřední blízkosti svého bydliště, odpověděli ne, uvedli „feťáci“, „špína“ a další vulgární názvy ostatních obyvatel lokality.

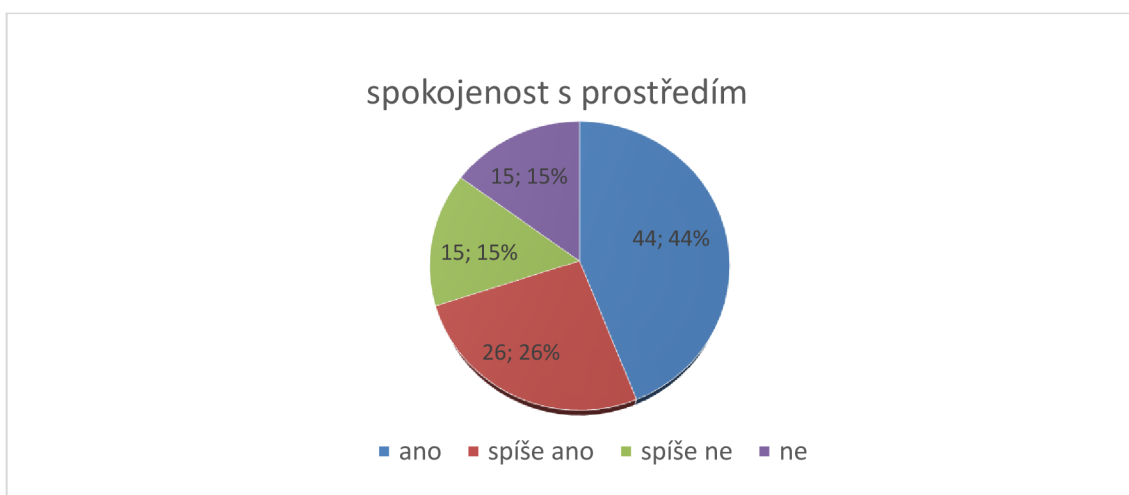
Jak vyplývá z výše uvedených odpovědí, nejvíce spokojeni ve svém bydlišti jsou respondenti žijící v Chanově. 19 ze všech 25ti dotázaných je s bezprostřední blízkostí svého bydliště v Chanově spokojeno. Dalšími spokojenými obyvateli jsou respondenti žijící v Mírové ulici v Klášterci nad Ohří, kde jich celkem 22 odpovědělo, že jsou spokojeni s prostředím v blízkosti svého bydliště. Horší situace je pak již v Předlicích v Ústí nad Labem, kde je spokojeno pouze 17 respondentů a nejvíce nespokojených s prostředím ve svém bydlišti jsou pak obyvatelé Janova, kde jich je spokojených pouze 12.

graf 22 – spokojenost s prostředím

V níže uvedeném grafu č. 23 můžeme vidět, že celých 70% ze všech dotázaných respondentů bez ohledu na lokalitu, ve které žijí, je vlastně ve svém místě bydliště spokojeno a pouhých 30% respondentů jsou s prostředím v bezprostřední blízkosti jejich bydliště nepříliš spokojeni.

graf 23 – spokojenost s prostředím

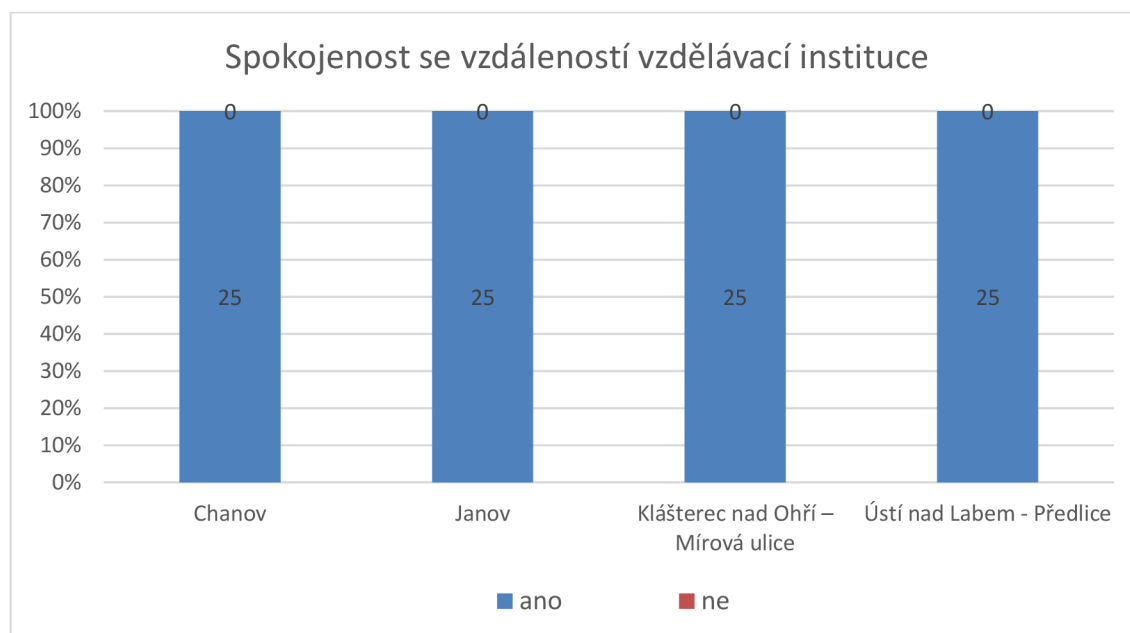
15. je v blízkosti Vašeho bydliště vzdělávací instituce? (docházková vzdálenost)

Tabulka 15 -dostupnost vzdělávacích institucí

	ano	ne
Chanov	25	0
Janov	25	0
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	25	0
Ústí nad Labem - Předlice	25	0

Jak můžeme vidět v grafu č. 24 či v přehledové tabulce, odpovědi všech dotazovaných bez ohledu na místní příslušnost k jednotlivým vyloučeným lokalitám mají v blízkosti vzdělávací instituce, díky čemuž je všem obyvatelům vyloučených lokalit umožněno se řádně vzdělávat.

graf 24 – dostupnost vzdělávacích institucí

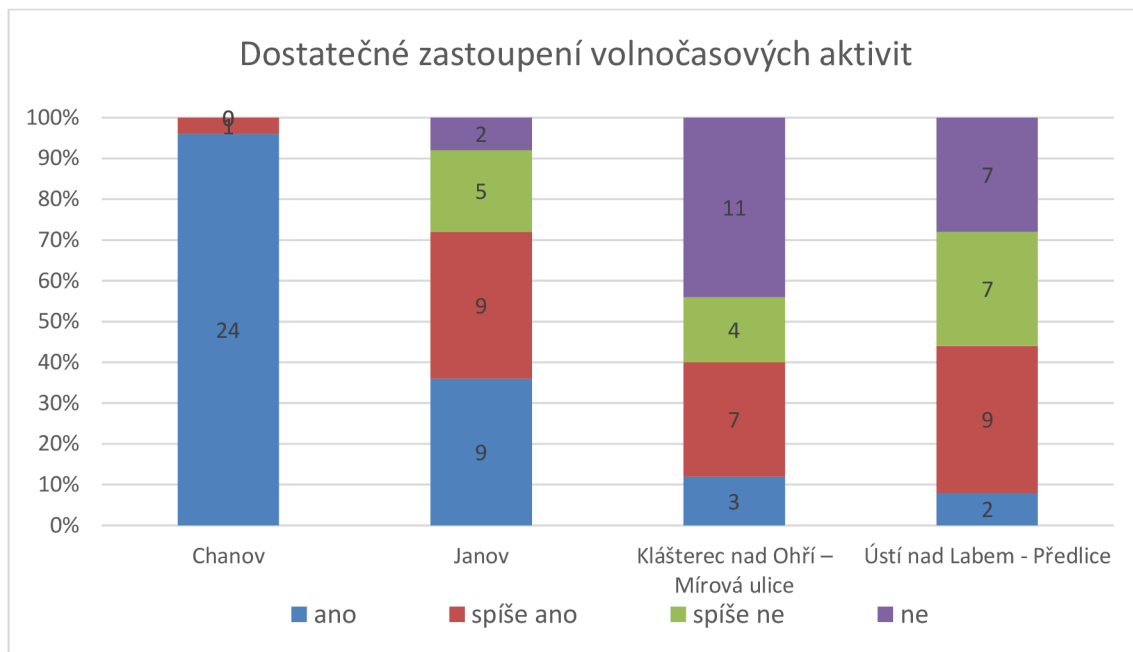
16. Jsou podle Vás v dostatečné míře ve Vaší lokalitě k dispozici volnočasové aktivity?

Tabulka 16 -volnočasové aktivity

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	24	1	0	0
Janov	9	9	5	2
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	3	7	4	11
Ústí nad Labem - Předlice	2	9	7	7

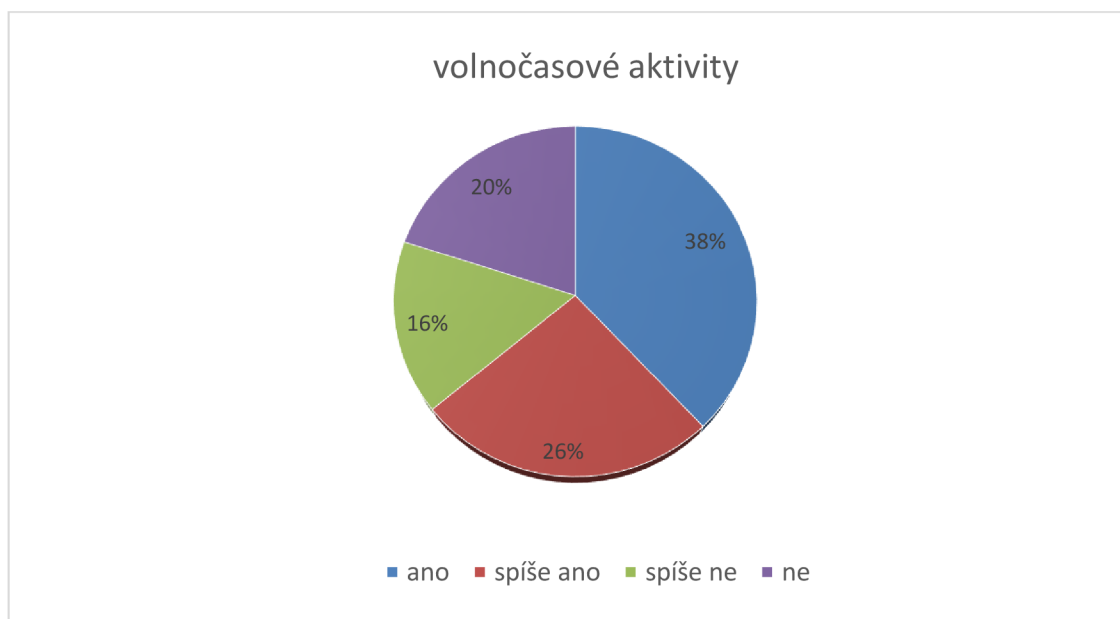
Z odpovědí respondentů jednotlivých lokalit, které můžeme velmi dobře vidět v grafu č. 25, panují mezi posuzovanými vyloučenými lokalitami velké rozdíly v přístupu k volnočasovým aktivitám. Zatímco v Chanově uvedli všichni dotazovaní respondenti shodně, že v jejich lokalitě jsou v dostatečné míře k dispozici volnočasové aktivity, nejhůře jsou na tom v Mírové ulici v Klášterci nad Ohří, kde pouze deset z dotázaných odpovědělo, že volnočasové aktivity jsou v jejich lokalitě k dispozici v dostatečné míře.

graf 25 – volnočasové aktivity

Graf č. 26 nám ukazuje, že v celkovém zhodnocení obyvatel posuzovaných vyloučených lokalit se bez ohledu na místní příslušnost celkem 64% domnívá, že mají k dispozici v dostatečné míře volnočasové aktivity, které jejich lokalita nabízí.

graf 26 – volnočasové aktivity

17. využíváte nějaké volnočasové aktivity ve Vašem okolí?(v případě, že ano, uveďte jaké)

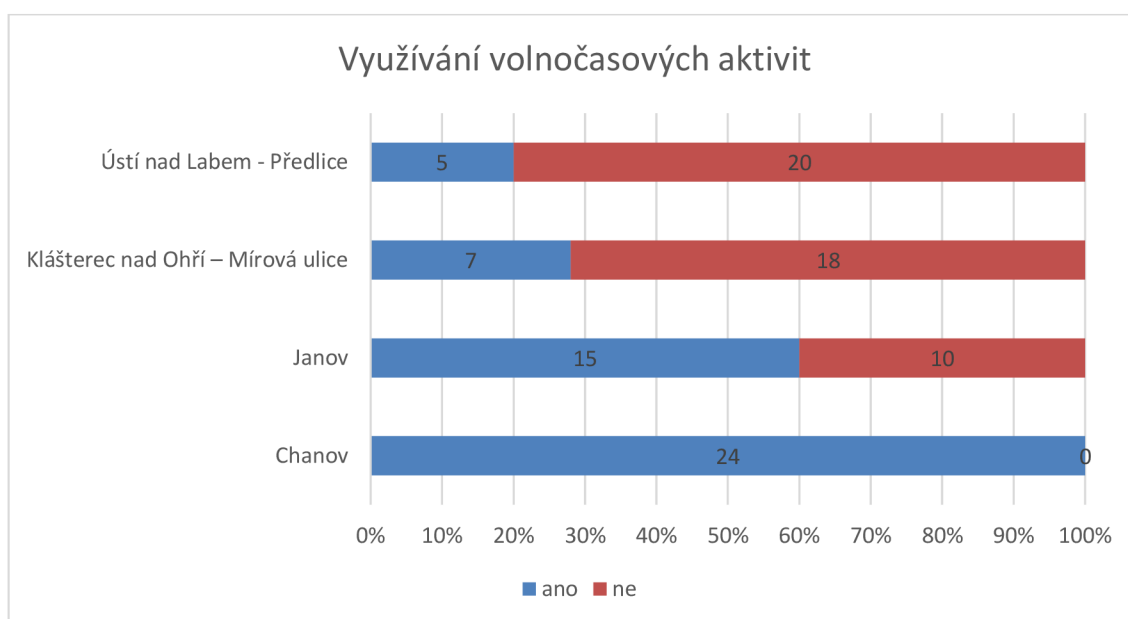
Tabulka 17 - využívání volnočasových aktivit

	ano	ne
Chanov	24	0
Janov	15	10
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	7	18
Ústí nad Labem - Předlice	5	20

Pozn.: Odpovědi jaké volnočasové aktivity respondenti v případě kladné odpovědi využívají nebyly všemi vyplněny. Nejčastějšími odpověďmi respondentů, kteří odpověděli, že využívají volnočasové aktivity ve svém okolí bylo: fitness, hřiště, biliard, ping pong, textilní dílna.

Z odpovědí na otázku, zda respondenti ve svém okolí využívají nějaké volnočasové aktivity, je patrné, že více než polovinou všech dotázaných bez ohledu na místo bydliště (51% respondentů) využívá nabízené volnočasové aktivity ve svém okolí (viz. graf č. 27) Zbylí dotázaní (49%) sice vědí o možnostech volnočasových aktivit ve svém okolí, avšak nevyžívají je. Jeden z dotázaných z lokality Chanov na otázku neodpověděl.

graf 27 – využívání volnočasových aktivit

18. Jste spokojeni s Vaší současnou situací? (osobní, finanční, zdravotní, pracovní)

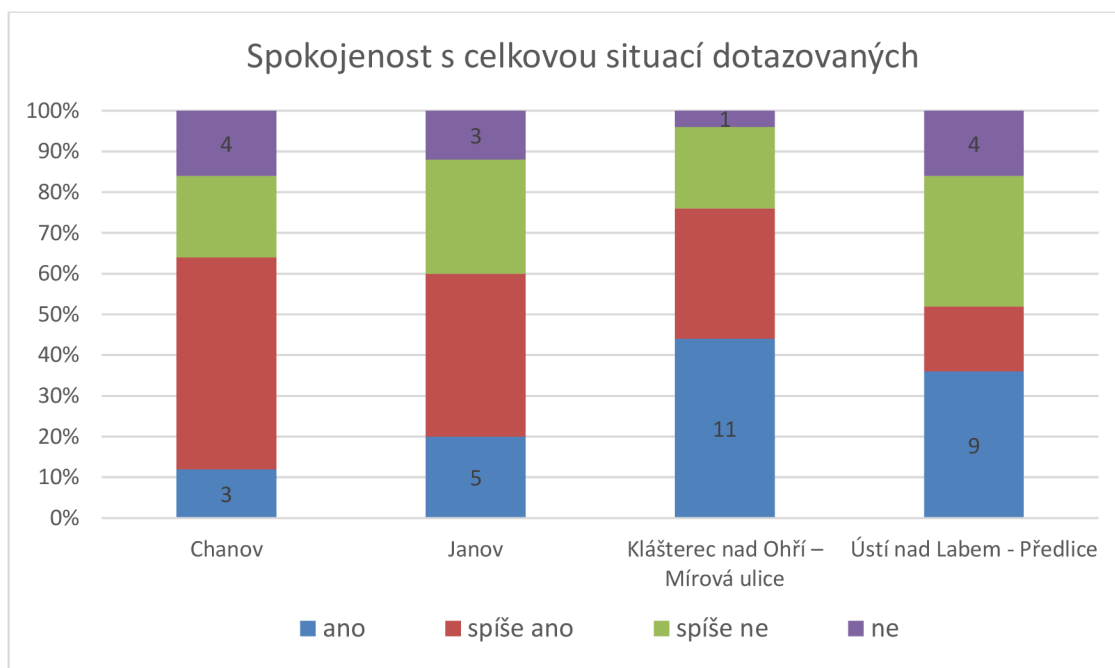
Tabulka 18 -spokojenost se současnou situací

	ano	spíše ano	spíše ne	ne
Chanov	3	13	5	4
Janov	5	10	7	3
Kláštorec nad Ohří – Mírová ulice	11	8	5	1
Ústí nad Labem - Předlice	9	4	8	4

Pozn.: Ze všech respondentů, kteří odpověděli negativně na výše uvedenou otázku, zda jsou spokojeni se svou současnou situací, uvedli důvod pouze dva, a to peníze a práce a peníze.

Na základě zhodnocení výsledků dotazování vyplývá, že nejvíce spokojeni jsou obyvatelé v ulici Mírová v Klášterci nad Ohří, kde celkem 19 z 25ti dotázaných odpovědělo, že jsou se svojí celkovou situací spokojeno, oproti obyvatelům Předlic, kterých je spokojeno pouze 13 z 25ti dotázaných, avšak stále se jedná o více jak nadpoloviční většinu všech dotázaných, kteří byli dotázáni.

graf 28 – spokojenost s celkovou situací

Z níže uvedeného grafu č. 29 vyplývá, že celých 63% všech dotázaných respondentů bez ohledu na místní příslušnost je spokojeno se svou současnou situací, ať už se jedná o situaci osobní, finanční, zdravotní, pracovní.

graf 29 – spokojenost s celkovou situací

19. vnímáte vliv pandemické situace na Vaší lokalitu? ovlivnila Vás nějak tato situace? (ztráta zaměstnání, omezení výdajů, apod.)

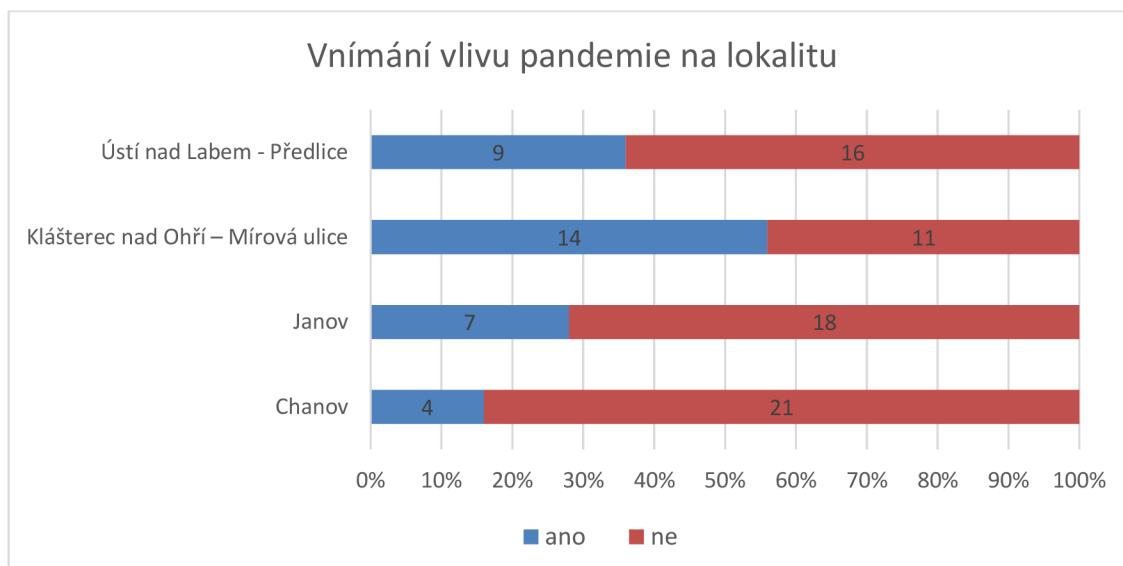
Tabulka 19 - vliv pandemické situace

	ano	ne
Chanov	4	21
Janov	7	18
Klášterec nad Ohří – Mírová ulice	14	11
Ústí nad Labem - Předlice	9	16

Vzhledem k současné situaci spojené s pandemií Covid-19 byly respondenti dotázáni, zda se současná situace dotkla nějakým způsobem i jich. Vyjma obyvatel Mírové ulici v Klášterci nad Ohří, kde odpovědělo 14 respondentů ze 25ti dotázaných, že současnou situaci vnímají a že je ovlivnila, odpovědělo nejvíce dotázaných (21 respondentů) žijících

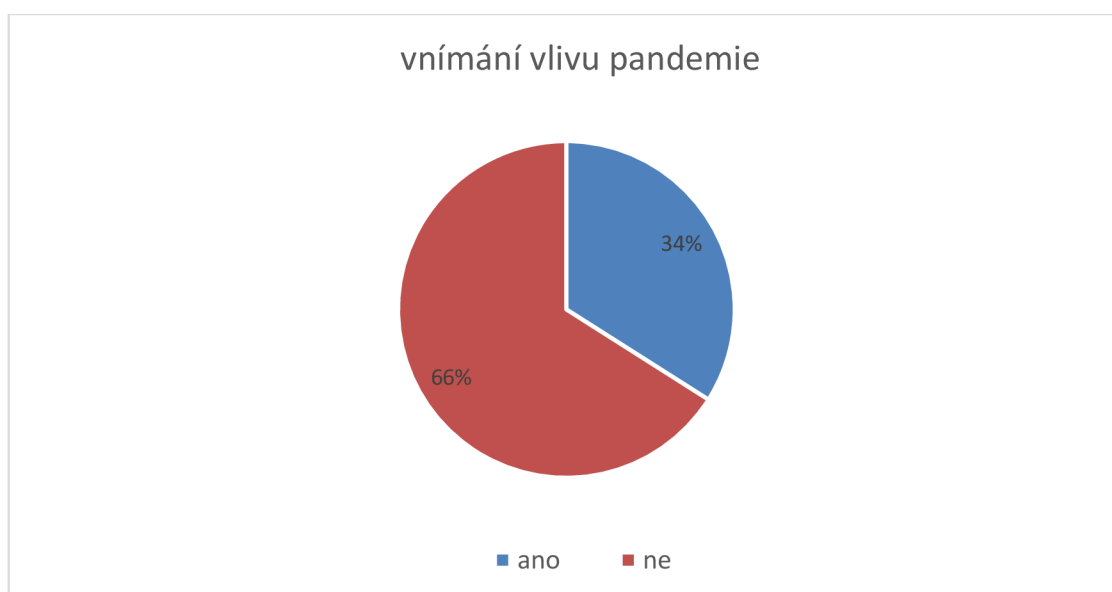
v Chanově, že je současná situace nijak neovlivnila. Dále pak současná situace nejméně ovlivnila obyvatele Janova (18 respondentů) a obyvatele Předlic (16 respondentů).

graf 30 -vliv pandemie

Z celkového pohledu osob žijících ve vyloučených lokalitách celých 66% všech dotázaných přiznává, že současnou situaci spojenou s pandemií Covid-19 nijak nepocítují (viz. graf č. 31).

graf 31 – vnímání vlivu pandemie

20. Seřad'te (ohodno'tte) následující kritéria z Vašeho pohledu podle důležitosti (0 – nejméně důležité, 10 – nejdůležitější)

(příjem a bohatství, zaměstnanost, bydlení, zdraví, slad'ování pracovního a soukromého života, vzdělávání, mezilidské vztahy, občanská angažovanost a dobré vládnutí, životní prostředí, bezpečnost, osobní pohoda)

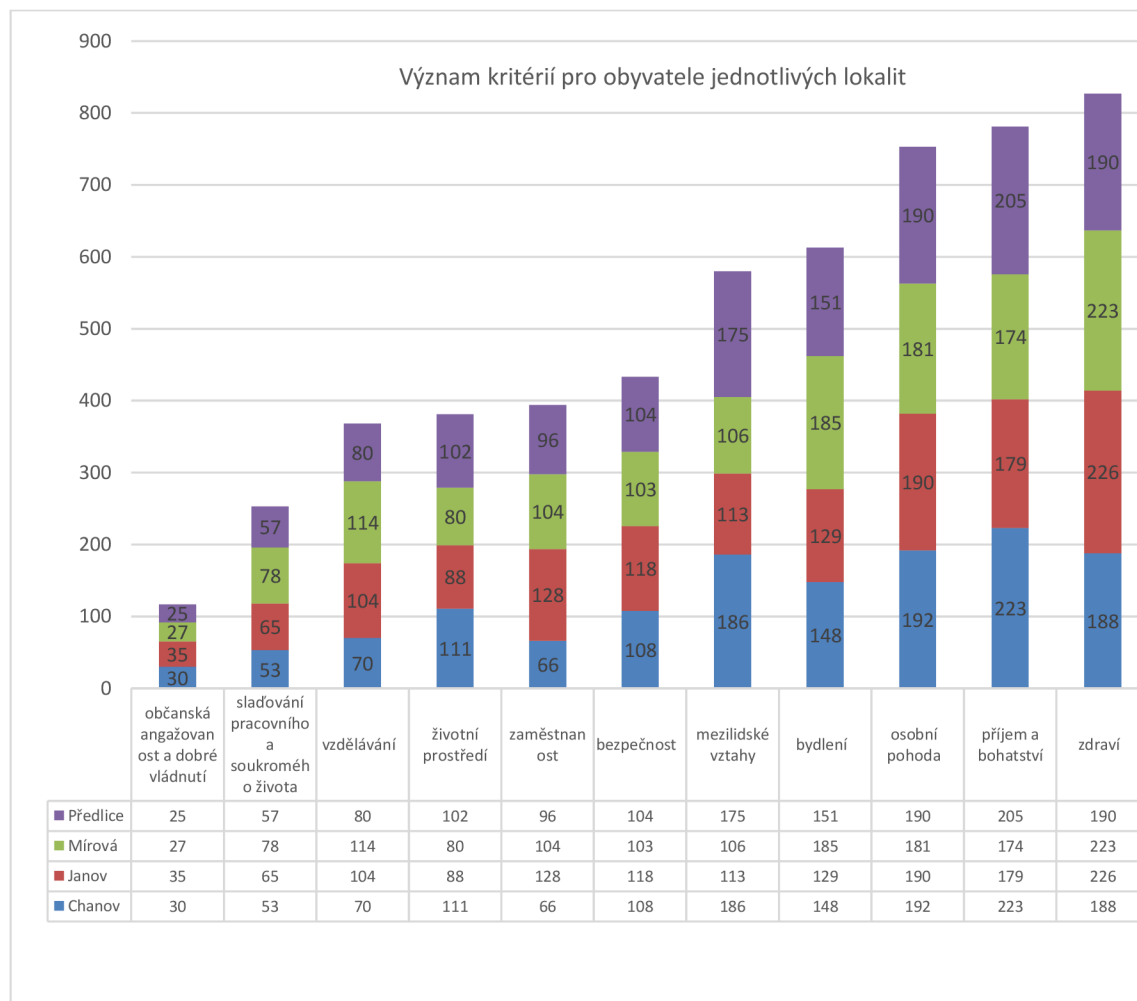
Tabulka 20 – žebříček hodnot

Kritérium/lokalita	Chanov	Janov	Mírová	Předlice	Suma
občanská angažovanost a dobré vládnutí	30	35	27	25	117
slad'ování pracovního a soukromého života	53	65	78	57	253
vzdělávání	70	104	114	80	368
životní prostředí	111	88	80	102	381
zaměstnanost	66	128	104	96	394
bezpečnost	108	118	103	104	433
mezilidské vztahy	186	113	106	175	580
bydlení	148	129	185	151	613
osobní pohoda	192	190	181	190	753
příjem a bohatství	223	179	174	205	781
zdraví	188	226	223	190	827

Otázka číslo 20 byla směřována ke zjištění žebříčku hodnot osob žijících ve vyloučených lokalitách. Jak můžeme vidět v tabulce č. 20 pro obyvatele Chanova je nejdůležitější příjem a bohatství (223 bodů) následovaný osobní pohodou (192 bodů) a zdravím (188 bodů), nejméně důležité je pro ně občanská angažovanost a dobré vládnutí. Pro obyvatele Janova je dle výsledků nejdůležitější zdraví (226 bodů), osobní pohoda (190 bodů) a příjem a bohatství (179 bodů). Pro obyvatele ulice Mírová v Klášterci nad Ohří je nejdůležitější zdraví (223 bodů), bydlení (185 bodů) a osobní pohoda (181 bodů), kdežto pro obyvatele Předlic je nejdůležitější příjem a bohatství (205 bodů) následováno zdravím a osobní pohodou, které obdrželi stejný počet bodů – 190.

Ve všech dotázaných vyloučených lokalitách pro jejich obyvatele byl nejméně důležitý bod občanská angažovanost a dobré vládnutí, které odpovídá výsledkům otázky č. 19, jejíž výsledky nám ukázaly, že ani vliv pandemie a jejích opatření se obyvatel vyloučených lokalit z převážné většiny nijak nedotkl.

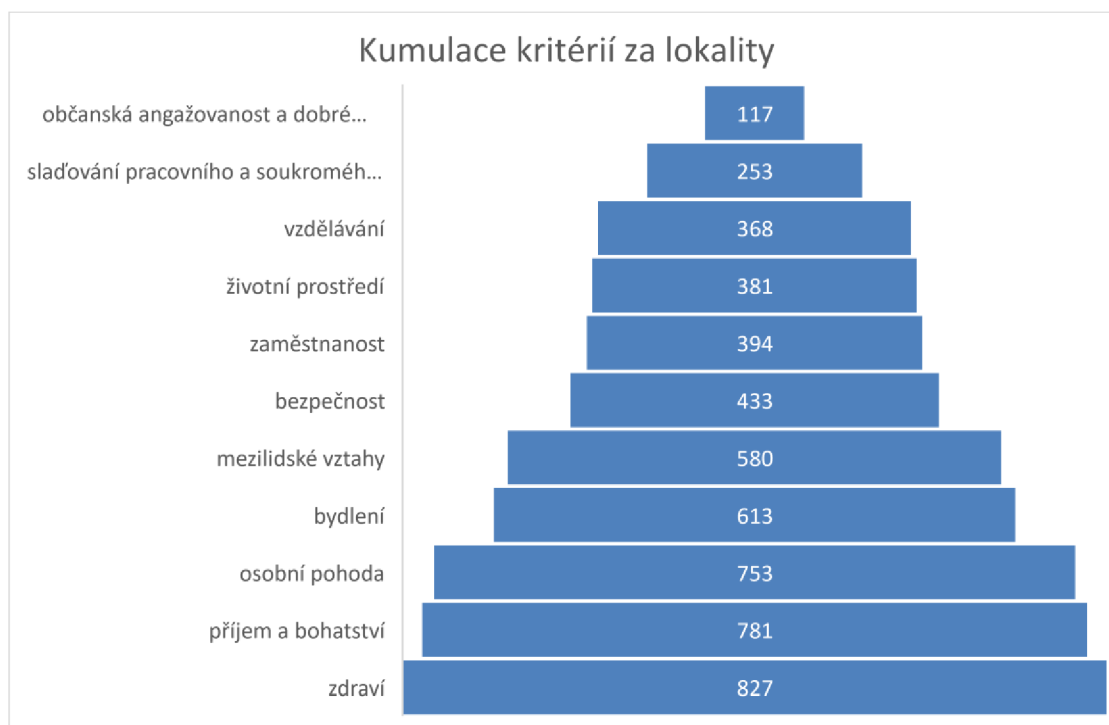
graf 32 – žebříček hodnot

Graf č. 33 nám názorně ukazuje celkový žebříček hodnot obyvatel všech posuzovaných lokalit. Z uvedené statistiky vyplývá, že pro obyvatele všech posuzovaných vyloučených lokalit je nejdůležitější zdraví s celkovým počtem bodů 827, následováno příjmem a bohatstvím s celkovým počtem bodů 781 a osobní pohodou s počtem 753 bodů. Nejméně důležité pro všechny z dotázaných je občanská angažovanost a dobré vládnutí s celkovým

počtem pouhých 117 bodů, sladování pracovního a soukromého života (253 bodů) a vzdělávání, které získalo pouhých 368 bodů.

graf 33 – žebříček hodnot dle lokality

3.8 Ověření hypotéz

Hypotéza č. 1

V sociálně vyloučené lokalitě Chanov žije na rozdíl od ostatních posuzovaných lokalit většina obyvatel od narození.

Tato hypotéza byla ověřena otázkou č. 2, ve které jsem se dotazovala, zda respondenti žijí ve vyloučené lokalitě od narození či nikoliv.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že se má hypotéza potvrdila. Oproti ostatním posuzovaným lokalitám žije od narození nejvíce osob v Chanově (celkem 24 z 25ti dotázaných). Druhým nejvyšším počtem osob žijících v dané lokalitě od narození jsou Předlice, kde od narození žije 19 z dotazovaných. V další lokalitě, která byla porovnávána spolu s Chanovem byl Janov, ve kterém žije 13 z dotazovaných 25ti respondentům. Oproti tomu ve vyloučené lokalitě v Mírové ulici v Klášterci nad Ohří fluktuace osob zde žijících oproti ostatním posuzovaným lokalitám vysoká, neboť od narození zde nežije nikdo z dotazovaných respondentů.

obrázek 2 : Chanov

Zdroj: romea.cz

Hypotéza č. 2

Vyloučené lokality nenabízí dostatek pracovních příležitostí pro materiální zabezpečení rodin, na základě čehož jsou rodiny odkázány na sociální pomoc státu.

Tato hypotéza byla ověřována otázkou č. 10, ve které byly respondenti dotazováni, zda jejich lokalita, ve které žijí, nabízí dostatek pracovních příležitostí a otázkou č. 7

odkud pocházejí finanční prostředky, které tvoří příjem rodiny respondentů. Tato hypotéza byla potvrzena, neboť celých 75% ze všech dotázaných bez ohledu na vyloučenou lokalitu se domnívá, že v jejich místě bydliště není dostatek pracovních příležitostí, oproti tomu se pouhých 25% z dotázaných domnívá, že není problém nalézt v místě jejich bydliště zaměstnání, přičemž při celkovém porovnání původu příjmů bez rozdělení na jednotlivé lokality celých 55% všech dotazovaných žije pouze ze sociálních dávek, dalších 26% žije z důchodů doplácených sociálními dávkami, 18% ze všech dotázaných je pak zaměstnáno a jejich příjmy jsou doplňovány sociálními dávkami a příjmy pouhého 1% ze všech dotázaných pocházejí z jiných zdrojů, které však dotázaný neuvedl.

Hypotéza č. 3

Převážná většina obyvatel vyloučených lokalit je ve svém prostředí spokojená a nemá potřebu se adaptovat do majoritní společnosti, či způsob svého života měnit.

Hypotéza č. 3 byla ověřována více otázkami, a to otázkou č. 5, ve které byli respondenti dotazováni, zda jsou spokojeni s bytem/domem, ve kterém žijete?

Celkem 63% všech dotázaných je spokojených s byty/domy, ve kterých žijí, z toho 37% je naprosto spokojených a celých 26% odpovědělo, že jsou spíše spokojeni. Z celkového počtu všech 100 dotázaných respondentů z posuzovaných lokalit však s místem svého bydliště spokojeno není. Celých 20% odpovědělo, že vůbec nejsou spokojeni a 17% na tento dotaz odpovědělo spíše ne. Z odpovědí vyplývá, že nejvíce spokojeni jsou se svými byty/domy obyvatelé Janova (celkem 17 respondentů odpovědělo ano a spíše ano) a Chanova (22 respondentů odpovědělo ano a spíše ano).

Tato hypotéza byla ověřována ještě podpurnými otázkami, týkajícími se dostupnosti zdravotnické péče, školských zařízení, dostupností volnočasových aktivit, přičemž z výsledků dotazníkové šetření vyplynulo, že všechny posuzované lokality mají v bezprostřední blízkosti dostupné nejen zdravotnické zařízení, školská zařízení ale i dostatek volnočasových aktivit. Všechny tyto informace potvrzují výše uvedenou hypotézu č. 3, která praví, že převážná většina obyvatel vyloučených lokalit je ve svém prostředí spokojená.

Hypotéza č. 4

Ačkoliv je v daných lokalitách k dispozici dostatek příležitostí ke vzdělávání a pracovních nabídek, jsou osoby zde žijící závislé na sociálních dávkách, a to i přes chybějící objektivní důvody.

Tato hypotéza byla ověřována otázkami č. 15 a otázkou č. 10. Tato hypotéza bohužel ověřena nebyla, neboť dle otázky č. 10, ve které byly respondenti dotázáni, zda jejich lokalita nabízí dostatek pracovních příležitostí pro materiální zabezpečení. Celých 75 % ze všech dotázaných se domnívá, že v jejich místě bydliště není dostatek pracovních příležitostí, oproti tomu se pouhých 25% z dotázaných domnívá, že není problém nalézt v místě jejich bydliště zaměstnání. Dle odpovědí respondentů z jednotlivých lokalit, se v lokalitě Chanov celkem 24 z 25ti dotázaných domnívá, že v jejich lokalitě není dostatek pracovních příležitostí. Obdobně je tomu v Janově, kde se celých 18 ze všech 25ti dotázaných domnívá, že v jejich lokalitě pracovní příležitosti nejsou. Další lokalitou, kde mají respondenti stejný názor jsou respondenti z ulice Mírová v Klášterci nad Ohří, a to celých 19 respondentů. Alespoň trochu více příležitostí k nalezení zaměstnání mají respondenti z Předlic v Ústí nad Labem, kde se 11 ze všech 25ti dotázaných domnívá, že v jejich lokalitě je dostatek pracovních příležitostí.

Otázkou č. 15, ve které byli respondenti dotázáni, zda je v blízkosti bydliště vzdělávací instituce, přičemž u všech dotazovaných bez ohledu na místní příslušnost k jednotlivým vyloučeným lokalitám bylo odpovězeno, že mají v blízkosti vzdělávací instituce. Dále pak výše uvedená hypotéza byla ověřena otázkou

Závěr

Svou diplomovou práci jsem se rozhodla zaměřit na téma v dnešní době a vlastně již několik let stále velmi diskutované, a to jsou nepojistné sociální dávky a sociálně vyloučené lokality. Problémů, názorů a změn jsou na tato témata stále desítky a desítky. Množství změn a různých nových skutečností, které se postupem času dějí, a které nás nutí reagovat na dané situace ať už změnou postojů vůči těmto lokalitám, jejím obyvatelům či prostě jen pohledu na ně, nebo legislativními změnami. Velmi diskutovaným návrhem na legislativní změnu posledních let se ku příkladu stal nepodmíněný příjem, který by náležel všem lidem ve stejné výši a bez jakýchkoliv podmínek. Domnívám se, že takovýto příjem by byl alespoň malou kompenzací pro kritiky sociálních dávek, které pouze pod jiným názvem (příspěvek na živobytí) v současné době pobírají pouze osoby s nedostatečnými příjmy. Negativním důsledkem tohoto kroku by však mohla být nejen vysoká finanční zátěž pro stát a s tím spojené ekonomické důsledky, ale také možné snížení zájmu o zaměstnání, které již nyní je nepřilíš dobře finančně ohodnoceno. Vzhledem ke skutečnosti, že naše země jakožto sociální stát poskytuje velké množství nepojistných sociálních dávek, z nichž se mnohé odvíjejí od příjmů žadatelů jednalo by se těmito změnami o velmi náročný způsob změny celého sociálního systému, přičemž by se stále nabízela otázka, zda by to byly změny k lepšímu, či zda by tyto změny nepřinesly více škody než užítku.

Výzkum praktické části mé diplomové práce mě jen utvrdil v tom, že nejen v Chanově, který člověku, který má možnost do něj osobně nahlédnout a být „součástí“ tamější komunity, připadá, že si jeho obyvatelé žijí vlastním životem a život v Chanově člověku přijde jako „stát ve státě“, tak ale že i obyvatele ostatních vyloučených lokalit na severu Čech jsou z převážné většiny s tamějším životem spokojeni. Když bychom se zamysleli nad otázkami a získanými odpověďmi, můžeme dojít k závěru, že se není čemu divit, když je většina tamějších obyvatel spokojena. Zatímco my ostatní, denně uhnání dojížděním do práce, vozením dětí do školek, škol či na zájmové kroužky, od nikoho zadarmo nic nedostaneme a o vše se musíme postarat sami, většina obyvatel těchto lokalit má prakticky vše zadarmo. Od finančních prostředků na úhradu nájemného, ošacení jídla, zájmových kroužků, poskytování volnočasových aktivit zdarma, apod., a to za pouhých

pár minut, či max. hodin, které je měsíčně potřeba strávit vyplněním jednoho či více formulářů a jejich odevzdáním na příslušné kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR, případně v rámci neziskových organizací působících v daných lokalitách jim jsou formuláře vyplněny. Jak vyplývá z dotazníkového průzkumu, veškerá školská i zdravotní zařízení jsou v docházkové vzdálenosti, volnočasové aktivity jsou též k dispozici v místě jejich bydliště, nabízí se tedy pouze otázka, proč by svůj život měli chtít nějak měnit? Proč by někdo měl chtít každé ráno brzy vstávat, honit se do práce a z práce, počítat, zda mu vystačí peníze po uhrazení nájmu, aby si mohl zajít do fitness, když osoby žijící v těchto lokalitách mohou celý měsíc odpočívat, nehonit se do práce či z práci, či s dětmi na kroužky nebo do školy, když i to fitness a ostatní aktivity mají k dispozici zdarma?

Domnívám se, že když si dokážeme odpovědět na tyto otázky, zda je tento přístup správný, bude teprve schopni nalézt odpovědi na řešení problémů týkající se sociálně vyloučených lokalit a negativním přístupem majoritní společnosti k těmto osobám.

Literatura a zdroje

3.9 literatura

BROŽ, M., KINTLOVÁ, P., TOUŠEK, L. *Kdo drží Černého Petra*, 2007. Praha: Člověk v tísní. ISBN 978-80-86961-27-9.

DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie vybrané kapitoly*. Praha: GradaPublishing. 1999. ISBN 80-7169-254-9.

HIRT, T., JAKOUBEK, M. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2006. ISBN 80-868-9876-8.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRALÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3.vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk. 2006. ISBN 80-7239-192-5.

LUX, M., SUNEGA, P. *Nástroje zvyšující dostupnost bydlení - teoretické a empirické zhodnocení vybraných nástrojů bytové politiky*. 2007. Praha: MMR ČR. Studie pro Ministerstvo pro místní rozvoj.

MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-870-0715-8.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon. 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál. 2003. ISBN 80-7178-549-0

MELGOSA, J., POSSE, R., *Umění výchovy dítěte*, Praha: Advent-Orion, 2003, ISBN 80-7172-613-3

MORAVEC, Š. *Nástin problému sociálního vyloučení romských populací*. In: HIRT, T., JAKOUBEK, M. „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení.

NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v české společnosti*. 2003. Praha: Portál. ISBN 80-7178-741-8.

NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8741-8.

- PAVELKA, T. *Makroekonomie - Základní kurz*. 3. vyd. Slaný: Melandrium. 2007. ISBN 978-80-86175-58-4.
- PAVLÍK, O., CHALOUPKA, L., KOHOUT, K. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání. 1997. ISBN 37-0053-8048-8.
- PEŠTOVÁ, S., ROTPORT, M. *Slovník ekonomických pojmů*. 1. vyd. Praha: Fortuna. 2004. ISBN 80-7168-898-3.
- PRŮCHA, J., MAREŠ, J. a WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-579-2.
- POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Slon. 1995. ISBN 80-85850-01-X
- PRŮCHA, J., MAREŠ, J. a WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.
- PRŮCHA, J., *Srovnávací pedagogika*. Praha, Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.
- SEVERE, S., *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*, Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-368-4
- ŠIMÍKOVÁ, I., VAŠEČKA, I. a kol. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal. 2004. ISBN 80-7364-009-0.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál. 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 2002. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0337-4.
- Úplné znění č. 1457. *Správní řád, Soudní řád správní, Přestupky*. Ostrava: Sagit. 2021. ISBN 978-80-7488-495-5.
- Úplné znění č. 1474. *Sociální zabezpečení 2022*. Ostrava: Sagit. 2021. ISBN 978-80-7488-513-6.

3.10 Ostatní zdroje

Agentura pro sociální začleňování. [online]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/>

Antropoweb. [online]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>

Dům romské kultury, o.p.s. [online]. Dostupné z: <http://www.dumrk.cz/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. Dostupné z: <http://socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb/prostupne-bydleni>

Město Most. [online]. Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/mesto-most-chce-zasadne-zmenit-stale-se-zhorsujici-situaci-v-socialne-deprivovanych-lokalitach-vybor-nasel-reseni/d-38311>

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Průvodce dalším vzděláváním. Praha: MŠMT, 2010. [online]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/pruvodce-dalsim-vzdelavanim>

Ministerstvo vnitra ČR [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/preventivni-aktivity-policie-cr-v-kontextu-problematiky-socialni-exkluze.aspx>

Organizace spojených národů. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>.

Romové v České republice. [online]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18303>

Sociální bydlení. [online]. Dostupné z: <http://www.socialnibydleni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb>

Státní zdravotní ústav. [online]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/>

Úřad vlády ČR. [online]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/projekt-OPZ/Kvalita-zivota---shrnuti.pdf>

Zákony pro lidi. [online] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-98>

Seznam tabulek

Tabulka 1 - rozlišení lokalit	67
Tabulka 2 - původ	67
Tabulka 3 -předchozí bydliště.....	69
Tabulka 4 - počet členů v domácnosti	70
Tabulka 5 – spokojenost s bytovou situací	72
Tabulka 6 - bezpečnost	73
Tabulka 7 - původ příjmů rodiny	75
Tabulka 8 -zaměstnání	76
Tabulka 9 - dávky	77
Tabulka 10 – pracovní příležitosti	79
Tabulka 11 – sociální práce	80
Tabulka 12 -využívání služeb	81
Tabulka 13 – dostupnost zdravotní péče.....	82
Tabulka 14 – spokojenost s prostředím	84
Tabulka 15 -dostupnost vzdělávacích institucí	85
Tabulka 16 -volnočasové aktivity	86
Tabulka 17 - využívání volnočasových aktivit	88
Tabulka 18 -spokojenost se současnou situací	89
Tabulka 19 - vliv pandemické situace	90
Tabulka 20 – žebříček hodnot.....	92

Seznam grafů

graf 1 – zastoupení zkoumaných lokalit	67
graf 2 - původ.....	68
graf 3 – poměr přistěhovaných respondentů.....	68
graf 4 – předchozí bydliště.....	69
graf 5 – poměr osob již dříve žijících ve vyloučených lokalitách	70
graf 6 – počet členů v domácnosti	71
graf 7 – počet osob v domácnosti	71
graf 8 – spokojenost s bytovou situací	72
graf 9 – spokojenost s bydlením	73

graf 10 - bezpečnost	74
graf 11 – bezpečnost v lokalitách	74
graf 12 – původ příjmů rodiny	75
graf 13 – původ příjmů rodiny	76
graf 14 - zaměstnání	77
graf 15 - dávky	78
graf 16 – pracovní příležitosti	79
graf 17 – pracovní příležitosti	80
graf 18 – sociální práce	81
graf 19 – využívání služeb	82
graf 20 – dostupnost zdravotní péče	83
graf 21 – dostupnost zdravotní péče	83
graf 22 – spokojenost s prostředím	84
graf 23 – spokojenost s prostředím	85
graf 24 – dostupnost vzdělávacích institucí	86
graf 25 – volnočasové aktivity	87
graf 26 – volnočasové aktivity	87
graf 27 – využívání volnočasových aktivit	88
graf 28 – spokojenost s celkovou situací	89
graf 29 – spokojenost s celkovou situací	90
graf 30 -vliv pandemie	91
graf 31 – vnímání vlivu pandemie	91
graf 32 – žebříček hodnot	93
graf 33 – žebříček hodnot dle lokality	94

Seznam příloh

Příloha A – Dotazník	I
Příloha B – počet obydlených bytů ke dni 29.1.2013	V
Příloha C – Historie Chanova	VI
Příloha D – Proč je 8.duben mezinárodní den Romů?	XIII

Příloha A

Dobrý den,

jmenuji se Veronika Michalová a předkládám Vám dotazník, který je součástí výzkumu kvality života osob žijících ve vyloučených lokalitách, a tímto bych Vás chtěla požádat o jeho vyplnění. Odpovědi na otázky jsou anonymní a budou zpracovány pouze za účelem výzkumu pro diplomovou práci.

Děkuji.

1. ve které z níže uvedených lokalit žijete?
 - a) chanov
 - b) Janov
 - c) Kladno
 - d) ústí nad Labem

2. žijete v dané lokalitě od narození?
 - a) ano
 - b) ne

3. v případě, že jste na předchozí otázku odpověděli ne, bylo Vaším předchozím bydlištěm také vyloučená lokalita?
 - a) ano, žil jsem v
 - b) ne

4. kolik členů má Vaše domácnost?
 - a) žiji sám
 - b) dva
 - c) tři
 - d) čtyři a více

5. Jste spokojeni s bytem/domem, ve kterém žijete?
 - a) ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) ne

v případě, že ne, uveďte důvod

.....

6. Cítíte se ve svém bydliště bezpečně?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

v případě, že ne, uveďte důvod

.....

7. Odkud pochází finanční prostředky, které tvoří příjem Vaší rodiny?

- a) ze sociálních dávek
- b) z příjmu ze zaměstnání
- c) z příjmu ze zaměstnání a sociálních dávek
- d) z důchodu (starobní, invalidní, vdovský, sirotčí)
- e) odjinud, uveďte odkud

.....

8. V případě, že jste v předchozí otázce odpověděli, že Vaše příjmy pocházejí ze zaměstnání, jedná se o:

- a) zaměstnání uzavřené pracovní smlouvou (HPP, DPP, DPČ)
- b) zaměstnání bez smlouvy

9. V případě, že jste v otázce č. 7 odpověděli, že Vaše příjmy pocházejí ze sociálních dávek, vyberte z níže uvedených, jaké dávky v současné době pobíráte

- a) příspěvek na živobytí
- b) doplatek na bydlení
- c) příspěvek na bydlení
- d) rodičovský příspěvek
- e) přídavek na dítě
- f) jiné

10. Nabízí Vaše lokalita dostatek pracovních příležitostí pro materiální zabezpečení?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

11. Jste spokojeni s úrovní sociální práce ve Vaší lokalitě?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne

d) ne

12. Využíváte služby nabízené neziskovými organizacemi působícími ve Vaší lokalitě? (např. potravinová pomoc, rekvalifikační kurzy, apod.?)

- a) ne
- b) ano

v případě, že jste uvedl/a ano, uveďte prosím, jaké služby využíváte

.....

13. Je dle Vašeho názoru zdravotní péče snadno dostupná v blízkosti Vašeho bydliště? (docházková vzdálenost)

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

14. Jste spokojeni s prostředím v bezprostřední blízkosti Vašeho bydliště?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

v případě, že jste odpověděli ne, uveďte důvod

.....

15. Je v blízkosti Vašeho bydliště vzdělávací instituce? (docházková vzdálenost)

- a) ano
- b) ne

16. Jsou podle Vás v dostatečné míře ve Vaší lokalitě k dispozici volnočasové aktivity?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

17. Využíváte nějaké volnočasové aktivity ve Vašem okolí?(v případě, že ano, uveďte jaké)

a) ano

.....

b) ne

18. Jste spokojeni s Vaší současnou situací? (osobní, finanční, zdravotní, pracovní)

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

v případě, že jste odpověděl/a ne, uveďte důvod

.....

19. vnímáte vliv pandemické situace na Vaší lokalitu? ovlivnila Vás nějak tato situace? (ztráta zaměstnání, omezení výdajů, apod.)

- a) ano
- b) ne

20. Seřadte (ohodnoťte) následující kritéria z Vašeho pohledu podle důležitosti (1 – nejméně důležité, 10 – nejdůležitější)

příjem a bohatství
zaměstnanost
bydlení
zdraví
sladkování pracovního a soukromého života
vzdělávání
mezilidské vztahy
občanská angažovanost a dobré vládnutí
životní prostředí
bezpečnost
osobní pohoda

Příloha B

Tabulka 21 : počet obydlených bytů ke dni 29.1.2013

Počet obydlených bytů na sídlišti CHANOV				
Blok č.	počet podlaží	počet bytů celkem	počet obydlených bytů	počet neobydlených bytů
1	4	16	7	9
2	4	16	16	0
3	8	48	34	14
4	4	16	16	0
5	4	20	19	1
6	4	16	12	4
7	8	48	13	35
8	4	0	0	0
10	4	24	17	7
11	4	16	16	0
12	8	48	0	48
13	9	63	63	0

Stav k 29. 1. 2013

331

213

118

Zdroj: Dům romské kultury, o.p.s.

Příloha C

HISTORIE CHANOVA

PŘÍCHOD ROMŮ NA MOSTECKO

Okres Most a samotné město patřily k těm regionům českých zemí, v nichž se početné skupiny romského obyvatelstva koncentrovaly už od poválečných let. Mostecko vždy patřilo mezi nejvíce industrializované oblasti Československé socialistické republiky – bylo charakteristickým okresem uhelné pánve. Na těžbu uhlí navazovala energetika (Ervěnice, dřívější Pomořany) a chemický průmysl, který zastupovaly Chemické závody SČSP v Záluží u Litvínova. Koncentrace průmyslového potenciálu kladla vysoké nároky na pracovní sílu. Mostecko přitom nemělo jako pohraniční okres ani jednu pětinu z množství obyvatel, kteří tu žili v sedmdesátých letech. Z těchto důvodů zde byla pracovní síla značně preferována (zvláště v hornictví) a navíc zde existovala možnost získat v relativně krátké době poměrně levný byt. Oba tyto faktory se staly nejčastějšími důvody pro migraci do mostecké oblasti.

Lidé sem po válce proudili z Prahy, ze sousedních okresů i vzdálených míst Čech, Moravy, Slezska. Mezi přistěhovalci byli také příslušníci etnických skupin, z nichž část měla romský původ. Valná většina těchto romských přistěhovalců pobývala před válkou a během ní na Slovenském území (převážně v jihovýchodní a východní části), odkud je vyhnala peněžní tíseň. Určitá část Romů, kteří tehdy přesídlili na Mostecko, byla také maďarské národnosti.

Příliv nových obyvatel do oblasti Mostu pokračoval i v padesátých letech, kdy se dokonce hovoří o druhé migrační vlně. Jejím důsledkem bylo, že okres měl v polovině šedesátých let minulého století 122.000 obyvatel. V rámci této migrační vlny sem proudilo také množství příslušníků romského etnika. Proces přesídlování Romů však již nebyl pouze dobrovolný, nýbrž začal být také veden plánovitě na základě směrnice Vládního výboru pro otázky cikánského obyvatelstva. Rozmezí let 1956 – 1960 bylo dobou největšího přistěhovalectví Romů na Mostecko. Přišlo sem necelých 23% všech Romů, kteří na našem území v sedmdesátých letech žili. Do roku 1955 to pak již jejich počet stoupl na 40%. V kontextu následujících let a desetiletí se už nedá mluvit o přistěhovaleckých

vlnách, nicméně migrace Romů ze Slovenska do průmyslové oblasti Mostecka nadále pokračovala.

Romské obyvatelstvo, přicházející do Mostu, nacházelo příznivé podmínky ve staré historické části města. Zde bylo možné získat za relativně krátký čas byt, nájemné nedosahovalo velké výše a byty svou plošnou dispozicí vyhovovaly vícečlenným romským rodinám, které se soustředily do několika ulic. Bytový fond však byty náležející ke staré části města Mostu již několik let neudržoval. Jednalo se především o byty čtvrté kategorie, které nesplňovaly jak hygienické, tak sociální požadavky, a to ani ty nejzákladnější. Přestože zde byl soustředěn velký počet Romů v poměrně malé oblasti, nevznikaly zde větší mezietnické konflikty.

PLÁNOVANÝ ROZPTYL ROMSKÉ POPULACE V MOSTĚ

V šedesátých letech se sice komunistickému režimu dařilo v rámci rozptylu likvidovat „nežádoucí místa soustředění obyvatel cikánského původu“ v některých větších městech, stále však přetrvávala nepřiměřenost velikosti bytů a úrovně jejich vybavení. Postupně se pak pod vlivem nekontrolovatelného přistěhovalectví, stále ještě vysoké porodnosti a snahy romských rodin po pravidelném kontaktu opět zvyšovala neúměrná koncentrace romské populace ve starší zástavbě průmyslových měst. Z jejich center a někdejších dělnických kolonií a čtvrtí se majoritní obyvatelstvo postupně stěhovalo do nových sídlišť, z části řízeně (dle plánů místní správy) a z části živelně se tu začaly soustřeďovat početné romské rodiny. V Praze na Žižkově, v Brně, v Ostravě, Přívoze, Hruškově, apod. se začala vytvářet nová nevzhledná romská ghetta, charakteristická svou špatnou občanskou vybaveností, rychlým chátráním domů a přeplněností bytů. Podobný obraz ovšem nastal ve starém Mostě, jehož likvidace se plánovala od počátku sedmdesátých let minulého století.

Pokusy o částečný rozptyl cikánské populace v rámci Severočeského kraje ve druhé polovině šedesátých let dvacátého století skončily neúspěšně: z Mostu se podařilo odstěhovat jen čtrnáct rodin (86 osob). Příčinou nebyla jen nechut' Romů ke stěhování a malá vstřícnost ostatních okresů, ale i mínění okresních funkcionářů o nepostradatelnosti romských zaměstnanců: „Mostecký okres známý svým rozvinutým těžkým průmyslem, vždy trpěl citelným nedostatkem pracovních sil. Odsunem

cikánských obyvatel by se tento problém ještě prohloubil. Celá řada závodů, zvláště pak městských služeb, by nebyla schopna zajistit bez těchto pracovníků své hospodářské úkoly. Přitom je třeba zdůraznit, že většina Romů, třebaže pracují převážně na nekvalifikovaných pracovištích, získala během let zapojení do pracovního procesu příslušnou zručnost a jen těžko by je bylo možno nahradit stejně zdatnými novými pracovníky.“ Technické služby města vskutku zaměstnávaly téměř sto romských pracovníků, což představovalo necelou čtvrtinu všech jejich zaměstnanců.

Podle statistických šetření v roce 1968 žilo v okrese více než 3.000 Romů (25,3 osob na 1.000 obyvatel), z toho více než polovina (1.662 osob, celkem cca 155 rodin) v okresním městě. Třetina z nich (kolem 35%) byla na počátku sedmdesátých let zařazována do III. skupiny sociálně nejméně přizpůsobivých, většina rodin se koncentrovala v zanedbaných, zdravotně a hygienicky nevyhovujících bytech ve staré části města. V souvislosti s plánovanou likvidací poddolovaného území samozřejmě vyvstávala otázka, kam s nimi. Pro majoritní obyvatelstvo města se připravovala rozsáhlá nová výstavba, v duchu současných představ o moderním bydlení – typická panelová sídliště s byty I. Kategorie. Do těch pak bylo postupně sestěhována část romských rodin, zařazených mezi „integrované“, u nichž se předpokládalo, že jejich rozptýlení mezi majoritní obyvatele nezpůsobí žádný problém. Více otazníků vyvstávalo v souvislosti s těmi, které podle mínění okresních funkcionářů spadaly podle oficiální kategorizace do II. s III. skupiny.

Od roku 1970 se problémem přemístění převážné části romských obyvatel starého Mostu začaly zabývat jednotlivé odbory Okresního národního výboru v Mostě (ONV), projektanti nových sídlišť a přizvaní pracovníci Sociologického ústavu ČSAV v Praze, postupně pak i zástupci okresního a ústředního výboru Svazu Cikánů – Romů (SCR). V okresní komisi „pro cikánské otázky“ byl v tomto roce přijat návrh na vybudování experimentálního romského sídliště v osadě Sedlec. Původní záměr zřejmě počítal s výstavbou méněpodlažních domů, v nichž by měla specifickou funkci zejména prostorná kuchyň, vyhovující způsobu života romské rodiny. Zástupci Romů však preferovali výstavbu rodinných domků a podle svědectví ONV kladli „enormní požadavky“. ONV proto vzhledem ke kapacitním, finančním a dalším problémům, které podle něj provázejí všechny investiční záměry v zemi, od záměru upustil.

Přestože zástupci SCR stěhování mosteckých Romů mimo areál nově plánovaného města odmítali, měla se náhradním řešením stát výstavba sídliště v blízkých Ornicích. Ta se plánovala jako náhradní bydlení pro většinou starší obyvatele okolních obcí, které musely ustoupit dolování. Po dostavbě měla mít obec asi 4.000 až 5.000 obyvatel, z toho čtvrtinu měly představovat romské rodiny. To se pro okresní funkcionáře i zástupce Obrnic zdálo „z výchovných důvodů“ neúnosné. Ti poukazovali zejména na to, že záměr vyvolal odpor u budoucích obyvatel sídliště, kteří odmítali „společné bydlení s Cikány“ a vyhrožovali, že se odmítnou stěhovat.

Po zamítnutí obou záměrů začali představitelé zúčastněných institucí uvažovat o výstavbě předměstského sídliště pro Romy II. a III. kategorie, případně i pro majoritní rodiny s „nižší kulturou bydlení“. Mělo sestávat ze čtyřpodlažních panelových domů s celkovým počtem 284 bytových jednotek. Vzhledem k početnosti rodin se počítalo s byty o třech až čtyřech pokojích, opět s velkou kuchyní, která by pro celou rodinu sloužila jako hlavní obytný prostor. Příslušenství bytů mělo vyhovovat moderním požadavkům na bydlení.

Komise vlády ČR pro otázky cikánského obyvatelstva byla před problémem přemístění Romů ze starého Mostu poprvé postavena na svém jednání 1. 10. 1971. Předseda komise ministr Hamerník vyslovil obavu, aby se přesídlení rodin do okrajových částí nové zástavby nestalo „přemísťováním brlohů“ jako za kapitalismu. Předseda Městského národního výboru v Mostě vysvětlil, že záměry města se jeví jako jediné řešení, které je třeba přijímat v určité časové perspektivě, aby zaručilo postupnou integraci všech romských obyvatel Mostu. V diskusi pak prohlásil, že navrhované přesídlení rodin II. a III. kategorie nelze považovat za experiment – je to řešení výjimečné situace. Podle něj není nutno posílat do Mostu žádné experty, stejně by neřekli nic nového.

VÝSTAVBA CHÁNOVSKÉHO SÍDLIŠTĚ A JEHO VÝVOJ

V letech 1976 až 1978 bylo vybudováno celkem 12 obytných bloků s 328 bytovými jednotkami, zásobovací středisko se smíšeným zbožím, mateřská škola pro 120 dětí (později byly dostavěny jesle), základní škola (10 učeben pro 1. – 5. postupný ročník, školní družina a jídelna), zdravotnické středisko a restaurace se sálem, v němž se mohlo promítat. Náklady na výstavbu sídliště činili za:

328 bytových jednotek – 27.880.000 Kčs

Středisko obchodu a služeb – 4.500.000 Kčs

Školu – 10.720.000 Kčs

Celkem tedy dosáhly náklady na výstavbu Chánovského sídliště v roce 1978 43.100.000 Kčs.

První dekrety na byty byly vydány 15. března 1978, přičemž předávání bytů bylo prováděno po etapách. Celé přestěhování skončilo koncem května 1978. Většina Romů se stěhovala i s nábytkem. I přesto byly rodinám na zařízení bytů poskytnuty půjčky.

Do panelových bytů I. kategorie byly nastěhovány romské rodiny velmi rozdílné úrovně a způsobu života. V jednom mnohopodlažním domě se vedle sebe ocitly skupiny, které se vzájemně neznaly či neuznávaly a dělalo jim potíže spolu vycházet. Ze zdevastovaných bytů IV. kategorie ve starém Mostě přicházely mnohé rodiny do prostředí vybaveného moderními vymoženostmi, které neuměly používat, nikdo je tomu nenaučil. Velká část obyvatel sídliště se nebyla schopna přizpůsobit novému stylu života, udržovat pořádek ve společných prostorách a v okolí bloků, vytvořit si skutečný nový domov, dobré vztahy se sousedy, apod. Zcela v rozporu s předpoklady autorů zmíněného výzkumu převládaly postupně v Chánově rodiny méně přizpůsobivé, sídliště se zakrátko stalo obrazem hlubokého sociální (v některých případech i morální) krize převážně vykořeněných lidí, kteří ztratili své původní a nezískali žádné nové hodnoty. Vzniklo tak romské ghetto, v němž vzaly představy o romské integraci za své.

Problémy chánovského sídliště se členům vládní komise pro otázky cikánského obyvatelstva v mnoha směrech vyjevily na výjezdním zasedání její pracovní skupiny v Mostě dne 21. 2. 1985. Šest členů komise v čele s N. Bumrukovou navštívilo spolu s jedním poslancem České národní rady, zástupci KNV, ONV a MNV Most, zástupcem místní organizace KSČ a předsedou občanského výboru v Chánově Šarközim několik zdejších romských rodin, školu a další zařízení. V té době bydlelo na sídlišti Most – Rudolice celkem 1.240 Romů (247 rodin), podle MNV 55,7% všech romských obyvatel města. Občanská vybavenost se příliš nezměnila, přibýlo pouze devět tříd zvláštní školy, pobočka podniku bytového hospodářství a detašované pracoviště MNV. Komise zjistila, že ve velké části domů jsou zcela zdevastované společné prostory, vybitá dveřní a sklepní okna, výtahy z bezpečnostních důvodů nejezdí, sklepní prostory musely být zazděny.

V bytech rodin podle zápisu „žijících zaostalým způsobem života“ zaznamenali členové komise poškozené elektrické sporáky, nefungující odpady apod. Podle zástupců města se náklady na údržbu bytů v Chánově pohybovaly ročně kolem 3.000 Kč na bytovou jednotku, zatímco v ostatních částech města činily jen 1.600 Kč. Rostly také dluhy na nájemném a ostatních poplatcích: celková výše nedoplatků dosahovala 633.000 Kč. Naopak asi u 25 – 30% rodin se účastníci jednání setkali s dobře vybaveným bytem udržovaným v pořádku. Šokující bylo ovšem pro členy komise zjištění, že tyto integrované rodiny se cítí v Chánově velmi špatně a touží se odstěhovat. V roce 1985 již bylo na sídlišti 50 bytových jednotek neobsazených. Zájemce se nepodařilo najít.

V závěrech jednání se objevuje zjištění, že koncentrace obyvatel výlučně romského původu do jednoho místa integraci neurychluje. Za nejvhodnější řešení komise považovala rozptýl, v časově vzdálené perspektivě pak přeměnu „výlučně cikánského sídliště“ na obytný okrsek se smíšeným obyvatelstvem. Dále doporučila zlepšit spojení (doslova srůst) Chánova s městem, zlepšit vybavenost, zejména možnosti kulturního využití obyvatel, integrované rodiny koncentrovat do několika bloků a nebránit ani jejich přestěhování mimo Chánov, postupně vytvářet podmínky pro smíšené osazenstvo a zainteresovat na údržbě a ochraně bytového fondu obyvatele.

Ke dni 7. 12. 1994 bylo v Chánově 257 bytů obyvatelných a 109 vybydlených. Přesný počet obyvatel nikdo nezná – odhaduje se asi na 1.600 osob. Běžným jevem je skutečnost, že se v bytě, kde je přihlášená rodina s dětmi, zdržuje dalších pět členů. Bydlení podle přidělených dekretů se nedodržuje. Obyvatelé se často stěhují a byty si mění. Někteří se zdržují v prázdných bytech.

Velkým problémem je lichvářství. Peníze se půjčují na 100% úrok. Tím se stává situace ještě těžší, protože pokud zaplatíte předcházející dluh, jste nuceni půjčit si znovu. Také v Chánově se obyvatelé začínají diferencovat na chudé a bohaté.

Zásadní změnu zaznamenal Chánov v květnu 1992, kdy mostečtí radní uzavřeli smlouvu o pronájmu sídliště se slovenským podnikatelem romského původu Jánem Farkašem. Podnikatel si dal od začátku podmínku, že z každé rodiny, která v Chánově bydlí, musí být alespoň jeden člen zaměstnán u jeho firmy. Tím přestali existovat neplatiči nájemného, protože pan Farkaš svým zaměstnancům strhával peníze na nájem ze mzdy a odváděl je bytovému podniku. Také mu byla dána dotace ve výši pět milionů korun

na opravu sídliště. Sídliště bylo uklizené, začalo se s opravami domů, z výlohy obchodu zmizela mříž. Pan Farkaš uměl velice dobře s chánovskými obyvateli komunikovat. Život v Chánově se změnil.

Po kontrole, která zjistila, že veškerý stavební materiál dodaný na rekonstrukci nikde není a rekonstrukce se vlastně týkala úklidu domů a jejich okolí, pan „podnikatel“ zmizel. Zjistilo se, že pro podobný čin je stíháný na Slovensku. S jeho odchodem se život v Chánově vrátil do starých kolejí.

Od 1. 1. 1996 došlo k odpojení dodávky TUV z důvodu velkých nedoplatků na nájemném a zejména na službách. Velké finanční prostředky jsou vynakládány zejména na spotřebu studené vody. Devastace pokračuje nadále. V nočních hodinách obyvatelé demontují veškeré kovové předměty a zbylé zařízení v domech. Stálým problémem je ucpávání hlavních odpadních stoupaček v suterénech domů a černé odběry elektrické energie v celém sídlišti.

Příloha D

Proč je 8.duben Mezinárodním dnem Romů?

U příležitosti tohoto dne se konají na celém světě nejrůznější akce, které připomínají existenci romského hnutí a romského národa. Tradice má základy v 8. dubnu 1971, kdy bylo zahájeno první mezinárodní jednání romských představitelů. Od té doby bývá označováno jako 1. světový kongres Romů. Poprvé bylo toto datum připomenuto o sedm let později – na 2. světovém kongresu Romů v Ženevě.

Samotný kongres v roce 1971 se stal do určité míry vyvrcholením snah pařížského Comité International de Tzigane (Mezinárodní výbor Cikánů), založeného v roce 1965, v čele s Vankem Roudou a dalšími romskými aktivisty.

První světový kongres Romů se konal 8. až 12. dubna 1971 v Opringtonu, asi 15 km od Londýna. V rámci kongresu pracovaly komise sociálně-právní, školská, kulturní a komise pro odškodnění obětí nacismu za 2. světové války. Do Velké Británie tenkrát přijeli delegáti ze 14 zemí. Z Československa se zúčastnila delegace Svazu . Cikánů-Romů (Tomáš Holomek, Antonín Daniel a Ladislav Demeter).

Výsledkem jednání bylo přijetí mezinárodní romské hymny a vlajky jako symbolů mezinárodního romského hnutí. Hymna mezinárodního romského hnutí byla připravena na základě textu staré romské písně Djelem, djelem ... na melodii známou u rumunských Romů. Na úpravě textu a hudby pracoval francouzský hudebník Jarko Jovanovich spolu s Janem Cibulou (romským lékařem ze Slovenska, od roku 1968. žije ve Švýcarsku). Vlajka mezinárodního romského hnutí vycházela z vlajky, která byla užitá při jednání kongresu Romů v Bukurešti v roce 1933 a z vlajky používané v 60. letech 20. století Mezinárodním výborem Cikánů ve Francii. Původně byla vlajka pouze modrozelená. Červené kolo uprostřed bylo přidáno právě na jednání v roce 1971 na návrh nedávno zesnulého W. R. Rishiho z Indie. V závěrech jednání kulturní komise se také objevil požadavek na pojmenování Rom ze strany majoritní populace. Kromě toho se účastníci jednání zavázali ke vzájemné komunikaci a předávání informací. V jednotlivých zemích mělo být zhodnoceno postavení Romů (především šlo o srovnání mezi tzv. kapitalistickými a socialistickými státy). Na mezinárodní úrovni měla být navázána

především spolupráce s OSN (vyvrcholila v březnu 1979 oficiálním přijetím Mezinárodní romské unie do sekce nevládních organizací při OSN), resp. s organizací UNESCO starající se o mezinárodní kulturní dědictví a vzdělávání.

Na mezinárodním setkání Romů v roce 1971 byl tak položen organizační základ ke vzniku mezinárodní romské organizace. Píseň *Djelem, djelem* vlajka a začátek jednání (8. dubna) jsou dnes považovány nejen za symboly Mezinárodní romské unie, ale obecně romského hnutí. Tento den je tak připomínkou první prezentace romské hymny a vlajky základních symbolů romského národa. Zatímco v západní Evropě mohl být tento den připomínán již od 80. let, u nás se slaví až od 90. let minulého století.

Článek přepsán z Romano Hangos

autor Petr Lhotka, Muzeum romské kultury

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Veronika Michalová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Nepojistné dávky v sociálně vyloučených lokalitách

Rok: 2022

Počet stran bez příloh: 91

Celkový počet stran příloh: 14

Počet titulů české literatury a pramenů: 24

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových zdrojů: 13

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. René Petráš, Ph.D.